Lokale financiën

Augustus 2007

Sociaaleconomische typologie van de gemeenten

Inhoud

Problematiek van de classificatie van de gemeenten 3
Verscheidenheid van de gemeentelijke structuur 3
Doel van de sociaaleconomishe typologie van Belfius Bank 6

Methodologie 11
De keuze van de beginvariabelen 11
De samenstelling van indicatoren 11
De factoranalyse: een voorafgaande syntheseoefening 12
De clustermethode: de samenstelling van klassen 13

Resultaten 15
Vlaanderen 15
Wallonië 27
Brussel 38

Slotbeschouwingen 46
Bijdrage van de statistische verwerking 46
Verband tussen de sociaaleconomische clusters en de gemeentefinanciën 50
Algemeen besluit 53

Bijlagen 54
1. Lijst van de beginvariabelen 54
2. Samenstelling van de sociaaleconomische clusters – Vlaamse gemeenten 59
3. Samenstelling van de sociaaleconomische clusters – Waalse gemeenten 60
4. Samenstelling van de sociaaleconomische clusters – Brusselse gemeenten 62

Editoriaal

Waarom een typologie van de gemeenten?

Achter een ogenschijnlijke eenvormigheid bestaat de gemeente als instelling in feite uit sterk uiteenlopende sociaaleconomische, culturele en financiële elementen.
Het uitwerken van een classificatie is een statistische oefening met als onderliggend doel gemeenten met een vergelijkbare sociaaleconomische omgeving onder te brengen in zo homogeen mogelijke klassen en op die manier een geschikt **referentiekader** uit te werken om de **financiële aspecten** van de gemeenten te kunnen vergelijken (zoals de belastingcapaciteit, het investeringsniveau, de uitgaven voor sociale bijstand en veiligheid, de schuldgraad ...).
Elke gemeente heeft immers een eigen sociaaleconomische context. Het inkomensniveau van de inwoners, de economische dynamiek, de demografische evolutie beïnvloeden stuk voor stuk rechtstreeks of onrechtstreeks zowel de inkomsten als de uitgaven van de gemeenten.

Om de diversiteit van de gemeenten beter te benaderen, werkte Belfius Bank reeds een eerste keer een sociaaleconomische typologie uit in 1997. In tien jaar tijd kunnen bepaalde gemeenten echter grondige wijzigingen hebben ondergaan, zowel wat betreft hun grondgebied en bevolking als hun economische activiteit. Het was dus nodig om deze typologie te actualiseren op basis van recentere statistieken.

Een originele en nauwkeurige methodologie

Het opstellen van de typologie van de gemeenten begint met het aanleggen van een sociaaleconomische **database** met informatie over alle gemeenten. In tegenstelling tot heel wat studies die Belfius Bank reeds publiceerde over de gemeentefinanciën, hebben

Belfius
Bank & Verzekeringen

alle variabelen die in de analyse worden gebruikt niets te maken met het beheer van de gemeente. De meer dan 150 verzamelde variabelen zijn afkomstig uit officiële statistische bronnen (NIS, ECODATA, regionale statistische diensten ...) en kenschetsen het grondgebied, de bevolking en de economische activiteit van de 589 gemeenten die het land rijk is.

De typologie van de gemeenten wordt opgebouwd via een dubbele statistische verwerking van de beginformatie.
De **factoranalyse** is een klassieke inductieve methode die in de eerste plaats het aantal beginvariabelen wil reduceren en de statistische informatie hergroepeert in een kleiner aantal synthetische variabelen (factoren).

De **clusteranalyse** die op deze kleinere set van statistische gegevens wordt toegepast groepeert vervolgens de gemeenten met een zo homogeen mogelijke sociaaleconomische omgeving. Ze past een algoritme toe dat de observaties (d.w.z. gemeenten) opzoekt die de meest vergelijkbare combinatie van factorscores hebben (en dus de meest gelijkende sociaaleconomische context).

Deze dubbele statistische verwerking wordt uitgevoerd voor elk van de **gewesten**. Een keuze die voor de hand ligt gezien de toenemende rol van de gewestregeringen bij het vaststellen van het regelgevend en financieel kader van de gemeenten.

Verschillende clusters, beperkt in aantal

Onze benadering leverde 16 clusters van gemeenten op voor Vlaanderen, 14 voor Wallonië en 5 voor Brussel, wat overeenkomt met een gemiddelde van ongeveer 20 gemeenten voor de Vlaamse en Waalse clusters (tegen slechts 4 gemeenten voor de Brusselse clusters).

Deze categorieën van gemeenten hebben voornamelijk verschillen in levensstandaard en socioprofessionele positie van de bevolking, in verstedelijkingsgraad, zowel "morfologisch" (belang van bebouwing) als "functioneel" (aantrekkingskracht, centrumfunctie), in belang van de economische activiteit (industrie, tertiaire sector, toerisme) en in demografische dynamiek (natuurlijk saldo en migratiesaldo, mate van vergrijzing van de bevolking).

De homogeniteit van de gemeenten binnen een cluster is lang niet absoluut. Clustering houdt in dat een compromis wordt gezocht tussen een beperkt aantal categorieën en de samenstelling van zo homogeen mogelijke groepen binnen elke cluster.

Daarbij is het een feit dat de gemeentelijke entiteit vaak ook een grote interne heterogeniteit vertoont, zowel qua sociaaleconomische kenmerken van de bevolking als qua samenstelling van het grondgebied (woonzones, industriezones, winkelzones, landbouwzones enz.).

Een analyse die rijke informatie levert

Dankzij de indeling in categorieën kan ook het vaak monolithische beeld van de gemeentesector worden doorbroken en de aandacht worden gevestigd op de soms tegengestelde **groeidynamiek van gemeenten**, wat vertaald wordt in evenveel beperkingen en uitdagingen voor de gemeentebestuurders.

Heel wat factoren die uit onze analyse naar voor komen (bijv. vergrijzing van de bevolking, migratie ...) koppelen bijvoorbeeld duidelijk gelijktijdige ontwikkelingen aan elkaar van onroerend goed, de structuur van de leeftijdsgroepen van de bevolking, de inkomsten uit grondbezit en het gezinsinkomen. Deze dynamiek heeft concrete gevolgen voor de uitdagingen waarmee de gemeentebesturen worden geconfronteerd, zowel op het vlak van ruimtelijke ordening als op het vlak van toekomstige belastinggrondslagen en dus de inzetbare middelen om bepaalde lokale beleidsopties te financieren.

Op de kaarten met de verschillende clusters voor elk van de gewesten is het spectaculair om te zien hoe de verschillende gemeenten in een **geografisch verband** samenhoren (ruimtelijke correlatie). Het is opmerkelijk om vast te stellen dat hele delen van gewesten, provincies of arrondissementen zich in een bepaalde sociaaleconomische categorie bevinden. De gemeenten beschikken over een grote autonomie, maar het is duidelijk dat de sociaaleconomische dynamiek vaak de administratieve grenzen van de gemeenten overstijgt en zelfs die van de gewesten.

De structuur van deze brochure bestaat uit **vier grote hoofdstukken**. Na het specifieke doel van onze samenstelling van de typologie van de gemeenten te hebben belicht (deel 1), bekijken we meer in detail de statistische methodologie die werd toegepast (deel 2). In het derde deel volgt dan een gedetailleerde beschrijving van de resultaten voor elk van de regio's (zowel voor de factoranalyse als voor de clustering). Het vierde deel tracht een vergelijking te maken van de resultaten van de drie regio's en illustreert ook het verband tussen de gemeentefinanciën en de sociaaleconomische categorieën van gemeenten.

Problematiek van de classificatie van de gemeenten

1. Verscheidenheid van de gemeentelijke structuur

Etymologisch verwijst de term "gemeente" naar begrippen als "gemeen" en "gemeenschappelijk", adjectieven die *a priori* een tegenstelling vormen met de verscheidenheid en de rijkdom van de gemeentelijke structuur. In feite is de term ontleend aan het *commune juramentum*, een plechtige belofte van onderlinge bijstand waartoe de inwoners van de stad zich tijdens de middeleeuwen verbonden met de bedoeling er de vrede te handhaven[1].

Achter deze ogenschijnlijke eenvormigheid hebben de gemeenten als instelling in feite sterk uiteenlopende sociaaleconomische, culturele en financiële kenmerken. Deze grote verscheidenheid komt al tot uiting in een kwantitatief criterium zoals de bevolkingsgrootte. Zo telde de stad Antwerpen begin 2007 meer dan 450 000 inwoners, terwijl de gemeente Herstappe (een faciliteitengemeente in de buurt van Tongeren) minder dan 100 inwoners had. Deze ietwat atypische gemeente wordt gevolgd door de gemeenten Mesen en Daverdisse, die respectievelijk 988 en 1 353 inwoners hebben.

Toch "blijkt uit deze grondregels voor de gemeentelijke organisatie nergens, maar dan ook nergens dat de grondwetgever op een of andere manier rekening houdt met de verscheidenheid van de gemeenten"[2].

1.1. Verscheidenheid op basis van het gemeentelijk recht

In **België** zijn de gemeenten van grondwettelijke aard. De grondwet somt een aantal basisprincipes op in verband met de organisatie van de instellingen die de wet, en voortaan ook de gewestdecreten, tot regel moeten verheffen. Historisch zijn alle Belgische gemeenten in rechte gelijk. Ze hebben allemaal eenzelfde rechtskarakter en zijn volgens eenzelfde institutioneel schema gestructureerd.

Dit systeem van één enkel statuut voor alle gemeenten is een erfenis van de Franse Revolutie. De in die periode uitgevaardigde decreten zijn lang in het Belgisch recht van kracht gebleven en liggen aan de basis van de principes die nog steeds de werking van de Belgische gemeenten regelen. Ze waren precies bedoeld om een einde te maken aan de vroegere verschillen in organisatie door één enkel statuut voor de gemeenten op te leggen.
Het klassieke en nog altijd gebruikelijke onderscheid tussen de steden en de overige gemeenten is een erfenis uit de Hollandse periode. In juridisch opzicht is er echter geen enkel verschil en heeft het alleen een louter symbolische waarde.

Sedert de hervorming van de instellingen in 2001 (bijzondere wet van 13 juli 2001) zijn de deelentiteiten (de gewesten) bevoegd om hun lokale instellingen te organiseren, wat de weg vrijmaakt voor een gemeentelijk statuut dat verschilt naargelang van het gewest. De gewesten zijn met name bevoegd om de samenstelling, de organisatie, de bevoegdheid en de werking van de provinciale en gemeentelijke instellingen op hun grondgebied te regelen mits de grondwettelijke waarborgen van lokale autonomie worden nageleefd. Zoals in alle federale landen zijn de gemeenten gedecentraliseerde entiteiten van de deelentiteiten geworden, terwijl ze vroeger van de federale staat afhingen[3].
Sinds de goedkeuring van nieuwe decreten door de gewesten (*Gemeentedecreet* voor Vlaanderen en *Code de la démocratie locale et de la décentralisation* voor Wallonië) zijn de organisatie en de werking van de Belgische gemeenten niet meer strikt identiek.
De Brusselse gemeenten hevelden in 1970 reeds een aantal bevoegdheden over naar de agglomeratie zoals de openbare netheid en de brandweerdiensten (nu door het gewest overgenomen).

---

[1] Coenen A., *Les communes à la croisée des chemins*, Les guides pratiques de droit communal, la Charte, 2003, p. 8.
[2] Kaiser M., "Gemeente, stad, hoofdstad: is dat hetzelfde?", *Tijdschrift van het Gemeentekrediet*, nr. 200, Brussel, 1997/2, p. 83-88.
[3] Coenen A., *op. cit.*, p 37.

In talrijke **andere landen** daarentegen, kunnen sommige lokale structuren worden gevormd op basis van specifieke statuten of bijzondere kenmerken voor lokale overheden[4]. In Griekenland bijvoorbeeld bestaan er twee soorten gemeenten op basis van het bevolkingsaantal, namelijk de *koinotita* (minder dan 10 000 inwoners) en de *dimos* (meer dan 10 000 inwoners).
Heel wat landen die onlangs tot de Europese Unie zijn toegetreden, hebben verscheidene categorieën van gemeenten uitgewerkt, doorgaans op basis van het onderscheid tussen landelijke en stedelijke gemeenten. Dat is het geval in Estland, Hongarije, Polen en Slowakije ...

De Angelsaksische landen daarentegen, hebben veeleer een traditie van zelfbestuur, waarbij verschillende statuten naast elkaar bestaan[5]. In Engeland bijvoorbeeld, zijn er de *unitary authorities* in de landelijke zones en de districten in de stedelijke zones, met daarnaast in bepaalde delen van het land een lokale entiteit van het tweede niveau, de *counties*.
In tal van landen ten slotte, genieten de hoofdsteden (Parijs, Londen, Praag, Berlijn enz.) en andere grote steden vaak een bijzonder statuut, dat hun wordt verleend door een institutionele organisatie die verschilt van die van de overige gemeenten.

Een grondiger analyse van de regelgeving **in België** leert ons echter dat er verschillende statuten tussen de gemeenten bestaan.
De wetgever of de toezichthoudende overheden hebben sinds lang op basis van het **bevolkingscriterium** categorieën van gemeenten samengesteld. Zo maakt de gemeentewet zelf, om redenen van administratieve efficiëntie en democratische representativiteit, herhaaldelijk een onderscheid op basis van de bevolkingsgrootte. Het aantal leden van de gemeenteraad en het college, en de bezoldiging van de mandatarissen en de leidende ambtenaren bijvoorbeeld, variëren naargelang van de bevolking van de gemeenten.
De wet schrijft eveneens voor om het ambt van ontvanger toe te vertrouwen aan een lokale ontvanger in de gemeenten met meer dan 10 000 inwoners en aan een gewestelijke ontvanger in de gemeenten die 10 000 inwoners of minder tellen.
Wat het statuut van de grote steden betreft, werd de stad Brussel verheven tot hoofdstad van het land krachtens een grondwettelijke bepaling (art. 194), maar is ze ook een gemeente waarvan de instellingen op dezelfde wijze werken als elders. De gemeentewet bepaalt eveneens dat de gemeenten met meer dan 100 000 inwoners intragemeentelijke territoriale organen (districten) kunnen oprichten. Enkel de stad Antwerpen heeft van die mogelijkheid gebruikgemaakt.

Naast de specifieke demografische kenmerken wordt in het gemeentelijk recht ook rekening gehouden – hoe kan het ook anders in België – met de **taalkundige specificiteit** van de gemeenten. Zo bevestigen de gecoördineerde wetten op het taalgebruik het bestaan van sommige gemeenten met "een bijzonder statuut"[6]. De specificiteit van het rechtsstelsel dat op deze gemeenten van toepassing is, overstijgt ruimschoots het kader van het taalgebruik in bestuurlijke aangelegenheden[7]. Talrijke bepalingen van de nieuwe gemeentewet, bijvoorbeeld in verband met de uitoefening van het administratief toezicht of de beraadslaging van het college van burgemeester en schepenen, voeren een onderscheid in met betrekking tot de politieke en juridische organisatie van de gemeenten met een bijzonder statuut.
Een andere afwijking van het principe van de gemeentelijke uniformiteit betreft de Brusselse gemeenten, waar de Nieuwe Gemeentewet sedert 1989 diverse garanties heeft ingebouwd ten voordele van de Nederlandstalige minderheid.

Voor de **financiële mechanismen** daarentegen, zijn de differentiatiecriteria veel talrijker en explicieter. Dat geldt vooral voor het Gemeentefonds, dat er precies naar streeft om het evenwicht in de financiële middelen van de gemeenten te herstellen.
De gewestdecreten bepalen bijgevolg de regels in verband met de verdeling van het Gemeentefonds, die berusten op criteria zoals de bevolkingsgrootte, maar ook de dichtheid, de werkloosheid en de ontvangsten. Ze beroepen zich eveneens meestal op expliciete categorieën van gemeenten. Het Waalse decreet onderscheidt bijvoorbeeld drie categorieën van gemeenten: de twee grote steden (Luik en Charleroi), de regionale steden, de arrondissementshoofdplaatsen en ten slotte de overige gemeenten.
Het Vlaamse decreet maakt een onderscheid tussen *centrumsteden* (grote steden en regionale steden), andere middelgrote steden en de kustgemeenten.

In het kader van de financiering van de politiezones berust het Koninklijk Besluit betreffende de verdeling van de gemeentelijke toelagen in een meergemeentezone[8] op een gemeentelijke norm voor het aantal

[4] Dexia, *Les finances locales dans les 25 pays de l'Union européenne*, Parijs, 2004.
[5] Coenen A., *op. cit.*, p. 69.
[6] M. Kaiser, *op. cit.*
[7] M. Kaiser, *op. cit.*
[8] Koninklijk Besluit van 5 augustus 2006.

politieagenten (KUL-norm) alsook op het fiscale vermogen van de gemeenten (belastbaar inkomen en kadastraal inkomen).

Ook voor **leefmilieu** maakt de regelgeving een onderscheid naargelang van de gemeenten, zowel op het vlak van afvalbeheer (quota voor ophaling huishoudelijk afval variëren volgens de gemeenten) als op het stuk van waterzuivering (zones van prioritaire afwatering).

De toenemende integratie van de differentiatiecriteria tussen de gemeenten in de wetgeving betekent dat de gemeentelijke structuur *de facto* heel wat uiteenlopende dimensies heeft.
Het basisprincipe van het **gemeentelijk belang** draagt echter in zich de kiemen voor een differentiatiedynamiek van de gemeenten. De gemeenten hebben krachtens de grondwet immers tot taak om toe te zien op het gemeentelijk belang. Dit begrip wordt echter door de grondwetgever niet nader omschreven en laat dus een ruime beoordelingsmarge over aan de gemeente, die bijgevolg elk initiatief mag nemen dat haar niet ontzegd is, uiteraard onder het waakzaam oog van de toezichthoudende overheid, die het algemeen belang moet vrijwaren. Door de grote vrijheid waarover de gemeenten beschikken, is het duidelijk dat ze in hun beleid specifieke accenten zullen leggen.

1.2. Sociaaleconomisch onderzoek

De factoren van ruimtelijke differentiatie zijn lange tijd een belangrijk onderzoeksthema geweest voor economen en vooral voor geografen. Hoewel het niet het hoofddoel van hun onderzoek was, hebben deze wetenschappelijke studies vaak geleid tot de samenstelling van klassen van gemeenten, categorieën gebaseerd op een brede waaier van sociaaleconomische criteria. Daarom vermelden wij enkele markante werken over de ruimtelijke verscheidenheid van het Belgische grondgebied.

De Commissie van de Atlas van België publiceerde in het begin van de jaren 1970 een interessante studie over de stedelijke organisatie van het land[9] die bedoeld was om de **hiërarchie** en de invloedssfeer **van de steden** vast te leggen. Dankzij een omvangrijk onderzoek, dat gebaseerd was op het feit dat de gebruikelijke, occasionele of steeds meer gespecialiseerde behoeften van de inwoners van elke gemeente bevredigd worden door centra met een toenemend functioneel belang, konden de diverse gemeenten van het land (die toen nog niet waren samengevoegd) in vier hiërarchische niveaus worden ingedeeld, nl. "hoofddorpen" (niveau 1), "kleine steden" (niveau 2), "regionale centra" (niveau 3) en "grootsteden" (niveau 4).

De werkzaamheden van H. Van Der Haegen[10] en zijn assistenten hadden vooral betrekking op de **afbakening van het "stadsgewest"**. Op basis van statistieken die voornamelijk ontleend zijn aan de tienjaarlijkse volkstelling hebben deze auteurs de aandacht gevestigd op een reeks concentrische zones, gaande van de "stadskern" tot het "stadsgewest" via de "kernstad" en de "agglomeratie".
Elk van deze zones wordt afgebakend op basis van een aantal indicatoren (bevolkingsdichtheid, bevolkingsgroei, werkforensen enz.) en drempelwaarden. Naargelang van de bestudeerde zone gebeurt de afbakening op basis van de statistische sectoren of de bestuurlijke gemeentegrenzen. Deze afbakening werd verfijnd en geactualiseerd op basis van de tienjaarlijkse volkstellingen.

Nog steeds in het kader van de problematiek van de **ruimtelijke verscheidenheid** vermelden we, ten slotte, de publicatie van een atlas, *België ruimtelijk doorgelicht*[11]. Deze atlas benut de resultaten van de volkstelling (1991) en geeft aan de hand van talrijke kaarten een ruimtelijk beeld van de diverse facetten van de bevolking en haar leefomgeving. Niet minder dan zestien onderwerpen worden achtereenvolgens behandeld (bevolkingsspreiding, beroepsbevolking, leeftijdsstructuur, levensstandaard enz.). Er worden momenteel soortgelijke monografieën gerealiseerd op basis van de resultaten van de telling van 2001.

In het kader van de reorganisatie van de lokale politie realiseerde het federale Ministerie van Binnenlandse Zaken eveneens een algemene typologie van de gemeenten, die gebaseerd is op de functionele aspecten van de verstedelijking (uitrustingsgraad, centrumfunctie) en op de morfologische aspecten van de verstedelijking (dichtheid van de woningen, dichtheid van de gebouwen)[12]. Deze typologie op gemeentelijk vlak diende zelf als basis voor de indeling van de politiezones in vijf categorieën[13].

[9] Nationaal Comité voor Geografie, Commissie van de Atlas van België, "De gewoonstedelijke invloedssferen en de activiteitsstructuur van de steden", Commentaar bij de bladen 28A-B-C, Gent, 1972, 86 p.
[10] Van Der Haegen H. en Pattyn M., "De Belgische stadsgewesten", in *Statistisch Tijdschrift*, n° 3, p. 235-249.
[11] Mérenne B., Van Der Haegen H. en Van Hecke E., "België, ruimtelijk doorgelicht", *Tijdschrift van het Gemeentekrediet*, nr. 202, Brussel, 1997/4, 144 p.
[12] Referentiedocument: *Politiezone-typologie 04/2000.*
[13] 1: grote stad (5 grote steden: Brussel-Stad, Charleroi, Luik, Gent, Antwerpen); 2: regionale stad of gemeente van Brussel-18 (Brussel-19 zonder Brussel-Stad); 3: agglomeratiegemeente en kleine goed uitgeruste stad; 4: kleine stad die middelmatig of slecht uitgerust is OF sterk verstedelijkte gemeente; 5: morfologisch middelmatig of weinig verstedelijkte gemeente.

Gelet op de toenemende regionalisering van de bevoegdheden, de administraties en de statistische diensten, werden de jongste jaren meer studies en werkzaamheden op **gewestelijke schaal** gerealiseerd.

Voor **Vlaanderen** vermelden wij vooral de classificatie van de gemeenten die gebruikt wordt door de studiedienst van de Vlaamse regering in de publicaties van statistische indicatoren (VRIND)[14]. Deze typologie berust zelf op een ruimtelijke indeling op basis van het *Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen* (RSV) en het *Strategisch Plan Ruimtelijke Economie* (SPRE), dat de landelijke zones gelegen in de stadsrand opsplitst in verscheidene categorieën (rurale overgangsgemeenten, platteland ...).
De Sociaal-Economische Raden van de Regio (SERR) en de Regionaal Economisch en Sociale Overlegcomités (RESOC) werken eveneens aan een indeling van de gemeenten, die voornamelijk gebaseerd is op een geografische benadering (d.i. 13 of 15 entiteiten die samenvallen met economische ontwikkelingszones of gebieden met veel werkgelegenheid).

In **Wallonië** zijn er de uitstekende en talrijke werkzaamheden van de *Conférence permanente pour le développement territorial* (CPDT)[15] en de studies van het *Institut wallon de l'évaluation, de la prospective et de la statistiqu*e (IWEPS).
Deze instelling publiceerde met name een studie over de Waalse gemeenten met de grootste achterstand op sociaaleconomisch vlak. "Deze studie deelt de Waalse gemeenten in op basis van hun sociaaleconomische gezondheid en beroept zich daarbij vooral op de indicatoren die de aandacht vestigen op de gemeenten die er slecht aan toe zijn"[16]. In het kader van studies over het Waalse plattelandskarakter had de typologie van de GEVERU[17] tot doel een onderscheid te maken tussen de types van gemeenten die een verschillende en adequate aanpak vergen voor initiatieven op vlak van plattelandsontwikkeling.

In **Brussel** werd onderzoek verricht over de ruimtelijke afbakening van het Brussels stedelijk fenomeen[18]. De diversiteit van de intragewestelijke ruimte wordt benaderd door het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA) via een analyse van de statistische indicatoren op infragemeentelijk vlak (statistische sectoren)[19]. Op basis van deze indelingen werd immers bepaald op welke stukken van het grondgebied het gewest zijn beleid bij voorrang zal afstemmen (huisvesting, programmering van de Europese structurele fondsen ...). Zowel het *Observatorium voor Gezondheid en Welzijn* als het *Overzicht van het Kantorenpark* refereren allebei eveneens aan een indeling van het grondgebied gebaseerd op een stedebouwkundige typologie gerealiseerd op het niveau van de statistische sectoren.
Na verduidelijking van het specifieke doel dat wordt nagestreefd met het uitwerken van onze classificatie van de gemeenten (deel 1.2), zullen wij de gevolgde methode toelichten (deel 2) en dan de behaalde resultaten bespreken (deel 3).

2. Doel van de sociaaleconomische typologie van Belfius Bank

Waarom de gemeenten in categorieën verdelen? Het streefdoel moet duidelijk worden vastgelegd. "De keuzen die bij het classificatieproces moeten worden gemaakt, zijn immers afhankelijk van het streefdoel; dat geldt dus ook voor de resultaten die zullen worden behaald. Voor een goede classificatie is een duidelijk afgebakend streefdoel noodzakelijk"[20].

Het doel van deze classificatie bestaat erin gemeenten met een vergelijkbare sociaaleconomische omgeving onder te brengen in zo homogeen mogelijke klassen. Het onderliggend doel is een geschikt referentiekader uit te werken om de financiële toestand van de gemeenten te kunnen vergelijken (op basis van de begroting, de rekening of de balans). Meestal wordt de begrotingsstructuur van een bepaalde gemeente vergeleken met een gemiddelde dat verkregen wordt door gemeenten te groeperen die tot eenzelfde bestuurlijke entiteit (arrondissement, provincie, gewest) behoren of met een gemiddelde van gemeenten die deel uitmaken van eenzelfde bevolkingsklasse (bijv. gemeenten met minder dan 5 000 inwoners). Dergelijke groeperingscriteria garande-

[14] VRIND, Studiedienst van de Vlaamse Regering, Vlaamse Regionale Indicatoren, Brussel, 2006

[15] De *Conférence permanente pour le développement territorial*, opgericht en gefinancierd door het Waalse Gewest, overkoepelt multidisciplinaire onderzoeksteams van de UCL, ULB en ULg. Ze heeft vooral tot taak uiteenlopend onderzoek te verrichten op het vlak van ruimtelijke ordening, stedenbouw en territoriale ontwikkeling en een beslissingsondersteunend instrument voor de regering te vormen.

[16] Colicis O., Debuisson M., Dussart L., Mainguet Ch., Vanden Dooren L., Vander Stricht V., Les communes les plus défavorisées sur le plan socioéconomique en Wallonië, rapport ten behoeve van het kabinet van minister-president J.-C. Van Cauwenberghe, IWEPS, 3 september 2004.
Negen families van indicatoren werden in aanmerking genomen en hebben betrekking op de arbeidsmarkt, de werkloosheid, de inkomsten, de gezondheid en de mortaliteit, de gezinnen, de huisvesting en de levensruimte, het onderwijs, de economische activiteit en de groei.

[17] Brochart L., Denonville I. & Marissal, 1991, *Critères de ruralité*. Studie uitgevoerd op verzoek van het Waalse Gewest, eindrapport, Brussel, Groupe d'étude pour la valorisation de l'espace rural et urbain, 64 p.

[18] Hermia J.-P., *Une nouvelle délimitation spatiale du phénomène périurbain bruxellois*, Groupe d'étude de démographie appliquée (Gédap), UCL.

[19] Willaert D., Deboosere P., *Buurtatlas van de bevolking van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bij de aanvang van de 21ste eeuw*, Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, N° 42, Editions Iris.

[20] Beguin H., *Méthodes d'analyse géographique quantitative*, Librairies techniques (LITEC), Parijs, 1979, 252 p.

ren geenszins het homogeen karakter van de betrokken gemeenten. Om een gemeente op een efficiënte manier te kunnen toetsen aan diverse begrippen zoals de belastingen, de uitrustingsgraad of de lasten van sociale bijstand, lijkt het beter voor een referentiekader te zorgen waarin rekening wordt gehouden met de diversiteit van de sociaaleconomische context. De bevolkingsdichtheid, het inkomensniveau van de inwoners, de demografische evolutie en het aantal begunstigden van leefloon zijn stuk voor stuk variabelen die rechtstreeks of onrechtstreeks zowel de inkomsten als de uitgaven van de gemeenten beïnvloeden.

Deze oefening werd reeds in 1997 gemaakt en gepubliceerd[21] door Belfius Bank. De gevolgde aanpak was geïnspireerd op een artikel dat 10 jaar eerder werd opgesteld, namelijk *Indeling van de Belgische gemeenten*[22].

In vergelijking met de andere indelingen of typologieën van gemeenten, is onze benaderingswijze in dubbel opzicht origineel. In de eerste plaats beogen wij geen geografische indeling in ruimtelijk homogene of functioneel complementaire zones (bijv. landschapsruimte, samenwerkings- en ontwikkelingsdomeinen ...). De sociaaleconomische categorieën worden samengesteld los van de geografische lokalisatie en kunnen dus gemeenten omvatten die ver uit elkaar liggen.
Ten tweede wordt, in methodologisch opzicht, de voorgestelde classificatie doorgevoerd aan de hand van een zeer overvloedige database en maken we gebruik van verfijnde beschrijvende statistische methodes waarmee deze primaire informatie kan worden samengevat. Omgekeerd berusten talrijke typologieën op een beperkte en goed afgebakende selectie van statistische indicatoren en het gebruik van willekeurige drempelwaarden.

In tien jaar kunnen bepaalde gemeenten echter grondige wijzigingen hebben ondergaan, zowel wat hun grondgebied en bevolking als hun economische activiteit betreft. Het was dus onontbeerlijk om deze typologie te actualiseren op basis van nieuwe statistieken uit de algemene sociaaleconomische enquête van 2001.

2.1. Gemeentefinanciën en sociaaleconomische omgeving

Om meer concreet het verband tussen onze typologie en de gemeentefinanciën te illustreren, gaan wij bondig na hoe de begrotingsstructuur van de gemeentelijke sector eruitziet en in welke mate deze structuur verschilt naargelang van de gemeenten. Behalve de gemiddelde bedragen (in EUR per inwoner en in % van de totale begroting) verstrekt *tabel 1*, voor de belangrijkste ontvangsten- en uitgavencategorieën, de minimum- en maximumwaarden die in de begrotingen 2006 van de gezamenlijke gemeenten van het land werden vastgesteld[23].

De analyse van deze tabel leert ons dat er belangrijke verschillen bestaan, zowel wat de financiële draagkracht als de begrotingsstructuur van de gemeenten betreft.

Terwijl het gemiddeld bedrag van de gewone uitgaven 1 069 EUR per inwoner beloopt, bedraagt de kleinste begroting 561 EUR per inwoner, tegen 3 794 EUR voor de grootste begroting, wat overeenkomt met een verhouding van 1 tot meer dan 6.

De verschillen in de structuur van sommige ontvangsten en uitgaven zijn nog groter.
Zo vertegenwoordigen de **ontvangsten uit prestaties,** die verband houden met de exploitatie van het patrimonium van de gemeenten (huurgelden, houtkap enz.) of uit vergoedingen voor diensten aan de bevolking gemiddeld slechts 5,9 % van de gemeenteontvangsten.
Uit de tabel blijkt dat er één gemeente is waarvan de ontvangsten uit prestaties 40,3 % van de begroting vertegenwoordigen, terwijl voor één andere gemeente van het land deze categorie van ontvangsten minder dan 1 % van de begroting voor haar rekening neemt. De hoogste percentages hebben vooral betrekking op de Ardense gemeenten die eigenaar zijn van uitgestrekte bossen en zodoende jaarlijks aanzienlijke ontvangsten halen uit houtkap. Het beheer van dit patrimonium veroorzaakt ook aanzienlijke kosten, hetgeen een weerslag heeft op de uitgavenstructuur (werking en investering).

Hoewel de **belastingen** gemiddeld 49,4 % van de ontvangsten genereren, schommelt het percentage tussen een minimum van 18,9 % en een maximum van 71,9 %. In EUR per inwoner varieert de opbrengst van de belastingen van een minimum van 261 tot een maximum van 1 581. Behalve de door de gemeenten toegepaste aanslagvoeten zijn vooral de belastinggrondslagen (gezinsinkomen, kadastraal

[21] Dessoy A., "Sociaaleconomische typologie van de gemeenten", *Tijdschrift van het Gemeentekrediet*, nr. 205, 1998/3, p. 17- 43.
[22] Dupont P., Janssens J. en Malvoz L., "Een structurele typologie van de gemeenten", *Tijdschrift van het Gemeentekrediet*, nr. 162, Brussel, 1987, p. 3-16.
[23] Bij deze berekening werd geen rekening gehouden met de gemeente Herstappe (telt minder dan 100 inwoners).

Tabel 1: Verschillen in de begrotingsstructuur van de gemeenten – Begrotingen 2006

	Uitgaven in EUR per inwoner			Uitgaven in % van de gewone uitgaven		
	Gemiddelde	Minimum	Maximum	Gemiddelde	Minimum	Maximum
Personeel	465	152	1 883	43,0	22,0	65,2
Werkingsuitgaven	206	78	555	19,7	7,6	36,7
Toelagen aan het OCMW	90	10	380	8,5	1,2	17,3
Toelagen aan de politiezone	79	12	565	7,3	1,7	17,6
Andere overdrachten	85	14	627	8,0	1,4	30,1
Schulduitgaven	145	0	731	13,6	0,0	31,5
Totale uitgaven	**1 069**	**561**	**3 794**	**100,0**		
	Ontvangsten in EUR per inwoner			**Ontvangsten in % van de gewone ontvangsten**		
	Gemiddelde	Minimum	Maximum	Gemiddelde	Minimum	Maximum
Prestaties	68	4	727	5,9	0,5	40,3
Belastingen	516	261	1 581	49,4	18,9	71,9
Aanvullende personenbelasting	*210*	*35*	*409*	*21,2*	*0,0*	*39,9*
Opcentiemen op de onroerende voorheffing	*208*	*75*	*1 018*	*19,4*	*6,1*	*43,4*
Andere lokale belastingen	*99*	*18*	*627*	*8,9*	*1,8*	*31,1*
Gemeentefonds	188	62	1 057	17,6	5,1	54,6
Subsidies	227	35	1 090	20,8	4,2	43,0
Schuldontvangsten	67	16	790	6,3	1,1	48,7
Totale ontvangsten	**1 066**	**660**	**3 776**	**100,0**		

inkomen enz.) bepalend voor de belastingopbrengst. Het gemiddeld inkomensniveau per inwoner varieert voor de diverse gemeenten van het land echter volgens een verhouding van 1 tot 4, terwijl het kadastraal inkomen (uitgedrukt in EUR per inwoner) varieert volgens een verhouding van 1 tot 10.

Tabel 1 vestigt de aandacht op talrijke andere verschillen in de financieringsstructuur van de gemeenten.

Wat de uitgaven betreft, liggen de **personeelsuitgaven** tussen 22,0 % en 65,2 %, met een nationaal gemiddelde van 43 %. De hoogste percentages komen voor in de stedelijke centra, die belangrijke taken van veiligheid (politie-brandweer) en onderwijs vervullen, d.w.z. functies die heel wat personeel vergen.

Voor de zogenaamde overdrachtuitgaven kan de **toelage aan het OCMW** tot ongeveer 17,3 % van de totale uitgaven in een bepaalde gemeente vertegenwoordigen, terwijl ze in andere gemeenten tot 1,2 % beperkt kan zijn. In EUR per inwoner schommelt de toelage aan de OCMW's tussen een minimum van 10 en een maximum van 380. De omvang van deze tegemoetkoming houdt uiteraard verband met de graad van behoeftigheid en de bevolkingsstructuur. Het aantal begunstigden van het leefloon bijvoorbeeld, ligt tussen een minimum van 0,0 % en een maximum van 2,2 % van de gemeentebevolking.

Deze vaststelling van grondige verschillen kan worden veralgemeend voor alle uitgavencategorieën (toelage aan de politiezone, financiële lasten, werking ...).

Grafiek 1 leert ons ook heel wat over de begrotingsverschillen binnen de gemeentesector.
Hij biedt een vergelijking voor de gemeenten met minder dan 10 000 inwoners enerzijds, voor die met meer dan 50 000 inwoners anderzijds, alsook voor het gemiddelde van het land en hij geeft de nettolasten per inwoner weer voor de voornaamste begrotingsaggregaten.
De nettolasten voor een begrotingsfunctie worden berekend door van de verwachte uitgaven de over-

Grafiek 1: Nettolasten per inwoner – Begrotingen 2006 (in EUR/inwoner)

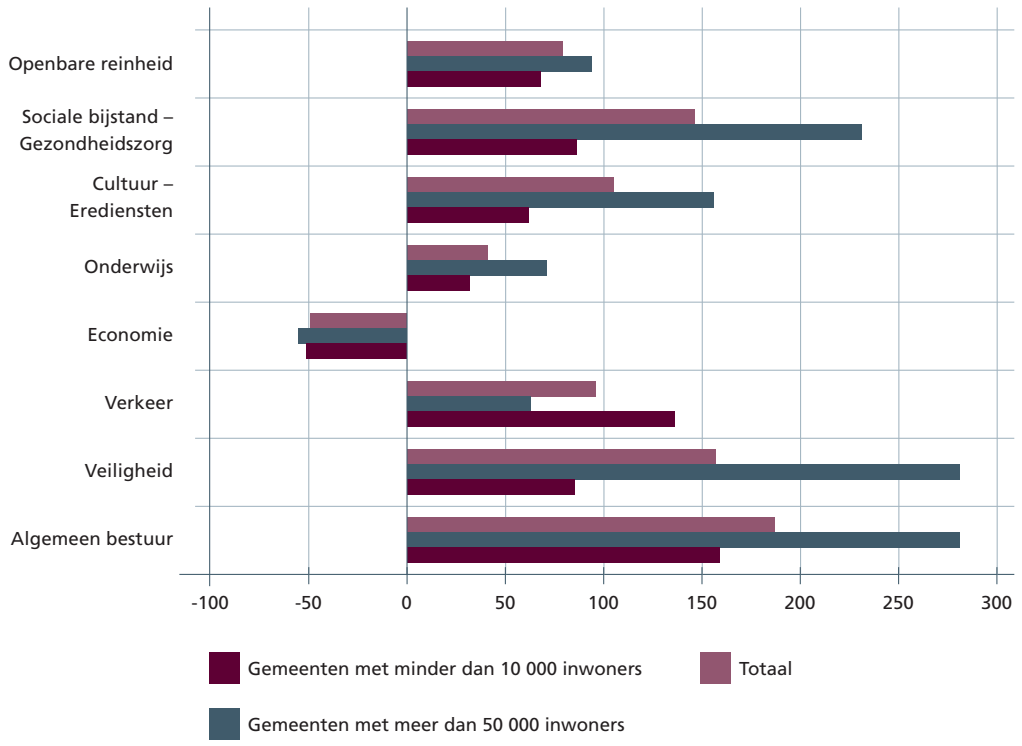

Grafiek 2: Verband tussen enkele sociaaleconomische indicatoren en de gemeentefinanciën

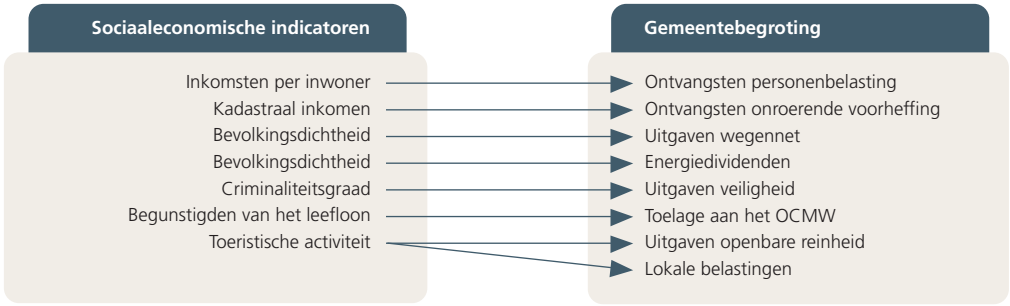

eenkomstige te innen ontvangsten af te trekken. De nettolasten weerspiegelen dus beter de begrotingsopties of -verplichtingen van de gemeenten.
De functies in verband met algemeen bestuur, veiligheid, sociale hulp – gezondheidszorg en cultuur vertonen de grootste verschillen.

Hoewel een gedeelte van deze verschillen te verklaren is door politieke beleidskeuzes of organisatorische keuzes, is een ander gedeelte toe te schrijven aan de algemene kenmerken van de gemeente (bevolking, territoria ...) en de dynamiek ervan (bevolkingsevolutie, economische groei ...).

Door zo homogeen mogelijke categorieën van gemeenten samen te stellen op basis van hun sociaaleconomische omgeving, is het dus mogelijk om de exogene component van het directe gemeentebeheer zoveel mogelijk apart te beschouwen en zo meer relevante financiële vergelijkingen te maken.

2.2. Het ruimtelijk analyseniveau: de gemeente

Het doel van onze studie bestaat er niet in homogene ruimtelijke zones af te bakenen, maar wel de gemeenten te classificeren. De keuze van het ruimtelijk referentiekader, *in casu* de gemeente, vloeit dus – in tegenstelling tot heel wat studies – niet voort uit een praktisch probleem van beschikbaarheid van statistieken.

De intragemeentelijke ruimte vertoont vaak een grote heterogeniteit, zeker sinds de samenvoeging van de gemeenten in 1977. Zowel de sociaaleconomische kenmerken van de bevolking zijn verschillend als de functionele samenstelling van het territorium (woonzones, industriezones, winkelzones, landbouwzones enz). Bepaalde huidige gemeenten zijn immers ontstaan uit de fusie van een dertigtal entiteiten.

Anderzijds wijzen wij erop dat sommige aspecten van het overheidsbeleid voor de grote steden (probleemwijken, huisvestingsbeleid ...) op infragemeentelijk vlak worden vastgelegd (door zich op de statistische sectoren te beroepen).

In verband met de interpretatie van de behaalde resultaten (indeling van de gemeenten in klassen) is evenwel enige omzichtigheid geboden. Men moet er zich immers van bewust zijn dat de individuele perceptie die wij van een bepaalde gemeente hebben doorgaans beïnvloed wordt door het beeld dat wij van het centrale gedeelte van de gemeentelijke entiteit hebben (d.w.z. de entiteit van vóór de fusie die vaak haar naam aan de nieuwe fusiegemeente heeft gegeven). Deze centrale entiteit vormt soms slechts een klein gedeelte van de "nieuwe" gemeente en is dus uiteraard niet representatief voor de sociaaleconomische kenmerken die van toepassing zijn op het gemeentelijk grondgebied in zijn geheel.

Het is evenwel duidelijk dat de gemeentebeheerders dagelijks met de interne verschillen van hun activiteitskader worden geconfronteerd en dat de structuur van de gemeentebegroting daarvan gedeeltelijk de afspiegeling is.

2.3. De regionale optie

De sociaaleconomische typologie van de gemeenten wordt voor elk van de gewesten gerealiseerd. Deze keuze ligt volgens ons voor de hand door de toenemende rol van de gewesten bij het vaststellen van het regelgevend en financieel kader van de gemeenten[24].

Aangezien de herschikking van de gemeenten in homogene klassen eigenlijk bedoeld is om de financiële aspecten van de gemeenten op een afdoende manier te kunnen vergelijken, lijkt het in onze institutionele context logisch om resoluut voor een regionale aanpak te opteren.

Een vergelijking van de resultaten per gewest is daarenboven leerrijk en komt aan bod in het vierde deel van deze studie.

[24] Hoewel de Duitstalige Gemeenschap sinds 2005 belangrijke bevoegdheden heeft ten aanzien van haar gemeenten, werden de 9 Duitstalige gemeenten samen met de Waalse gemeenten behandeld.

Methodologie

De vorming van categorieën van gemeenten berust in de eerste plaats op de samenstelling van een sociaaleconomische database op het gemeentelijk echelon (2.1.) en de vorming van indicatoren (2.2.) op basis van de brutogegevens. Daarna volgt een doorgedreven statistische verwerking in twee fasen: een analyse in belangrijke bestanddelen afgeleid uit de beginvariabelen (2.3.) met daarna een opklimmende hiërarchische classificatie op basis van de factorscores waaruit de categorieën van gemeenten (clusters) (2.4.) kunnen worden afgeleid.

1. De keuze van de beginvariabelen

Bij een statistische classificatiemethode rijst vooral het probleem van de selectie en de beschikbaarheid van de gewenste gegevens.
Om de diversiteit van de gemeenten statistisch te benaderen, moet men zich baseren op variabelen die niet alleen representatief zijn voor de morfologische verschillen (fysiek waarneembare) maar ook voor de sociaaleconomische verscheidenheid van de gemeenten (bevolkingsstructuur, economische activiteit enz.).

De variabelen (waarvan de lijst zich in bijlage 1 bevindt) werden geselecteerd om voor elke gemeente een beeld van de vijf volgende dimensies te verkrijgen:

- bestemming van de bodem en van de gebouwen, kenmerken en uitrustingsgraad van de woningen;
- niveau van de inkomsten (van de gezinnen en uit de grondbelasting);
- economische activiteit en structuur van de beroepsbevolking;
- structuur en evolutie van de bevolking;
- voorzieningen van algemeen nut, externaliteiten en aantrekkingskracht.

Bovendien werden voor elk van deze dimensies zowel **statische** (toestand op een bepaald moment) als **dynamische indicatoren** (evolutiepercentage) geselecteerd. Daardoor vermijden we een classificatie die uitsluitend een momentopname weergeeft. Aan de vijf voornoemde dimensies wordt dus de dimensie tijd toegevoegd.

De analyse gebruikt variabelen die hoofdzakelijk afkomstig zijn van het Nationaal Instituut voor de Statistiek (NIS). Meer precies gaat het om de resultaten van de laatste enquête (2001). Een dergelijke telling blijft een opmerkelijke en onvervangbare bron voor statistische informatie over de bevolking, haar activiteiten en haar leefomgeving.

Naast de periodieke publicaties van het NIS en van ECODATA over de bevolkingscijfers en het inkomen, werd onze gegevensbasis ook aangevuld met andere statistische bronnen die meer specifieke informatie verschaffen over onder meer de werkloosheid (RVA), het aantal begunstigden van het leefloon (FOD Volksgezondheid), de uitsplitsing van de werkgelegenheid per activiteitssector (RSZ, RIZIV), alsook over de waarde en de samenstelling van het kadastraal inkomen (FOD Financiën).

Ook werden sommige indicatoren opgevraagd bij de gewest- of gemeenschapsadministraties zoals bijvoorbeeld de cijfers over het onderwijs en de toeristische activiteit. Ten slotte stelden universitaire onderzoekscentra[25] bepaalde zeer specifieke gegevens ter beschikking.

2. De samenstelling van indicatoren

In plaats van op basis van de absolute waarden te werken, bepaalden wij systematisch een indicator waarmee het brutobegingegeven kon worden gerelativeerd. De gegevens die we in de analyse invoerden werden dus allemaal in relatieve termen uitgedrukt (index, percentage, inwoners per km^2 ...). Via deze optie kan tijdens de statistische verwerking een

[25] Uitrustingsgraad (K.U.Leuven-ISEG) en toegevoegde waarde per gemeente (ULB-IGEAT).

systematische afwijking, veroorzaakt door een grootte-effect, worden vermeden. De grootste entiteiten vertonen immers systematisch de hoogste absolute waarden, ongeacht de beginvariabele.

Om ondanks alles de omvang van de gemeente in aanmerking te nemen, hebben wij een transformatie doorgevoerd van de variabele bevolking. Dankzij deze variabele kan rekening worden gehouden met het feit dat eenzelfde verschil in de bevolkingsvariabele (bijvoorbeeld een verschil van 5 000 inwoners) niet dezelfde betekenis heeft voor de kleinste gemeenten (bijvoorbeeld voor een gemeente van 5 000 inwoners en een andere van 10 000 inwoners) als voor grote steden (bijvoorbeeld een entiteit van 70 000 inwoners en van 75 000 inwoners).

3. De factoranalyse: een voorafgaande syntheseoefening

Factoranalyse is een techniek om gegevens te herleiden. De bedoeling is een nieuwe set van variabelen te vinden die kleiner is in aantal dan de aanvankelijke set en weergeeft wat gemeenschappelijk is onder de beginvariabelen.

Schematisch bestaat de factoranalyse erin om, op basis van de systematische analyse van de relaties tussen de **beginvariabelen** (de correlaties), de informatie over een beperkt aantal relevante **nieuwe variabelen** (**factoren** genoemd) te verzamelen. Deze nieuwe variabelen, lineaire combinaties van de beginvariabelen, bevatten zoveel mogelijk informatie met een minimum aan redundantie.

De analyse genereert in principe evenveel factoren als er beginvariabelen zijn. In tegenstelling tot deze laatste hebben de nieuwe variabelen echter het voordeel onderling niet gecorreleerd te zijn en stuk voor stuk een maximum aan niet redundante informatie te verschaffen die wordt gesorteerd volgens een hiërarchie. De eerste component verklaart namelijk het best de veranderlijkheid van de begingegevens, de tweede verklaart het best de veranderlijkheid van de informatie die niet verklaard wordt (het residu) door de eerste enz.
Op die manier is het dus mogelijk om het aantal beginvariabelen aanzienlijk te verminderen door enkel de eerste vastgestelde factoren in aanmerking te nemen en het verlies aan informatie die in de begingegevens vervat zit, te minimaliseren.

Wanneer de factoren vastgesteld zijn, moet men vervolgens de betekenis ervan vastleggen en ze een benaming geven. De interpretatie van een factor berust voornamelijk op zijn **saturaties** (correlatiecoëfficiënt factor-variabele), die de link vormen tussen de beginvariabelen, waarvan de betekenis bekend is, en de nieuwe creaties, nl. de te interpreteren factoren. De betekenis wordt vastgelegd op basis van de beginvariabelen die de hoogste saturaties vertonen (positieve of negatieve).

In het voorbeeld in *tabel 2* bevinden zich beginvariabelen die zowel onderling een verband hebben als met de factor. De interpretatie die men zeer duidelijk kan maken, is dat de factor representatief is voor de levensstandaard van de bevolking.

Het **factorcijfer** (of de factorscore) is de waarde van een observatie (gemeente) voor een bepaalde factor. Aangezien de factoren gestandaardiseerd zijn, is het gemiddelde van de cijfers nul en de variantie gelijk aan 1.
Hoe sterker een factorscore voor een gemeente afwijkt van 0 (positief of negatief), hoe sterker de gemeente een uitgesproken karakter voor deze factor vertoont. Ten opzichte van het voorbeeld van de factor vermeld in *tabel 2* zal een gemeente met een meer dan gemiddelde levensstandaard een hoge positieve factorscore vertonen, terwijl een gemeente met een minder

Tabel 2: Voorbeeld van het verband tussen de beginvariabelen en een factor

Negatieve saturaties (< -0,75)	Positieve saturaties (> 0,75)
Aantal begunstigden van het leefloon	Gemiddeld inkomen per inwoner
% belastingaangiften < 7 500 EUR	% woningen met "groot comfort"
	% gezinnen met drie voertuigen
	% universitaire diploma's
	% gezinnen met pc en internet

begunstigde bevolking een negatieve score zal hebben. Ten slotte zal een gemeente met een levensstandaard die dicht bij het regionale gemiddelde ligt, een score vertonen die in de buurt van nul uitkomt.

4. De clustermethode: de samenstelling van klassen

De gebruikte classificatiemethode is een hiërarchische procedure die gebruik maakt van aggregatie.
Het algoritme zoekt via een iteratief proces in de ruimte van n dimensies (volgens het aantal in aanmerking genomen factoren) de twee gemeenten die de kleinste "afstand" vertonen, d.w.z. die de dichtste combinatie van factorscores hebben (en die dus de meest gelijkende sociaaleconomische context bezitten). Deze twee gemeenten worden samengevoegd en vormen tijdens de volgende fase een nieuwe observatie. De classificatieprocedure groepeert beetje bij beetje de observaties in steeds minder klassen tot wanneer één enkele groep wordt verkregen, gevormd door het geheel van de waarnemingen.
Men spreekt van hiërarchische classificatie omdat elke klasse van een partitie ingesloten zit in een klasse van de volgende partitie[26].

De gebruikte methode groepeert dus in de eerste plaats de gemeenten met de kleinste verschillen (d.w.z. dicht bij het gemiddelde) en brengt uiteindelijk de gemeenten met een atypisch profiel samen.

Grafiek 3 illustreert het aggregatieproces in de vorm van een hiërarchische boomdiagram.

Op basis van dit boomdiagram, vormt elke gemeente in het beginstadium een klasse (de inertie tussen de klassen is maximaal en stemt overeen met de totale inertie[27]).
Aan de top van de boom, d.w.z. het ultieme stadium van het iteratief proces, beschikt men over een partitie van alle gemeenten gegroepeerd in eenzelfde klasse (de inertie binnen de klasse is in dat geval gelijk aan de totale inertie).
Op de tussentijdse niveaus bestaat deze totale inertie uit een som van de inertie binnen de klassen en de inertie tussen de klassen. Met de hergroeperingen neemt de inertie binnen de klasse toe en daalt de inertie tussen de klassen.
Clustering is dus het zoeken naar een compromis tussen het streven naar de vaststelling van een beperkt aantal categorieën enerzijds en de samenstelling van zo homogeen mogelijke groepen anderzijds.

Grafiek 3: Boomdiagram van de verschillende aggregaties

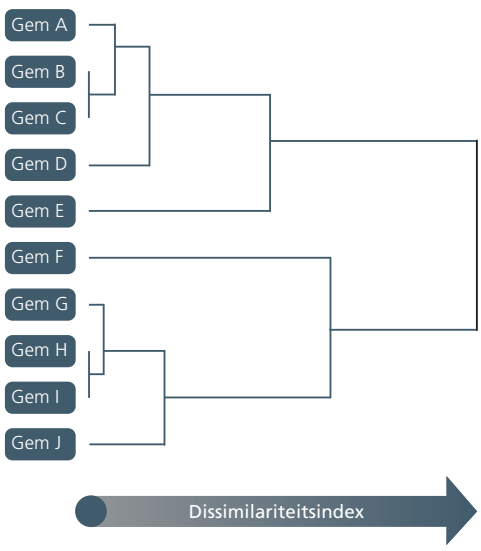

Clusters analyseren op basis van factorscores en niet op grond van de basisgegevens biedt de volgende voordelen:
- de redundantie van de begininformatie is geëlimineerd;
- het aantal variabelen wordt gevoelig verminderd (van 150 variabelen naar een tiental), wat de interpretatie van de clusters grotendeels vergemakkelijkt;
- de factoren worden gestandaardiseerd (gemiddelde = 0 en variantie = 1), zodat de analyse niet kan worden beïnvloed door meeteenheden.

Om evenwel rekening te houden met het zeer veranderlijk verklarend vermogen van de verschillende factoren (cf. punt 3.), hebben wij de gebruikte factoren gewogen (op basis van de inertiegraad).

In de illustratie van deze benaderingswijze ziet men intuïtief dat een classificatie die slechts op twee criteria gebaseerd is (bijvoorbeeld de levensstandaard en de verstedelijkingsgraad), in de volgende categorieën kan resulteren:
- "landelijke" gemeenten met hoge levensstandaard (kwadrant I);
- "verstedelijkte" gemeenten met hoge levensstandaard (kwadrant II);

[26] De Wasseige Y., Laffut M., Ruyters Ch., Schleiper P. en Vanden Dooren L., "Bassins d'emploi et régions fonctionnelles", Discussion papers, Service des Etudes et de la Statistique de la Région Wallonne, mei 2002.
[27] De totale inertie van een puntenwolk meet de spreiding van deze punten rond het zwaartepunt van de wolk. Volgens het principe van Huygens kan de totale inertie (I t) worden uitgesplitst in inertie binnen klassen (I w) en inertie tussen klassen (I b) volgens de formule: I t = I w + I b.

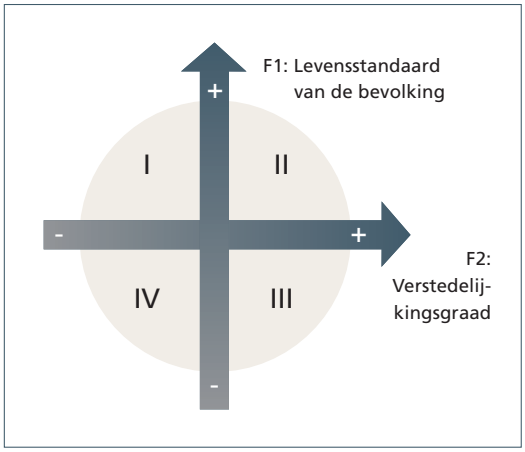

Grafiek 4: Statistische verwerking van de gegevens – algemeen overzicht

a. Beginmatrix

	Beginvariabelen												
	V1	V2	V3	V4	V5	V6	...	...	V25	...	V50	...	**Vn**
Gemeenten													
G1													
G2													
G3													
G4													
G5													
...													
G25													
...													
Gn													

b. Factoranalyse

	Factoren					
	F1	F2	F3	...	...	**Fn**
Gemeenten						
G1						
G2						
G3						
G4						
G5						
...						
G25						
...						
Gn						

c. Clusteranalyse

	Factoren					
	F1	F2	F3	...	...	**Fn**
Clusters						
CL1						
CL2						
...						
CLn						

- "verstedelijkte" gemeenten met lage levensstandaard (kwadrant III);
- "landelijke" gemeenten met lage levensstandaard (kwadrant IV);

De analyse in clusters veralgemeent de voorgaande aanpak en gebeurt op basis van een algoritme dat de overeenkomst tussen gemeenten zoekt in de waarden van de diverse gebruikte factoren.

Kortom, de typologie van de gemeenten wordt verkregen na een dubbele statistische verwerking van de begininformatie. Deze laatste heeft de vorm van een grote matrix met twee dimensies (aantal gemeenten, aantal beginvariabelen) (cf. *grafiek 4*: Statistische verwerking van de gegevens – a. Beginmatrix).

Dankzij de **factoranalyse** kan het aantal beginvariabelen (Vn) beperkt worden door de redundante informatie te elimineren en de in aanmerking genomen informatie toe te spitsen op een beperkt aantal nieuwe variabelen (Fn), factoren genoemd. Door deze eerste statistische verwerking kan de horizontale dimensie van de beginmatrix dus gereduceerd worden. Die telt nu immers minder dan tien "nieuwe" variabelen (Fn) in plaats van de zowat honderd beginvariabelen (Vn) (cf. *grafiek 4*: Statistische verwerking van de gegevens – b. Factoranalyse).

De **clusteranalyse** bestaat er vervolgens in om in een multidimensionele ruimte de "dicht bij elkaar liggende" observaties te zoeken. De dichtst bij elkaar liggende gemeenten, d.w.z. die voor de diverse factoren vergelijkbare waarden hebben (en die dus eenzelfde sociaaleconomische omgeving als kenmerk hebben) worden ondergebracht in klassen of "clusters".
Deze tweede statistische verwerking draagt er dus toe bij dat de verticale dimensie van onze beginmatrix wordt gereduceerd. Het aantal gemeenten (Gn) wordt immers ondergebracht in een beperkt aantal clusters (CLn) (cf. *grafiek 4*: Statistische verwerking van de gegevens – c. Clusteranalyse).

Resultaten van de analyse en statistische verwerking

1. Vlaanderen

1.1. Resultaten van de voorafgaande verwerking: de factoranalyse

De factoranalyse die werd toegepast op de variabelen van de 308 Vlaamse gemeenten (cf. Methodologie, punt 3), resulteerde in 10 relevante factoren die een synthese vormen van meer dan 75 % van de oorspronkelijke informatie. Deze factoren werden volgens afnemend verklarend vermogen gesorteerd. De informatie die de eerste factoren opleveren is met andere woorden belangrijker dan de informatie van de daaropvolgende factoren[28].

Het verband tussen de beginvariabelen, waarvan de betekenis uiteraard bekend is, en de nieuwe creaties, nl. de factoren, wordt gevormd door de "saturaties" (correlatiecoëfficiënt factor-variabele). De interpretatie van de factoren gebeurt dus op basis van de variabelen die de hoogste saturaties (+ of -) geven.

Factor 1
"Vergrijzing van de bevolking" (36,2 %)

- % van de bevolking van 80 jaar en ouder 0,89
- % weduwen of weduwnaars 0,84
- Sterftecijfer 0,82
- Afhankelijkheidsindicator 0,80
- Veroudering in de veroudering 0,77
- % woningen met een oppervlakte < 35 m² 0,72
- % oude woningen (gebouwd vóór 1945) 0,71
- % alleenstaanden 0,62
- Groei van de belastinggrondslag (personen- en grondbelasting) -0,50
- % woningen met "groot comfort" -0,65
- Groei (1996-2005) van het aantal nieuwgebouwde woningen -0,66
- Groei (1991-2001) van de actieve beroepsbevolking (volume) -0,70
- Aantal actieven per oudere -0,85

Gemeenten met een hoge positieve score voor de eerste factor zijn dus gemeenten waarvan de bevolking duidelijk veroudert (% oudere bevolking, afhankelijkheidsgraad, % alleenstaanden, sterftecijfer ...). Opmerkelijk is dat het vergrijzingsfenomeen statistisch ook geassocieerd wordt met een veroudering van het vastgoed, kleine woningen en een lage graad van wooncomfort. De weinig dynamische vastgoedwaarde en de afname van de actieve bevolking gaan bovendien gepaard met een achteruitgang van de belastinggrondslag.

De gemeenten met de hoogste scores zijn ofwel grote steden, regionale steden en gemeenten die rond deze agglomeraties liggen, ofwel landelijke gemeenten uit voornamelijk West-Vlaanderen (gemeenten uit de Westhoek en de kustgemeenten voor wat betreft de vergrijzing). De gemeenten waar de vergrijzing het minst voelbaar is, vinden we in Limburg en in de Kempen.

Factor 2
"Sociaaleconomisch positie – woonkarakter" (25,2 %)

- Gemiddeld inkomen per aangifte 0,87
- % van de gezinnen met pc en internet 0,85
- % inkomensaangiften > 25 000 EUR 0,85
- % van de schoolgaande bevolking in hoger onderwijs 0,82
- % woningen > 125 m² 0,81
- Gemiddelde verkoopprijs van gronden en woningen 0,79
- % van de actieve bevolking dat in de privésector werkt 0,76
- % gezinnen met 2 of 3 auto's 0,75
- Gemiddelde oppervlakte van de woningen per bewoner 0,68
- % woningen uitgerust met centrale verwarming 0,66
- Veroudering van de potentiële actieven 0,65
- Kadastraal inkomen van woningen 0,63

[28] Het verklarend % van elke factor staat tussen haakjes naast de benaming van elk van de factoren.

- Inactief werkgelegenheidscentrum 0,50
- % sociale woningen van het totale woningpark -0,58

Deze factor groepeert tal van indicatoren met betrekking tot het inkomensniveau van de bevolking, het comfort en de uitrusting van de woningen en de socioprofessionele positie.
De hoogste scores treffen we aan in de residentiële gemeenten van de agglomeratie Antwerpen (Schilde, Hove, Aartselaar ...), Gent (De Pinte, Sint-Martens-Latem ...), Mechelen (Keerbergen, Bonheiden ...), Leuven (Oud-Heverlee, Lubbeek ...) en de meeste gemeenten uit de Brusselse rand (Kraainem, Wezembeek-Oppem, Tervuren, Overijse ...).
De laagste scores noteren we in de gemeenten uit de Westhoek (Mesen, Wervik, Heuvelland), in het zuiden van de provincie West-Vlaanderen (Menen, Spiere-Helkijn) en in Limburg (Maasmechelen, Leopoldsburg).
Behalve Leuven en Hasselt laten alle grootsteden en regionale steden voor deze factor vrij negatieve waarden optekenen.

Factor 3
"Verstedelijking (+) / landelijk karakter (-)" (16,5 %)

- Bevolkingsdichtheid 0,90
- % van het gemeentelijk grondgebied bestemd voor woningen 0,89
- % van het gemeentelijk grondgebied dat bebouwd is 0,86
- % appartementen 0,71
- Verkeersconcentratie 0,67
- Dichtheid wegennet 0,63
- % gescheiden personen 0,63
- % buitenlandse bevolking (buiten EU) 0,62
- Politieagenten per inwoner 0,50
- Totale bevolking 0,48
- % woningen bewoond door de eigenaar -0,61
- % van het gemeentelijk grondgebied dat bestemd is voor landbouw -0,71
- % vrijstaande huizen -0,74
- Groei (1994-2004) van het gemiddelde inkomen per inwoner -0,75

Deze factor maakt een groot onderscheid tussen sterk verstedelijkte gemeenten en landelijke gemeenten. Het gaat om een verstedelijking in morfologische zin, die tot uiting komt in een concentratie van de bevolking, de bebouwing en het verkeer. Sociologisch gesproken merken we dat verstedelijkte gemeenten ook meer inwoners van vreemde origine, meer huurders en meer gescheiden personen tellen. Economisch gezien worden sterk verstedelijkte gemeenten geconfronteerd met een geleidelijke verarming van de bevolking, wat ook resulteert in een tragere stijging van de inkomens.

Naast de grootsteden treffen we de hoogste scores voor deze factor eveneens aan in de randgemeenten van de agglomeraties Antwerpen (Mortsel, Borsbeek, Edegem, Boom ...) en Brussel (Drogenbos, Kraainem, Wemmel ...). Dit verklaart waarom de correlatie met de totale omvang van de gemeente in termen van bevolking zo laag is (0,48).
De zwakste scores zien we in de meest rurale gemeenten waar men aan land- of tuinbouw doet: de Westhoek (Lo-Reninge, Alveringem, Heuvelland), het Pajottenland (Pepingen, Bever), het Meetjesland (Sint-Laureins, Kaprijke) en het zuiden van de provincie Limburg (Voeren, Gingelom, Heers).

Factor 4
"Centrumfunctie – externe aantrekkingskracht" (13,6 %)

- Actieve bevolking (tewerkgesteld in de gemeente) in de openbare sector (administratie) 0,82
- Totale bevolking 0,78
- % eenpersoonsgezinnen 0,77
- Criminaliteitsgraad (aantal delicten per 1 000 inwoners) 0,77
- Uitrustingsgraad (K.U.Leuven - ISEG) 0,77
- Politieagenten per inwoner 0,76
- Verkeersconcentratie 0,74
- Aantal leefloners (per 1 000 inwoners) 0,73
- % "vrijgesteld" kadastraal inkomen 0,68
- Schoolgaande bevolking (in scholen op grondgebied van de gemeente / schoolplichtig deel van de bevolking dat in de gemeente woont) 0,68
- Actief werkgelegenheidscentrum (percentage werknemers van buiten de gemeente in het totaal van de werknemers in de gemeente) 0,62
- % woningen < 35 m² 0,59
- % van het gemeentelijk grondgebied dat bestemd is voor onderwijs 0,58
- Ziekenhuisopnames per inwoner 0,53
- % woningen bewoond door de eigenaar -0,73
- % woningen dat over een tuin beschikt -0,76
- Inactief werkgelegenheidscentrum (percentage werknemers dat in de gemeente verblijft en buiten de gemeente gaat werken) -0,79

Deze vierde factor wijst eveneens op een niveau van verstedelijking, maar dan veeleer functioneel (centrumfunctie, uitrusting). De vorige factor belichtte de verstedelijking meer vanuit morfologische hoek (bevolkingsdichtheid, bebouwd grondgebied). Factor vier gaat uit van variabelen die een centrumfunctie weerspiegelen in termen van uitrusting (administratieve gebouwen, uitrustingsgraad van de K.U.Leuven) of in termen van stromen (werkgelegenheidscentrum, scholencentrum, het regelmatig bezoeken van de gemeente, verplaatsingen van de bevolking).
De hoogste scores worden logischerwijze genoteerd voor de grote regionale stadscentra (Gent, Antwerpen) en de regionale steden, maar ook voor middelgrote steden en de meeste kustgemeenten. Ook talrijke kleinere gemeenten van +/- 15 000 inwoners (Eeklo, Veurne, Diepenbeek ...), hoofdplaatsen van arrondissementen of scholencentra behalen voor deze factor een positieve score.
De gemeenten die voor deze factor het slechtst uit de verf komen, zijn niet noodzakelijk agrarische gemeenten maar veeleer residentiële gemeenten in landelijk gebied van waaruit de bevolking dagelijks pendelt naar de grote werkgelegenheidscentra (cf. index inactief centrum). We vinden deze gemeenten met name in bepaalde delen van Vlaams-Brabant (Hageland, Pajottenland).

Factor 5
"Toeristische activiteit – dynamisme van de vastgoedmarkt" (7,8 %)

- Gemiddeld aantal verkochte woningen (2000-2004) per 1 000 inwoners 0,85
- Oppervlakte (m^2) aan nieuwe woningen (1996-2005) per inwoner 0,85
- Aantal toeristische overnachtingen 0,74
- Verblijfscapaciteit voor toeristen (per 1 000 inwoners) 0,73
- % van de bevolking in de leeftijdscategorie 60 tot 79 jaar 0,68
- % gemeubileerde woningen 0,66
- % jobs in de horecasector 0,63
- Vergrijzingsindicator 0,63
- Kadastraal inkomen van woningen (in EUR/inw.) 0,56
- Politieagenten per inwoner 0,52
- % van de niet-actieve bevolking in de totale bevolking 0,50

Deze factor bevat de indicatoren die samenhangen met de toeristische activiteit (aantal overnachtingen, verblijfscapaciteit, % gemeubileerde woningen, personeel werkzaam in de horecasector). De toeristische aantrekkingskracht gaat hand in hand met een dynamische vastgoedmarkt (tal van verkooptransacties en veel nieuwbouw) en een specifieke demografische ontwikkeling (door de aantrekkingskracht op veel gepensioneerden).
De scores zijn erg ongelijk verdeeld over de gemeenten in de Vlaamse regio. De kustgemeenten halen erg hoge scores. Die van andere gemeenten liggen veel lager.

Factor 6
"Niveau tertiaire activiteit – werkgelegenheidscentrum" (7,3 %)

- Kadastraal inkomen van kantoorgebouwen en handelsruimten (in EUR/inw.) 0,88
- % jobs in de tertiaire privésector 0,82
- % van het gemeentelijk grondgebied bestemd voor handelsruimte en kantoren 0,77
- Toegevoegde waarde tegen factorkosten per inwoner 0,74
- Werkgelegenheidscentrum (% actieve bevolking tewerkgesteld in de gemeente/ actieve bevolking met woonplaats in de gemeente) 0,68
- % jobs in de handelssector 0,66
- % jobs in de transportsector 0,62
- Groei (1995-2005) van het kadastraal inkomen kantoorgebouwen en handelsruimten 0,62
- Verkeersconcentratie 0,59
- Dichtheid wegennet 0,58

In deze factor zitten de variabelen vervat die wijzen op de activiteit in de tertiaire bedrijfssector (kantoren, handelszaken, transport, logistiek).
De grote en regionale steden buiten beschouwing gelaten, vinden we de hoogste scores terug in de gemeenten rond de grote agglomeraties op knooppunten van ringwegen en van het wegennet waar grote handelscomplexen en bedrijvenparken met kantoorruimten (voorheen vaak in het stadscentrum gevestigd) en transport- en logistieke bedrijven gevestigd zijn (Zaventem, Machelen, Drogenbos, Asse, Kontich, Wijnegem ...).

Factor 7
"Niveau economische activiteit – industrieel karakter" (6,5 %)

- % van het gemeentelijk grondgebied dat bestemd is voor industrie 0,79
- Kadastraal inkomen industriële gebouwen (in EUR/inw.) 0,79
- % jobs in de industrie 0,74

- Toegevoegde waarde tegen factorkosten per inwoner 0,62
- Werkgelegenheidscentrum (% actieve bevolking tewerkgesteld in de gemeente/ actieve bevolking met woonplaats in de gemeente) 0,52
- % jobs in de overheidssector -0,77

In deze factor zitten indicatoren die verband houden met industriegebonden activiteiten.
Aangezien het om relatieve indicatoren gaat (een percentage of een waarde in EUR/inw.), zien we de hoogste scores opduiken in soms kleine gemeenten (met 10 000 tot 15 000 inw.), zelfs met een landelijk karakter, maar waar grote ondernemingen een belangrijke plaats innemen (in termen van oppervlakte, jobs of kadastraal inkomen). De gemeenten met de hoogste scores, d.w.z. met de grootste industrieconcentratie, liggen in het centrum of het zuiden van West-Vlaanderen (Wielsbeke, Ardooie, Deerlijk, Kuurne ...), in de Kempen of in Limburg (Olen, Overpelt, Tessenderlo ...) en in de Antwerpse regio (Zwijndrecht, Wijnegem). Van de grotere gemeenten hebben vooral Genk, Beveren en Waregem een vrij uitgesproken industrieel profiel.

Factor 8
"Demografische evolutie – natuurlijke component" (5,1 %)

- % van de bevolking jonger dan 20 jaar 0,90
- % van de bevolking dat onderwijs volgt 0,89
- Gemiddeld aantal bewoners per woning 0,62
- Gemiddelde gezinsgrootte 0,61
- % inkomensaangiften < 6 200 EUR 0,60
- % alleenstaanden 0,56
- Geboortecijfer 0,55
- Vergrijzingsindicator -0,70

Deze factor vat de demografische indicatoren samen die te maken hebben met het geboortecijfer, het relatieve belang van de jonge bevolking in de totale bevolking en de kroostrijke gezinnen. A priori vertoont deze factor gelijkenissen met factor 1, maar er is een verschil. Gemeenten die hoog scoren voor factor 8 kunnen immers ook hoog scoren voor de factor die wijst op de vergrijzing van de bevolking. Dat is bijvoorbeeld het geval voor heel wat gemeenten in de Westhoek (Veurne, Diksmuide, Poperinge, Lo-Reninge ...). Gemeenten waarop de vergrijzing weinig impact heeft, kunnen dan weer negatief scoren voor de demografische factor 8 (bijv. heel wat Limburgse gemeenten).

Deze factor houdt overigens weinig verband met de totale demografische groei. Gemeenten met een hoog geboortecijfer zijn immers niet noodzakelijk gemeenten waar de totale bevolking toeneemt. De bevolkingsevolutie hangt meer af van de migratiecomponent (cf. factor 9).
De laagste scores voor factor 8 vinden we in de kustgemeenten en de middelgrote steden in het oosten van Vlaams-Brabant (Tienen, Aarschot, Landen) en in het zuiden van Limburg (Sint-Truiden, Tongeren).

Factor 9
"Demografische evolutie – migratiecomponent" (4,7 %)

- Demografische groei (1996-2005) – totale bevolking 0,87
- Demografische groei (1996-2005) – bevolking van 20 tot 59 jaar 0,83
- Demografische groei (1996-2005) gekoppeld aan de migratiecomponent 0,72
- Groei (1994-2004) van het gezinsinkomen 0,64
- Groei (1995-2005) van het kadastraal inkomen voor woningen 0,63
- Groei (1991-2001) van de actieve bevolking 0,63
- % woningen gebouwd na 1996 0,60
- Groeipercentage (1995-2005) van het aantal nieuwe woningen 0,56

Deze factor bundelt duidelijk de indicatoren die te maken hebben met de bevolkingsgroei door het migratie-effect (positief saldo van nieuwkomers ten opzichte van mensen die de gemeente verlaten) en de afgeleide effecten (evolutie van het aantal woningen, stijging van de belastinggrondslag van het gezinsinkomen en van de grondbelasting).
De hoogste scores worden genoteerd voor de reeds sterk verstedelijkte gemeenten uit de rand van de agglomeraties Antwerpen (Boom, Niel), Brussel (Vilvoorde) of Oostende (Bredene), evenals in tal van landelijke gemeenten in Vlaams-Brabant (in het bijzonder in het arrondissement Leuven).
De laagste scores komen voor ofwel in landelijke gemeenten die ver weg liggen van werkgelegenheidscentra (Westhoek), of in gemeenten met een sterk residentieel karakter waar de gronden erg duur zijn en/of waar de schaarste de instroom van nieuwe inwoners onmogelijk maakt (Sint-Martens-Latem, De Pinte, Hove, Sint-Genesius-Rode, Kraainem ...).

Factor 10
"Grensfenomeen – buitenlandse bevolking (EU)" (3,2 %)

- % buitenlandse bevolking (buurlanden, EU) 0,79
- Aandeel van de actieve bevolking die in de gemeente woont en in een buurland werkt 0,51
- Kadastraal inkomen van woningen per inwoner 0,50
- Tewerkgestelde actieve bevolking ten opzichte van de totale bevolking -0,70

Deze factor is typisch voor gemeenten met veel buitenlandse inwoners die afkomstig zijn uit buurlanden of andere EU-landen. Hij is slechts van belang voor enkele specifieke gemeenten, wat de relatief zwakke correlatie tussen de beginvariabelen en deze factor verklaart. De hoogste scores treffen we aan in de residentiële gemeenten van de agglomeratie Brussel (Kraainem, Tervuren, Overijse ...) of in de grensgemeenten (Baarle-Hertog, Voeren, Maasmechelen, Lanaken ...).

1.2. Opbouw en samenstelling van de categorieën (clusters)

De toepassing van de clusteranalyse op de factorscores die voor de 10 voornoemde factoren door de 308 Vlaamse gemeenten werden behaald, resulteert in 16 clusters van gemeenten (dit is een gemiddelde van 20 gemeenten per cluster). De keuze voor een redelijk aantal categorieën waarbij een vrij belangrijke groepering nodig was, impliceert *de facto* een zekere verscheidenheid van gemeenten binnen elke categorie (verschillen binnen de klassen).
Tabel 3 geeft een samenvatting van de verschillende clusters die het resultaat zijn van de groepering van

Tabel 3: Samenvatting van de 16 clusters van Vlaamse gemeenten

1.	Woongemeenten	Inkomens > regionaal gemiddelde
1.1.	Cluster V2	In landelijke zones
1.2.	Cluster V1	In de stadsrand
1.3.	Cluster V10	Agglomeratiegemeenten met tertiaire activiteit
1.4.	Cluster V11	Residentiële randgemeenten met hoge inkomens
2.	Landelijke gemeenten (of verstedelijkte plattelandsgemeenten)	Verstedelijking < regionaal gemiddelde
2.1.	Cluster V9	Kleine landbouwgemeenten
2.2.	Cluster V3	Erg landelijke gemeenten met sterke vergrijzing
2.3.	Cluster V12	Landelijke of verstedelijkte plattelandsgemeenten met sterke demografische groei
3.	Gemeenten met een concentratie van economische activiteit	Industriële tertiaire activiteit > regionaal gemiddelde
3.1.	Cluster V4	Landelijke en landbouwgemeenten met industriële activiteit
3.2.	Cluster V13	Verstedelijkte plattelandsgemeenten met industriële activiteit en demografische groei
3.3.	Cluster V8	Steden en agglomeratiegemeenten met een industrieel karakter
4.	Semistedelijke of agglomeratiegemeenten	Inkomsten < regionaal gemiddelde
4.1.	Cluster V6	Weinig verstedelijkte gemeenten met demografische achteruitgang
4.2.	Cluster V7	Sterk verstedelijkte gemeenten met lage inkomens
5.	Centrumgemeenten	Centrumfunctie > regionaal gemiddelde
5.1.	Cluster V5	Middelgrote steden
5.2.	Cluster V14	Regionale steden
5.3.	Cluster V15	Grote en regionale steden – hoofdplaatsen
6.	Toeristische gemeenten	Toeristische activiteit > regionaal gemiddelde
6.1.	Cluster V16	Kustgemeenten

Kaart 1: De 16 clusters van Vlaamse gemeenten

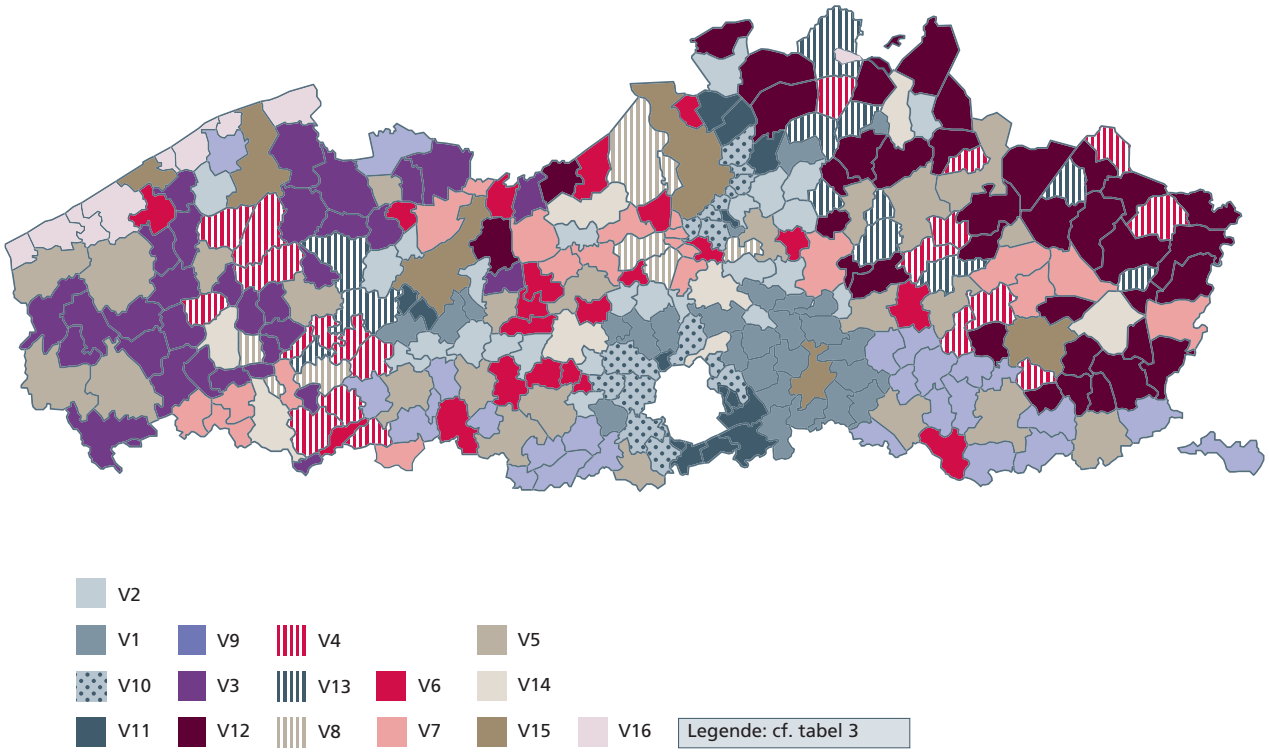

de gemeenten via het identificeren van de sociaaleconomische karakteristieken. De verschillende clusters werden ondergebracht in 6 subgroepen volgens hun dominante kenmerken en gelijkenissen.

De diverse subgroepen waarin de clusters gegroepeerd werden, worden hieronder beknopt beschreven.

1. Woongemeenten

De subgroep woongemeenten bestaat uit 4 clusters die als gemeenschappelijk punt hebben dat het inkomstenniveau hoger ligt dan het regionale gemiddelde en de gemeenten van de clusters een lage centrumfunctie hebben (*tabel 4*).

• 1.1. In landelijke zones (Cluster V2)

Deze cluster telt 25 middelgrote gemeenten (10 000 tot 20 000 inwoners) en vertoont grote gelijkenissen met de woongemeenten uit de volgende cluster V1. Ze onderscheiden zich echter door een zeer uitgesproken landelijk karakter, een lagere centrumfunctie en lagere inkomens (maar toch hoger dan het regionale gemiddelde). Op demografisch vlak hebben deze gemeenten het kenmerk dat de graad van vergrijzing dichter aanleunt bij het regionale gemiddelde en ze een minder sterke groei van het geboortecijfer kennen. Enkele gemeenten niet te na gesproken (Boortmeerbeek, Londerzeel, Sint-Katelijne-Waver ...), is de economische activiteit er relatief laag.

Deze gemeenten liggen geografisch gezien nogal verspreid. Wel bevinden ze zich in of rond de driehoek Gent-Antwerpen-Leuven (met uitzondering van Jabbeke en Oud-Turnhout).

• 1.2. In de stadsrand (Cluster V1)

Deze cluster telt 27 middelgrote gemeenten (10 000 tot 20 000 inwoners) met een residentieel karakter. Het gaat om gemeenten waar het inkomensniveau van de bevolking hoger ligt dan het regionale gemiddelde en de centrumfunctie laag is (factor 4). Op demografisch vlak hebben deze gemeenten als kenmerk dat er weinig vergrijzing is en de demografische groei hoofdzakelijk voortvloeit uit de migratiecomponent. Met uitzondering van Nazareth en in mindere mate Kampenhout, Kortenberg en

Steenokkerzeel is de economische activiteit (tertiair en/of industrieel) er relatief laag.

Geografisch gezien zijn de meeste van deze gemeenten in landelijk gebied gelegen of in semistedelijke zones, voornamelijk in Vlaams-Brabant (zowat alle gemeenten rond Leuven), in de Brusselse rand (Meise, merchtem ...) of de Gentse rand (Melle, Merelbeke, Nazareth) en Antwerpen (Lint, Zoersel). Deze gemeenten vormen een tweede ring van woongemeenten rond de oudere residentiële gemeenten (cf. cluster V11).

- **1.3. Agglomeratiegemeenten met tertiaire activiteit (Cluster V10)**

Deze categorie telt uitsluitend gemeenten uit de rand van de agglomeratie Brussel (Zaventem, Grimbergen, Asse ...) en Antwerpen (Wijnegem, Aartselaar, Edegem ...), die een uitgesproken residentieel karakter (gevoelig hogere inkomens dan het regionale gemiddelde) combineren met een erg hoge economische activiteit (distributie, logistiek, transport, winkelcentra). Deze gemeenten scoren bijgevolg hoger dan het gemiddelde voor de levensstandaard van de bevolking, de verstedelijking en de tertiaire activiteiten (met uitzondering van Schoten).
Demografisch gezien is de vergrijzing vrij groot, terwijl de demografische evolutie er stagneert en zelfs lichtjes daalt in de Antwerpse rand (met uitzondering van Kontich). Ten slotte merken we dat veel gemeenten heel wat buitenlandse inwoners tellen, die afkomstig zijn uit buurlanden of andere EU-landen.

- **1.4. Residentiële randgemeenten met hoge inkomens (Cluster V11)**

Deze cluster telt 14 gemeenten van verschillende grootte (met een gemiddeld bevolkingsaantal van 15 000 tot 20 000 inwoners) en vertoont een zeer uitgesproken residentieel karakter. Naast een levensstandaard die ruim boven het regionaal gemiddelde uitkomt (hoogste inkomensniveau van de regio), zijn de kenmerken van deze gemeenten een vrij uitgesproken verstedelijking, een lage aantrekkingskracht en in de helft van deze gemeenten weinig economische activiteit.
Vanuit demografische hoek gezien moeten deze gemeenten het hoofd bieden aan de tegenstrijdige evolutie van een positieve natuurlijke component en een negatieve migratiecomponent. De inwoners die afkomstig zijn uit landen van de Europese Unie zijn overigens vaak erg goed vertegenwoordigd (in het bijzonder in de gemeenten van de Brusselse rand).
Geografisch gezien liggen deze gemeenten in de residentiële zuidoostrand van Brussel (Kraainem, Overijse, Tervuren ...), de Antwerpse rand (Brasschaat,

Tabel 4: Woongemeenten

1.	1.1	1.2	1.3	1.4
Woongemeenten	In landelijke zones (V2)	In de stadsrand (V1)	Agglomeratie-gemeenten met tertiaire activiteit (V10)	Residentiële randgemeenten met hoge inkomens (V11)
Aantal gemeenten	**25**	**27**	**17**	**14**
Gemiddelde bevolking	**13 300**	**13 090**	**21 248**	**16 279**
F1: Vergrijzing (+)	/	-	+	+
F2: Levensstandaard (+)	+	+ +	+ +	+ + +
F3: Verstedelijking (+) / Landelijk karakter (-)	-	/	+ +	+ +
F4: Stedelijke aantrekkingskracht – Uitrustingsgraad (+)	-	-	/	-
F5: Toerisme / Vastgoedevolutie (+)	/	-	/	/
F6: Tertiaire activiteit (distributie, transport ...) (+)	-	/	+ + +	/
F7: Industriële activiteit (+)	/	-/+	+	-
F8: Demografische groei (geboortecijfer) (+)	/	+	/	+ +
F9: Demografische groei (migratie) (+)	/	+ +	/	- -
F10: "Grensarbeid" / Buitenlandse bevolking (EU) (+)	-	-	+	+ +

Kapellen, Schilde ...) en de Gentse rand (De Pinte, Sint-Martens-Latem).

2. Landelijke gemeenten

De subgroep landelijke gemeenten bevat 3 clusters met als kenmerk een erg lage verstedelijking zowel op morfologisch (factor 3) als functioneel vlak (factor 4) (*tabel 5*).

• 2.1. Kleine landbouwgemeenten (Cluster V9)

Deze categorie bestaat uit 27 kleine tot middelgrote gemeenten (5 000 tot 10 000 inw.) met een uitgesproken ruraal karakter, een lage centrumfunctie en een lage economische activiteit. Het inkomensniveau van de bevolking ligt daarentegen ietwat boven het regionale gemiddelde (behalve voor de Limburgse gemeenten). Op demografisch vlak hebben deze gemeenten als kenmerk dat de vergrijzing sterker is dan het regionale gemiddelde.
Als we Zuienkerke (Brugge) en Sint-Laureins (Meetjesland) buiten beschouwing laten, dan concentreren deze gemeenten zich in het Pajottenland (Gooik, Pepingen ...), het Hageland (Hoegaarden, Zoutleeuw, Glabbeek), het zuiden van de provincie Limburg (Borgloon, Gingelom, Voeren ...) en de Vlaamse Ardennen (Lierde, Maarkedal ...).
De Vlaams-Brabantse gemeenten vallen op door de hogere inkomens en een sterkere demografische evolutie (migratiecomponent).

• 2.2. Erg landelijke gemeenten met sterke vergrijzing (Cluster V3)

Deze cluster telt (33) gemeenten met een erg uitgesproken landelijk karakter en een bevolkingsaantal van 5 000 tot 10 000 inwoners (met Maldegem als grote uitzondering) dat onder het regionale gemiddelde blijft. Deze gemeenten hebben een lage verstedelijking en centrumfunctie en hebben bovendien als kenmerken dat het inkomensniveau beduidend lager ligt dan het regionale gemiddelde en er een sterke vergrijzing optreedt. Op demografisch vlak staat de sterke natuurlijke component in contrast met de negatieve migratiecomponent.
In sommige gemeenten is er een grote economische activiteit (Ardooie, Deerlijk, Pittem ...).
Los van enkele gemeenten in het Meetjesland (arrondissement Eeklo) en enkele andere in Oost-Vlaanderen, liggen alle gemeenten in West-Vlaanderen (vooral in de Westhoek en in de arrondissementen Roeselare en Tielt).

• 2.3. Landelijke gemeenten of verstedelijkte plattelandsgemeenten met sterke demografische groei (Cluster V12)

Deze categorie bundelt 37 gemeenten die overwegend landelijk zijn en een lage centrumfunctie hebben (uitgezonderd Diepenbeek, Maaseik en Lanaken die hoog scoren voor factor 4). De gemiddelde bevolking ligt tussen 10 000 en 20 000 inwoners. De

Tabel 5: Landelijke gemeenten

2.	2.1	2.2	2.3
Landelijke gemeenten of verstedelijkte plattelandsgemeenten	Kleine landbouwgemeenten (V9)	Erg landelijke gemeenten met sterke vergrijzing (V3)	Landelijke gemeenten of verstedelijkte plattelandsgemeenten met sterke demografische groei (V12)
Aantal gemeenten	**27**	**33**	**37**
Gemiddelde bevolking	**6 685**	**8 870**	**14 636**
F1: Vergrijzing (+)	+	+ +	- -
F2: Levensstandaard (+)	/	- -	-
F3: Verstedelijking (+) / Landelijk karakter (-)	- -	- -	-
F4: Stedelijke aantrekkingskracht – Uitrustingsgraad (+)	- -	-	/
F5: Toerisme / Vastgoedevolutie (+)	-	/	+
F6: Tertiaire activiteit (distributie, transport ...) (+)	/	-	-
F7: Industriële activiteit (+)	- -	+	-/+
F8: Demografische groei (geboortecijfer) (+)	-	+ +	+
F9: Demografische groei (migratie) (+)	/	- -	+
F10: "Grensarbeid" / Buitenlandse bevolking (EU) (+)	/	-	+

Tabel 6: Gemeenten met een concentratie van economische activiteit

3.	3.1	3.2	3.3
Gemeenten met een concentratie van economische activiteit	Landelijke en agrarische gemeenten met industriële activiteit (V4)	Verstedelijkte platte-landsgemeenten met industriële activiteit en demografische groei (V13)	Steden en agglomeratie-gemeenten met een industrieel karakter (V8)
Aantal gemeenten	**20**	**12**	**8**
Gemiddelde bevolking	**12 649**	**15 702**	**23 814**
F1: Vergrijzing (+)	-	- -	/
F2: Levensstandaard (+)	-	/	-
F3: Verstedelijking (+) / Landelijk karakter (-)	-	-	+
F4: Stedelijke aantrekkingskracht – Uitrustingsgraad (+)	-	+	+
F5: Toerisme / Vastgoedevolutie (+)	/	/	/
F6: Tertiaire activiteit (distributie, transport ...) (+)	-	-	/
F7: Industriële activiteit (+)	+ +	+ + +	+ +
F8: Demografische groei (geboortecijfer) (+)	/	+	/
F9: Demografische groei (migratie) (+)	/	+ +	-
F10: "Grensarbeid" / Buitenlandse bevolking (EU) (+)	-	-	- -

gemeenten uit deze cluster onderscheiden zich voornamelijk van de andere uit de regio door hun lage vergrijzing (factor 1) en een sterke demografische evolutie, zowel in de natuurlijke als in de migratiecomponent. Deze gemeenten worden dan ook geconfronteerd met een aanzienlijke groei van de bebouwde oppervlakte en van het aantal woningen (factor 5). Het inkomensniveau van de bevolking ligt gemiddeld iets lager dan het regionale gemiddelde. De tertiaire activiteit is vrij zwak, terwijl er in bepaalde gemeenten een vrij sterke industriële activiteit is (bijv.: Ham, Ravels, Hulshout, Lanaken ...).

Lochristi en Stekene (in het noorden van Oost-Vlaanderen) niet meegerekend, liggen alle gemeenten van deze cluster in de provincie Antwerpen (hoofdzakelijk in de Kempen) en in de provincie Limburg.

3. Gemeenten met een concentratie van economische activiteit

Deze subgroep bundelt 3 clusters die hoofdzakelijk gekenmerkt worden door een grote economische, vooral industriële activiteit (*tabel 6*).

- **3.1. Landelijke en agrarische gemeenten met industriële activiteit (Cluster V4)**

Deze cluster bevat 20 overwegend landelijke gemeenten met een lage centrumfunctie, die bepaalde gelijkenissen vertonen met cluster V3. Hij onderscheidt zich door een ietwat minder uitgesproken landelijk karakter, een iets hogere levensstandaard (maar nog steeds lager dan het regionale gemiddelde), maar vooral amper vergrijzing en een grotere industriële actviteit.
Van de gemeenten uit deze cluster vinden we een concentratie in West-Vlaanderen (de arrondissementen Brugge, Kortrijk en Tielt), Limburg (Lummen, Alken, Bree ...) en in de Kempen (Dessel, Rijkevorsel ...).

- **3.2. Verstedelijkte plattelandsgemeenten met industriële activiteit en demografische groei (Cluster V13)**

In deze cluster spreken we over 12 middelgrote gemeenten (10 000 – 20 000 inw.) met een lage verstedelijking of zelfs een uitgesproken landelijk karakter, een hoge economische activiteit (voornamelijk van industriële aard) en een forse demografische groei.
De meeste van deze gemeenten oefenen een zekere aantrekkingskracht uit (wellicht dankzij hun rol van werkgelegenheidscentrum doordat er grote bedrijven gevestigd zijn). De levensstandaard van de bevolking ligt net onder of leunt aan bij het regionale gemiddelde (behalve in Wielsbeke). De vergrijzing is er heel wat lager dan gemiddeld in de andere gemeenten uit de regio (Deinze niet meegerekend) en er is een sterke demografische evolutie (in hoofdzaak door de migratiecomponent en in mindere mate door de natuurlijke component).

Tabel 7: Semistedelijke of agglomeratiegemeenten

4.	4.1	4.2
Semistedelijke of agglomeratiegemeenten	Weinig verstedelijkte gemeenten met demografische achteruitgang (V6)	Sterk verstedelijkte gemeenten met lage inkomens (V7)
Aantal gemeenten	**21**	**21**
Gemiddelde bevolking	**13 841**	**24 882**
F1: Vergrijzing (+)	/	+
F2: Levensstandaard (+)	-	- -
F3: Verstedelijking (+) / Landelijk karakter (-)	+	+ +
F4: Stedelijke aantrekkingskracht – Uitrustingsgraad (+)	-	/
F5: Toerisme / Vastgoedevolutie (+)	-	-
F6: Tertiaire activiteit (distributie, transport ...) (+)	/	/
F7: Industriële activiteit (+)	- -	-
F8: Demografische groei (geboortecijfer) (+)	- -	/
F9: Demografische groei (migratie) (+)	/	/
F10: "Grensarbeid" / Buitenlandse bevolking (EU) (+)	-	/

Geografisch situeren we deze gemeenten in de provincie Antwerpen en dan vooral in de Kempen (Westerlo, Hoogstraten, Olen ...), in Limburg (Overpelt, Tessenderlo ...) en op de grens tussen Oost- en West-Vlaanderen (Aalter, Deinze, Wielsbeke).

- **3.3. Steden en agglomeratiegemeenten met een industrieel karakter (Cluster V8)**

Cluster 8 bevat 8 gemeenten met een uitgesproken industrieel karakter. Deze categorie vertoont gelijkenissen met cluster V7, maar onderscheidt zich ervan door de hogere inkomens van de bevolking (weliswaar nog steeds onder het regionale gemiddelde), een meer uitgesproken centrumfunctie (werkgelegenheidscentrum) en vooral een grotere economische activiteit (industriezones, elektriciteitscentrale ...) die bepalend is voor de kadastrale inkomens.
We treffen deze gemeenten aan rond twee polen: in de agglomeratie Antwerpen (Zwijndrecht, Beveren, Puurs, Bornem en Duffel) en in de regio Kortrijk (Kuurne, Waregem en Izegem).

4. Semistedelijke of agglomeratie-gemeenten

Deze subgroep bestaat uit 2 clusters die als gemeenschappelijk punt hebben dat ze een stedelijk of semistedelijk karakter hebben, maar een lage centrumfunctie en economische activiteit en een inkomensniveau dat onder het regionale gemiddelde ligt (*tabel 7*).

- **4.1. Weinig verstedelijkte gemeenten met demografische achteruitgang (Cluster V6)**

Deze cluster bevat 21 kleine tot middelgrote gemeenten (10 000 tot 20 000 inw.) met een semistedelijk karakter en een lage centrumfunctie en economische activiteit (uitgezonderd Stabroek, Rumst en Avelgem). Deze gemeenten hebben eveneens als kenmerk dat het inkomensniveau lager ligt dan het regionale gemiddelde en de vergrijzing zich laat voelen (behalve in Stabroek). De demografische evolutie is niet zo dynamisch, vooral wat de natuurlijke component betreft (verhouding geboortes ten opzichte van overlijdens). De gemeenten uit deze cluster liggen vrij verspreid over de regio. We merken wel een concentratie van gemeenten in het Waasland en de Denderstreek (Berlare, Kruibeke, Sint-Gillis-Waas ...) en in het zuiden van de provincie Oost-Vlaanderen (Denderleeuw, Haaltert, Herzele ...).

- **4.2. Sterk verstedelijkte gemeenten met lage inkomens (Cluster V7)**

In deze cluster zitten 21 gemeenten van diverse grootte, maar die de bijzondere eigenschap hebben dat ze een veeleer achtergesteld "sociaaleconomisch" niveau (laagste inkomens uit de Vlaamse regio wat tot uiting komt in erg negatieve scores voor factor 2) combineren met een vrij grote verstedelijking. Deze gemeenten vertonen doorgaans een positieve maar niet zo uitgesproken centrumfunctie en economische activiteit.

Het gaat meestal om gemeenten die in de agglomeratie van grote steden liggen of zelfs om gemeenten die in een tussenzone een conurbatie (aaneenschakeling van agglomeratiegemeenten) vormen. We hebben het over de gemeenten uit de industriële agglomeratie van Antwerpen (Boom, Hemiksem, Niel, Willebroek ...), Gent (Evergem, Zelzate), Kortrijk (Harelbeke, Wevelgem, Wervik ...), de gewezen Limburgse mijngemeenten (Beringen, Heusden-Zolder, Houthalen-Helchteren) en de verstedelijkte gemeenten tussen Gent en Antwerpen (Lokeren, Hamme, Temse ...).
De gemeenten in de buurt van Antwerpen onderscheiden zich van de andere gemeenten door hun beduidend kleinere omvang (10 000 tot 15 000 inw. met uitzondering van Willebroek) en door de sterke bevolkingsaangroei van de afgelopen jaren. De Limburgse gemeenten vallen dan weer op door de lage vergrijzing ten opzichte van de andere gemeenten en door het fenomeen van grensarbeid (factor 10).

5. Centrumgemeenten

In deze subgroep zitten de 3 clusters die zich onderscheiden door hun grote aantrekkingskracht – centrumfunctie (*tabel 8*).

• 5.1. Middelgrote steden (Cluster V5)

Deze cluster telt 24 kleine steden (20 000 tot 30 000 inw.) die als kenmerk hebben dat ze een sterke centrumfunctie combineren met een grote economische activiteit (vooral in de tertiaire sector). De verstedelijking varieert, maar blijft over het algemeen beperkt (uitgezonderd Halle en Dendermonde), terwijl de inkomens en het socioprofessionele karakter gevoelig lager uitvallen dan het regionale gemiddelde (negatieve scores voor factor 2, met uitzondering van Zottegem).
In deze steden is de vergrijzing ook groter dan gemiddeld op regionaal vlak en is de demografische evolutie minder gunstig dan in de andere gemeenten uit de regio.
We vinden deze steden terug in alle provincies : Aarschot, Diest, Tienen en Halle voor Vlaams-Brabant; Geel, Herentals, Lier en Mol voor de provincie Antwerpen; Sint-Truiden, Tongeren en Leopoldsburg voor Limburg; Dendermonde, Geraardsbergen, Eeklo, Ninove, Oudenaarde, Wetteren en Zottegem voor Oost-Vlaanderen en Diksmuide, Ieper, Poperinge, Torhout, Veurne en Tielt voor West-Vlaanderen. Opvallend is dat de steden uit de Westhoek enigszins contrasteren met de andere steden uit dezelfde cluster door de beduidend lagere inkomens. Daartegenover staat dat de natuurlijke component gekoppeld aan de demografische evolutie (factor 8) er dan weer erg hoog is, terwijl hij negatief is voor de meeste andere steden uit de cluster.

• 5.2. Regionale steden (Cluster V14)

Deze cluster omvat 8 regionale steden (Aalst, Genk, Kortrijk, Mechelen, Roeselare, Sint-Niklaas, Turnhout en Vilvoorde) met een bevolking die gemiddeld tussen 35 000 en nagenoeg 75 000 inwoners ligt.

Tabel 8: Centrumgemeenten

5.	5.1	5.2	5.3
Centrumgemeenten	Middelgrote steden (V5)	Regionale steden (V14)	Grote en regionale steden (V15)
Aantal gemeenten	**24**	**8**	**6**
Gemiddelde bevolking	**27 074**	**61 587**	**172 345**
F1: Vergrijzing (+)	+	+ +	+ + +
F2: Levensstandaard (+)	-	- -	-
F3: Verstedelijking (+) / Landelijk karakter (-)	/	+ +	+ + +
F4: Stedelijke aantrekkingskracht – Uitrustingsgraad (+)	+ +	+ + +	+ + +
F5: Toerisme / Vastgoedevolutie (+)	/	-	+
F6: Tertiaire activiteit (distributie, transport ...) (+)	+	+ +	+ + +
F7: Industriële activiteit (+)	/	/	- -
F8: Demografische groei (geboortecijfer) (+)	-	/	- -
F9: Demografische groei (migratie) (+)	-	/	/
F10: "Grensarbeid" / Buitenlandse bevolking (EU) (+)	/	+	+

Tabel 9: Toeristische gemeenten

6.	6.1
Toeristische gemeenten	Kustgemeenten (V16)
Aantal gemeenten	**8**
Gemiddelde bevolking	**17 291**
F1: Vergrijzing (+)	+ + +
F2: Levensstandaard (+)	-
F3: Verstedelijking (+) / Landelijk karakter (-)	+
F4: Stedelijke aantrekkingskracht – Uitrustingsgraad (+)	+ +
F5: Toerisme / Vastgoedevolutie (+)	+ + +
F6: Tertiaire activiteit (distributie, transport ...) (+)	-
F7: Industriële activiteit (+)	-
F8: Demografische groei (geboortecijfer) (+)	- - -
F9: Demografische groei (migratie) (+)	+
F10: "Grensarbeid" / Buitenlandse bevolking (EU) (+)	+

Opmerkelijk voor deze steden is hun relatief hoge score voor de factoren die te maken hebben met verstedelijking, aantrekkingskracht en economische activiteit (vooral in de tertiaire sector, behalve Genk en Roeselare waar de industriële activiteit de overhand heeft).
De bevolking van deze steden heeft een inkomen dat gevoelig lager ligt dan het regionale gemiddelde (Kortrijk en Aalst weliswaar in minder mate) en de vergrijzing is er groot (met Genk als grote uitzondering).
De demografische evolutie in deze steden vertoont discrepanties. In Mechelen, Roeselare en vooral Vilvoorde is de demografische evolutie positief, maar in andere steden is ze status-quo of negatief.

- **5.3. Grote en regionale steden – hoofdplaatsen (Cluster V15)**

In deze cluster zitten de twee "grote steden" (Gent en Antwerpen) en de 4 grote regionale steden (Leuven, Brugge, Hasselt en Oostende). De kenmerken zijn uiteraard vergelijkbaar met de voorgaande cluster (V14), behalve dat de "externe aantrekkingskracht" voor deze steden nog meer uitgesproken is. Naast een gemiddeld grotere bevolking vervullen deze steden ook de rol van provinciehoofdplaats; Oostende profileert zich als grootste badplaats van de kustgemeenten (die stuk voor stuk een grote aantrekkingskracht hebben – cf. cluster V16). In deze steden is ook een uitgesproken tertiaire activiteit aanwezig en sommige oefenen een toeristische aantrekkingskracht uit (in het bijzonder Oostende).

Hasselt buiten beschouwing gelaten is de vergrijzing erg groot (vooral in Oostende en Antwerpen), de demografische evolutie veeleer negatief (in het bijzonder voor de natuurlijke component) en blijven de inkomens onder het regionale gemiddelde (behalve in Leuven en Hasselt).

6. Toeristische gemeenten

- **6.1. Kustgemeenten (Cluster V16)**

Dit is een erg typische cluster (*tabel 9*), omdat het enkel om de kustgemeenten gaat (zonder Oostende, cf. cluster V15). De kustgemeenten scoren niet alleen erg goed op het gebied van toerisme en vastgoedevolutie, ze vallen ook op door hun sterke "aantrekkingskracht" (factor 4). De demografische componenten evolueren tegengesteld: de natuurlijke component (geboortes/overlijdens) is heel negatief, de migratiecomponent (instroom/uitstroom) is veeleer positief. Behalve in Bredene zien we dat de vergrijzing in de kustgemeenten extreem hoog is (wat samenhangt met de instroom van gepensioneerde inwoners).

De inkomens zijn nogal uiteenlopend van gemeente tot gemeente. Ze liggen hoger dan het regionale gemiddelde in De Haan, Koksijde en vooral Knokke-Heist, maar lager in Blankenberge, De Panne, Middelkerke, Nieuwpoort en vooral Bredene.

2. Wallonië

2.1. Resultaten van de voorafgaande verwerking: de factoranalyse

De factoranalyse die op de aanvankelijke statistische variabelen werd uitgevoerd (cf. Methodologie, punt 3), resulteerde in acht relevante factoren die een synthese vormen van meer dan 75 % van de oorspronkelijke informatie. Sommige factoren vertonen sterke gelijkenissen met de factoren die voor Vlaanderen werden vastgesteld. De volgorde waarin deze factoren bepaald worden[29] is echter verschillend, hetgeen betekent dat de hiërarchie van de factoren die de gemeenten onderscheiden niet vergelijkbaar is voor de twee gewesten (cf. deel 4).

De interpretatie van de factoren die specifiek zijn voor de Waalse gemeenten is gebaseerd op de (positieve of negatieve) relaties met de volgende variabelen:

Factor 1
"Sociaaleconomische positie / Levensstandaard" (31,1 %)

De volgende variabelen vertonen de hoogste saturaties met deze eerste factor

- % van de gezinnen met pc & internet 0,95
- Gemiddeld inkomen per aangifte 0,90
- Gemiddelde verkoopprijs van gronden en woningen 0,87
- % woningen met "groot comfort" 0,87
- % inkomensaangiften > 25 000 EUR 0,87
- % van de gezinnen met 2 of 3 auto's 0,85
- % van de schoolgaande bevolking in het hoger onderwijs 0,84
- % woningen > 125 m² 0,84
- % woningen met grote tuin (> 300 m²) 0,79
- Kadastraal inkomen van woningen (in EUR/inw.) 0,72
- % beroepsbevolking op de totale bevolking 0,73
- Groei van de bevolking (1996-2005) van 60 jaar en ouder 0,66
- % woningen "met beperkt of geen comfort" -0,76

Deze factor omvat tal van indicatoren over het inkomensniveau (arbeid, grond), het comfort en de uitrusting van de woningen en de sociaaleconomische positie.
De residentiële gemeenten van Waals-Brabant (Lasne, Waterloo, Terhulpen ...) halen de hoogste scores, terwijl de residentiële randgemeenten van Luik (Neupré, Nandrin, Chaudfontaine), Namen (La Bruyère, Assesse) en Charleroi (Ham-sur-Heure, Gerpinnes, Montigny-le-Tilleul) lagere waarden noteren.
De laagste scores zijn vooral te vinden in Henegouwen (Borinage, agglomeratie van Charleroi, het westen van Henegouwen), de industriële rand van Luik en Verviers en het zuiden van de provincie Namen (Viroinval, Couvin, Doische).
Behalve Namen hebben alle Waalse steden van meer dan 50 000 inwoners duidelijk negatieve waarden voor deze factor als kenmerk (levensstandaard onder het regionaal gemiddelde).

Factor 2
"Verstedelijking (+) / Landelijk karakter (-)" (15,3 %)

Deze tweede factor levert een onderscheid op tussen sterk verstedelijkte gemeenten en landelijke gemeenten. De interpretatie hiervan vloeit voort uit de saturatiecoëfficiënten van volgende variabelen:

- Bevolkingsdichtheid 0,93
- % van het gemeentelijk grondgebied dat bebouwd is 0,92
- % van het gemeentelijke grondgebied bestemd voor woningen en appartementen 0,87
- Totale bevolking 0,78
- % buitenlandse bevolking (buiten EU) 0,76
- Verkeersconcentratie 0,74
- Dichtheid wegennet 0,74
- Aantal politieagenten (per inwoner) 0,73
- Aangroei (1995-2005) van de bebouwde oppervlakte 0,71
- Aantal leefloners (per 1 000 inwoners) 0,65
- % sociale woningen 0,68
- % vrijstaande woningen -0,75
- % woningen bewoond door de eigenaar -0,66

De hoogste scores gaan logischerwijze naar de twee grote Waalse steden maar ook naar de randgemeenten van deze twee agglomeraties (Saint-Nicolas, Herstal, Châtelet, Farciennes ...) evenals naar talrijke gemeenten van de Borinage (Quaregnon, Colfontaine ...) en de rand van de Brusselse agglomeratie (Waterloo, Rixensart ...). Dat verklaart waarom de coëfficiënt die het verband met de bevolkingsgrootte weergeeft, slechts 0,78 bedraagt.
Onder de steden met meer dan 50 000 inwoners vertoont enkel Doornik[30], dat sedert de fusie van de

[29] Het verklarend % dat met elke factor gepaard gaat, staat tussen haakjes naast de benaming van elk van de factoren.
[30] Doornik is ontstaan uit de fusie van 30 gemeenten en is de meest uitgestrekte gemeente met meer dan 15 000 hectare landbouwgrond.

gemeenten talrijke landelijke gemeenten omvat, een vrij zwakke score voor deze factor.
De zwakste scores zijn echter voor de bosrijke Eifelgemeenten (zuidelijk deel van Duitstalig België), de gemeenten in het centrum van de provincie Luxemburg en in de laars van Henegouwen en ook voor de Condrozgemeenten.

Factor 3
"Centrumfunctie – Externe aantrekkingskracht" (9,8 %)

Terwijl de vorige factor de verstedelijkingsgraad vanuit een morfologisch oogpunt weergeeft (bevolkingsdichtheid, dichtheid van de bebouwde oppervlakte en van het wegennet), weerspiegelt de derde factor veeleer de verstedelijkingsgraad vanuit functioneel oogpunt (centrumfunctie, uitrustingsgraad). Deze factor bevat namelijk de uitgangsvariabelen die een centrumfunctie weerspiegelen in termen van uitrustingsgraad (handels- en administratieve gebouwen, uitrustingsgraad van de K.U.Leuven-ISEG) of in termen van pendelstromen (werkgelegenheidscentrum, scholencentrum, het regelmatig bezoeken van de gemeente, verplaatsingen van de bevolking). De link met de variabele "% vrijgesteld kadastraal inkomen" is te verklaren door de belangrijke aanwezigheid van openbare gebouwen die vrijstelling van roerende voorheffing genieten in gemeenten met sterke centrumfuncties.
De volgende variabelen vertonen de hoogste saturaties met deze derde factor.

- Werkgelegenheidscentrum (% actieve bevolking tewerkgesteld in de gemeente/ actieve bevolking met woonplaats in de gemeente) 0,88
- Scholencentrum (in scholen op grondgebied van de gemeente/schoolplichtig deel van de bevolking dat in de gemeente woont) 0,81
- % jobs in de tertiaire sector 0,79
- Toegevoegde waarde tegen factorkosten per inwoner 0,77
- % commerciële gebouwen van de totale bebouwde oppervlakte 0,76
- Kadastraal inkomen "kantoren-handelszaken" (in EUR/inw.) 0,75
- Criminaliteitsgraad (per 1 000 inwoners) 0,74
- % van het gemeentelijke grondgebied bestemd voor handelsruimte en kantoren 0,73
- Uitrustingsgraad (K.U.Leuven-ISEG) 0,70
- % jobs in de handelszaken 0,68
- Verkeersconcentratie (afstand afgelegd over de weg op het gemeentelijk grondgebied) 0,60
- % "vrijgesteld" kadastraal inkomen 0,55
- Ziekenhuisopnames per inwoner 0,55
- Inactief werkgelegenheidscentrum (percentage werknemers dat in de gemeente woont maar elders gaat werken) -0,81

Logischerwijze gaan de hoogste scores naar de grote regionale stadscentra, maar ook naar middelgrote steden zoals Hoei, Aarlen, Eupen of Nijvel. Ook talrijke kleinere gemeenten (Ciney, Borgworm, Neufchâteau, Sankt-Vith ...) die hoofdplaatsen van arrondissementen of scholencentra zijn, behalen voor deze factor een positieve score.
De gemeenten die het zwakst scoren, liggen in Haspengouw en het oosten van de provincie Waals-Brabant. Het gaat niet noodzakelijk om de meest landelijke gemeenten (factor 2) maar wel om gemeenten die sterk afgestemd zijn op de grote stedelijke agglomeraties.

Factor 4
"Demografische evolutie (migratiecomponent) – Dynamisme van de vastgoedmarkt" (7,6 %)

- Groei (1996-2005) van de totale bevolking 0,93
- Groei van de actieve bevolking (20-59 jaar) 0,90
- Migratiesaldo (1996-2005) 0,88
- Groei (1995-2005) van het kadastraal inkomen voor woningen 0,87
- Oppervlakte (m^2) van nieuwgebouwde woningen (1995-2005) 0,83
- Groei (1991-2001) van de actieve bevolking 0,81
- Groei van de jonge bevolking (< 20 jaar) 0,79
- Groei (1995-2005) van het aantal woningen 0,79
- % nieuwgebouwde woningen (vanaf 1996) in totaal woningenbestand 0,77
- Groei (1995-2005) van het gezinsinkomen totaal belastinggrondslag) 0,73
- Gemiddeld aantal (2000-2004) verkochte gronden per 1 000 inwoners 0,71
- Afgeleverde bouwvergunningen (2000-2005) 0,71

De hoogste scores gaan naar gemeenten die de laatste 10 jaar een belangrijke bevolkingsgroei hebben gekend. Deze groei is vooral toe te schrijven aan de instroom (migratiecomponent) en heeft te maken met de dynamiek van de vastgoedmarkt (verkoop van gronden, afgeleverde bouwvergunningen, bouw van nieuwe woningen enz.) en met een stijging van de belastinggrondslag (kadastraal inkomen, personenbelasting).
Het gaat hier doorgaans om kleine landelijke gemeenten die aansluiten bij de stadsrand en vooral gelegen

zijn in Haspengouw (Crisnée, Geer, Wasseiges), de Condroz (Somme-Leuze, Gesves), het oosten van Waals-Brabant (Incourt, Ramillies, Walhain) evenals om de gemeenten langs de grens met het Groothertogdom Luxemburg (Attert, Etalle).
De gemeenten die een omgekeerde evolutie ondergaan, vertonen sterke contrasten in sociaaleconomisch opzicht (cf. factor 1). De gemeenten waarvan de bevolking in dalende lijn gaat en waarvan de belastinggrondslagen een maximum bereiken, liggen immers tegelijk in de Borinage (Quaregnon, Colfontaine) en de agglomeratie van Charleroi (Farciennes, Courcelles, Fontaine-l'Évêque) maar ook in de residentiële gemeenten rond Brussel (Waterloo, Terhulpen, Rixensart, Lasne) of Charleroi (Montigny-le-Tilleul). In de residentiële gemeenten verklaart de gronddruk (het niveau van de prijzen en/of de beschikbaarheid van de terreinen) vermoedelijk het geringe vermogen om nieuwe inwoners aan te trekken.

Factor 5
"Demografische evolutie (natuurlijke component) (+) – Vergrijzing (-)" (4,6 %)

- % jonge bevolking (< 20 jaar) in de totale bevolking 0,90
- % schoolbevolking (in scholen op grond gebied van de gemeente/schoolplichtig deel van de bevolking van de gemeente 0,90
- Geboortecijfer (1996-2005) 0,85
- % alleenstaanden 0,79
- Gemiddeld aantal bewoners per woning 0,75
- % zeer oude bevolking (> 80 jaar) op totale bevolking -0,67
- % weduwen/weduwnaars -0,70
- Afhankelijkheidsindicator van de bevolking -0,76
- % ouderen (van 60 jaar en ouder) op de totale bevolking -0,81
- % gepensioneerden op de totale bevolking -0,85
- Vergrijzing van de actieve bevolking -0,91

Deze factor levert dus het onderscheid tussen de gemeenten met een jonge bevolking en die gemeenten die met een sterke vergrijzing van hun bevolking hebben af te rekenen.
De hoogste scores (voor de "jonge" bevolking) vindt men in Waals-Brabant (Ottignies-Louvain-la-Neuve, Chastre, Mont-Saint-Guibert), in het zuiden van de provincie Luxemburg (Attert, Vaux-sur-Sûre, Étalle), aan de rand van Namen (Gesves, Ohey, Assesse) en Verviers (Jalhay, Thimister-Clermont).
De meest negatieve scores (voor de vergrijzing) vindt men in het westen van de provincie Luxemburg (Semois), het zuiden van de provincie Namen (Gedinne, Viroinval) en de residentiële gemeenten van de agglomeratie van Charleroi (Montigny-le-Tilleul, Gerpinnes) en Luik (Chaudfontaine, Spa).
De meeste stedelijke centra vertonen eveneens negatieve waarden voor deze factor, maar ze zijn minder groot dan voor de aangehaalde gemeenten.

Factor 6
"Toeristische activiteit" (3,4 %)

Deze factor is vooral representatief voor de toeristische aantrekkingskracht. De verblijfscapaciteit hangt samen met een sterke vertegenwoordiging van de beroepsbevolking in de horecasector en met de beboste oppervlakte.

- Verblijfscapaciteit 0,76
- % beboste oppervlakte ten opzichte van de gemeentelijke oppervlakte 0,76
- Leefruimte per inwoner 0,76
- Afhankelijkheidsindicator van de bevolking 0,72
- Lengte wegennet (per inwoner) 0,60
- % "gemeubileerde" woningen in het totale woningenbestand 0,54
- % van de werkgelegenheid in de horeca-sector 0,55

De hoogste scores voor deze factor vindt men logischerwijze in de toeristische gemeenten van de provincie Luxemburg (La Roche-en-Ardenne, Bouillon, Durbuy, Florenville), het zuiden van de provincie Namen (Vresse-sur-Semois, Gedinne) en het zuiden van de provincie Luik (Duitstalige gemeenten).

Factor 7
"Economische activiteit (industrie, voedingsmiddelen, steengroeven)" (3,2 %)

- % van het gemeentelijk grondgebied bestemd voor industrie 0,93
- "Industrieel" kadastraal inkomen per inwoner 0,82
- Totaal kadastraal inkomen per inwoner 0,68
- Volume jobs in de industrie (tewerkstellingscentrum) 0,63
- Toegevoegde waarde tegen factorkosten per inwoner 0,54
- Groei (1995-2005) van het totaal kadastraal inkomen 0,50

Deze factor geeft een indicatie van de mate waarin er economische activiteit op het grondgebied van de gemeente geconcentreerd is. Onder economische activiteit verstaan we voornamelijk de aanwezigheid

van industriële en extractieve bedrijven, ondernemingen uit de voedingsmiddelen- of de energiesector. De tertiaire activiteit daarentegen (overheid of privé), komen aan bod in factor 3 (centrumfunctie – externe aantrekkingskracht) en, in een mindere mate, in factor 6 (de horeca in de toeristische centra). Aangezien het om relatieve indicatoren gaat (een percentage of waarde in EUR/inw.), zien we de hoogste scores opduiken in soms kleine gemeenten waar grote ondernemingen een belangrijke plaats innemen (in termen van oppervlakte, jobs of kadastraal inkomen). De gemeenten met de hoogste graad van economische activiteit zijn Virton en Rouvroy (Burgo Ardennes), Seneffe (petrochemie Total en BASF), Engis (chemiegroep Prayon), Hoei (kerncentrale Electrabel) en Jemeppe-sur-Sambre (Solvay). Deze gemeenten hebben als kenmerk dat de kadastrale inkomens (uitgedrukt in EUR/inw.) ver boven het regionaal gemiddelde liggen.

Factor 8
"Grensfenomeen" (2,9 %)

- % buitenlandse bevolking (uit buurlanden) 0,62
- % grensarbeiders onder de ingezeten actieve bevolking 0,66
- Groei (1994-2004) van het gemiddeld inkomen per inwoner 0,86
- Groei van de bevolking van 60 jaar en ouder 0,60
- % nieuwgebouwde woningen (> 1990) 0,65
- Uitrustingsgraad van de woningen (badkamer, centrale verwarming ...) 0,59
- Groei (1995-2005) van het aantal woningen 0,47

De hoogste scores gaan naar de gemeenten langs de grens met Duitsland (voornamelijk de gemeenten van de Duitstalige Gemeenschap) en met het Grootheertogdom Luxemburg (voornamelijk de gemeenten uit het arrondissement Aarlen). De sterke aanwezigheid van grensarbeiders en/of ingezetenen uit buurlanden gaat voor deze gemeenten gepaard met een groei en een modernisering van het woningenbestand en met een stijging van het gemiddeld inkomen van de bevolking.

2.2. Opbouw en samenstelling van de klassen (clusters)

De toepassing van de clusteranalyse op de factorscores die de 262 Waalse gemeenten (de 9 Duitstalige gemeenten inbegrepen) behaalden voor de 8 opge-

Tabel 10: Samenvatting van de 14 clusters van Waalse gemeenten

1.	Woongemeenten	Inkomens > regionaal gemiddelde en zwakke centrumfunctie
1.1.	Cluster W3	In landelijke zones (rurbanisatie)
1.2.	Cluster W1	In de stadsrand of in grenszones
1.3.	Cluster W14	Residentiële randgemeenten met hoge inkomens
2.	Landelijke gemeenten	Verstedelijking < regionaal gemiddelde en zwakke centrumfunctie
2.1.	Cluster W4	Overwegend agrarisch met zwakke toeristische activiteit
2.2.	Cluster W6	Overwegend bebost met toeristische activiteit
3.	Gemeenten met een concentratie van economische activiteit	Economische activiteit > regionaal gemiddelde
3.1.	Cluster W5	In landelijke of semistedelijke zones
3.2.	Cluster W11	In verstedelijkte of agglomeratiezones
4.	Agglomeratie- en semistedelijke gemeenten	Inkomens < regionaal gemiddelde en zwakke centrumfunctie
4.1.	Cluster W8	Semistedelijke gemeenten
4.2.	Cluster W9	Stadsrandkernen, conurbatie
5.	Centrumgemeenten	Centrumfunctie > regionaal gemiddelde
5.1.	Cluster W7	Centrumgemeenten en toeristische centra
5.2.	Cluster W2	Kleine steden
5.3.	Cluster W12	Centrumsteden in landelijk zones
5.4.	Cluster W13	Middelgrote steden met hoge inkomens
5.5.	Cluster W10	Grote en regionale steden

Kaart 2: De 14 clusters van Waalse gemeenten

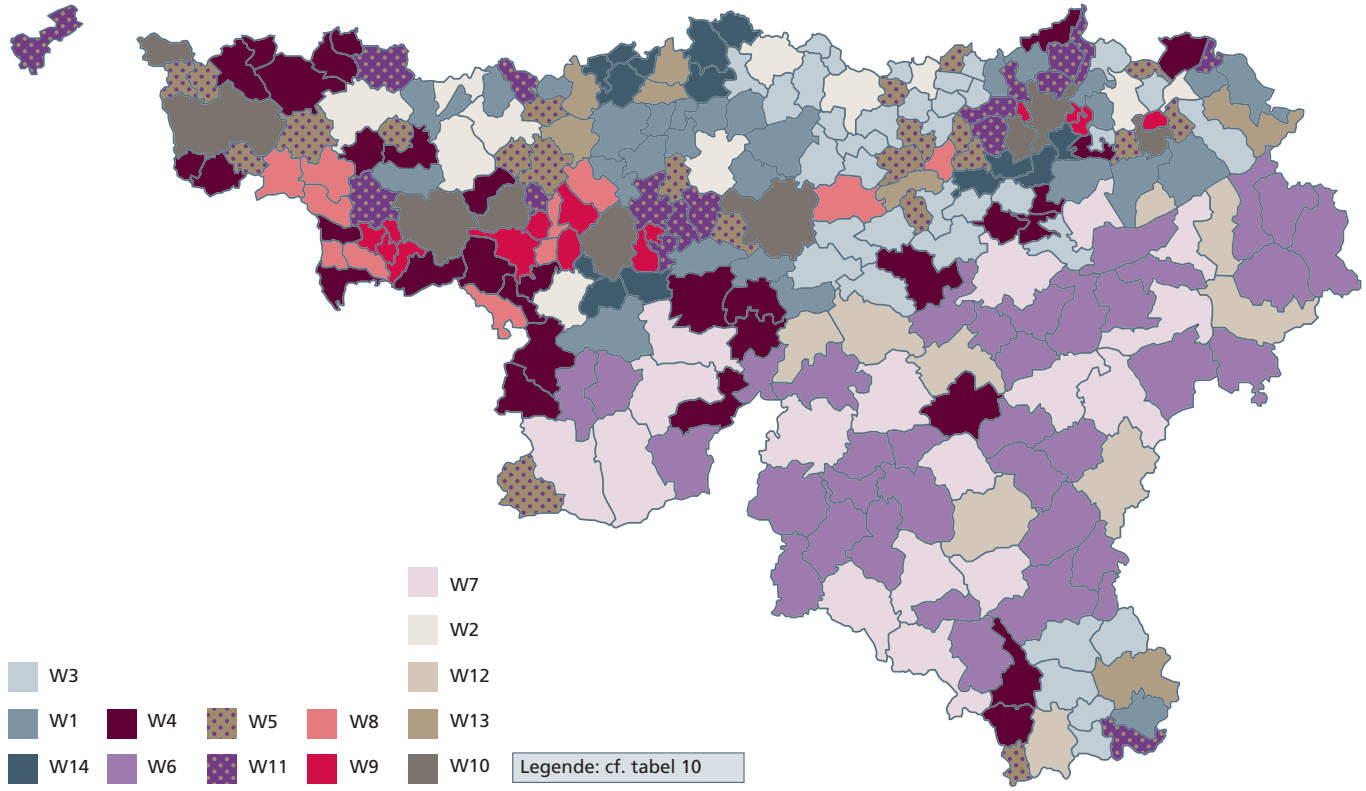

somde factoren (cf. deel 2.1.), resulteert in 14 clusters van gemeenten. Elke cluster telt dus gemiddeld een twintigtal gemeenten. De keuze voor een zinvol aantal categorieën waarbij een vrij belangrijke groepering nodig was, impliceert *de facto* een zekere verscheidenheid van gemeenten binnen elke categorie (verschillen binnen de klassen). Concreet, indien de gemeenten die een cluster vormen voor bepaalde dominante factoren (bijv. de sociaaleconomische positie, de graad van verstedelijking ...) sterke convergenties vertonen, blijft het onvermijdelijk dat er voor gemeenten van diezelfde cluster verschillen blijven voor sommige andere factoren (bijv. de economische activiteit, de demografische evolutie ...).

Tabel 10 geeft een samenvatting van de verschillende clusters die het resultaat zijn van de groepering van de gemeenten via het identificeren van de sociaaleconomische karakteristieken. De verschillende clusters werden ondergebracht in 5 subgroepen volgens hun dominante kenmerken (residentieel karakter, verstedelijkingsgraad, centrumfunctie, belang van de economische activiteit) en gelijkenissen. Het gaat hier om een groepering van clusters "ex-post" op basis van de analyse van de resultaten die het clusteringalgoritme opleverde.

De diverse subgroepen waarin de clusters gegroepeerd werden, worden hieronder beknopt beschreven[31]. Om de beschrijving van het "sociaaleconomische" profiel voor elke groep van gemeenten te vergemakkelijken en hun specifieke kenmerken weer te geven, bevatten de onderstaande tabellen voor alle categorieën van gemeenten (clusters) een gemiddelde waarde[32] van de scores die werden behaald voor de verschillende factoren die in onze analyse in aanmerking werden genomen.

1. Woongemeenten

De subgroep woongemeenten bestaat uit 3 clusters met als gemeenschappelijk punt dat het inkomensniveau boven het regionale gemiddelde zit en de

[31] Cf. bijlage 3 voor de exhaustieve samenstelling van de verschillende clusters.
[32] Op basis van de gemiddelde score die werd behaald voor de verschillende factoren voor de betrokken cluster.

Tabel 11: Woongemeenten

1.	1.1	1.2	1.3
Woongemeenten	In landelijke zones (W3)	In de stadsrand gelegen gemeenten en grensgemeenten (W1)	Residentiële randgemeenten met hoge inkomens (W14)
Aantal gemeenten	**35**	**28**	**14**
Gemiddelde bevolking	**4 439**	**9 746**	**13 328**
F1: Levensstandaard (+)	+	+	+ + +
F2: Verstedelijking (+) / Landelijk karakter (-)	-	/	+
F3: Centrumfunctie – Uitrustingsgraad (+)	- -	-	-/+
F4: Bevolkingsgroei (migratie) – Vastgoedevolutie (+)	+ +	+	-
F5: Bevolkingsgroei (geboortecijfer) – Vergrijzing (-)	+	+	-
F6: Toeristische activiteit (+)	-	-	/
F7: Industriële activiteit (+)	-	/	-
F8: Grensarbeiders	/	+	/

gemeenten een zwakke centrumfunctie uitoefenen (*tabel 11*).
De kenmerken van de drie categorieën zijn vooral de verstedelijkingsgraad, de demografische dynamiek, het middelgrote bevolkingsaantal en hun ligging ten opzichte van de grote stedelijke centra.

• 1.1. In landelijke zones (cluster W3)
Deze cluster bestaat uit kleine landelijke woongemeenten (met gemiddeld minder dan 5 000 inwoners) met een bevolking waarvan de sociaaleconomische positie globaal boven het regionaal gemiddelde ligt. Deze cluster vertoont sterke gelijkenissen met de cluster van de woongemeenten W1 (cf. infra). Het onderscheid zit echter in het zwakker inkomensniveau, een meer uitgesproken landelijk karakter en een sterkere bevolkingstoename tijdens de laatste tien jaar. Het gaat duidelijk om gemeenten die kenmerken hebben van rurbanisatie, een neologisme dat verwijst naar een geleidelijke verstedelijking van rurale zones. Deze gemeenten trekken jonge gezinnen aan dankzij de kwaliteit van het milieu en de meer toegankelijke prijs van het vastgoed en ze zijn bovendien goed bereikbaar via het autosnelwegennet.

Ze liggen voornamelijk in Haspengouw (Burdinne, Wasseiges, Berloz ...), de Condroz (Ferrières, Clavier, Modave, Gesves, Ohey ...), de streek van de Vesder (Thimister-Clermont, Olne ...), het oosten van Waals-Brabant (Incourt, Hélécine, Orp-Jauche ...) en de zone langs de grens met het groothertogdom Luxemburg (Étalle, Attert). Geografisch gezien liggen deze gemeenten nog wat verder van de grote stedelijke centra dan de woongemeenten W1 en W14 en ze vormen in zekere zin een derde kring van randgemeenten.

• 1.2. In de stadsrand gelegen gemeenten en grensgemeenten (cluster W1)
Deze categorie omvat middelgrote gemeenten (tussen 7 500 en 15 000 inwoners) met een vrij uitgesproken woonkarakter en een bevolkingsaangroei die zowel voortkomt uit de migratiecomponent als uit de natuurlijke component (geboortes/overlijdens). Deze gemeenten profiteren van de stadsvlucht en hebben een bevolking met een sociaaleconomische positie die gevoelig sterker is dan het regionaal gemiddelde (behalve Fosses-la-Ville) en die aangetrokken wordt door een kwalitatieve levensstandaard (met name de groene zones). Zonder een zeer uitgesproken landelijk karakter te vertonen, zijn deze gemeenten weinig verstedelijkt en hebben ze een zwakke centrumfunctie. Deze gemeenten vertonen echter een zekere sociaaleconomische wijziging met een terugval van de landbouwactiviteit en een uitgesproken ontwikkeling van de woonfunctie, waarbij dienstverlenende activiteiten worden gecreëerd (winkels, scholen, sport- en cultuurvoorzieningen ...).

Geografisch gezien liggen deze gemeenten in de stadsrand van Charleroi (Les Bons Villers, Walcourt), Bergen (Jurbise), Luik (Juprelle, Awans), Verviers (Theux, Jalhay), Namen (Éghezée, Profondeville, La Bruyère, Yvoir) en de Brusselse agglomeratie (heel wat gemeenten in het zuiden en oosten van Waals-

Brabant zoals Perwez, Walhain, Court-Saint-Étienne, Rebecq en zelfs Silly in Henegouwen). Ze vormen een soort tweede "kring" rond meer traditionele residentiële gemeenten met een meer uitgesproken residentieel karakter (cf. cluster W14).
Deze cluster telt eveneens residentiële grensgemeenten (Raeren, Lontzen, Messancy) met talrijke grensarbeiders (hoge scores voor factor 8).

- **1.3. Residentiële randgemeenten met hoge inkomens (cluster W14)**

Deze derde categorie van woongemeenten omvat gemeenten die de hoogste scores halen voor de factor "sociaaleconomische positie". Ze vormen het traditionele residentiële randgebied ("eerste kring") rond Brussel (Terhulpen, Lasne, Rixensart, Waterloo ...), Luik (Neupré, Chaudfontaine, Nandrin ...) en Charleroi (Gerpinnes, Montigny-le-Tilleul ...).

Behalve de levensstandaard, is er het kenmerk dat in deze gemeenten de grondprijzen hoog zijn, wat ook tot uiting komt in de factor voor de verstedelijking, die echter vrij gevoelig verschilt tussen de gemeenten in deze cluster. De verstedelijking is immers erg uitgesproken voor gemeenten als Waterloo, Rixensart en Chaudfontaine. De centrumfunctie daarentegen is vrij zwak (met uitzondering vanTerhulpen en Waterloo).

Ten opzichte van de twee andere clusters van woongemeenten (W1 en W3), vertonen deze gemeenten overwegend een daling van de bevolking (impact van de vergrijzing op de natuurlijke component en impact van de grondprijzen op de migratiecomponent). De gemeenten Nandrin, Chaumont-Gistoux en Bevekom wijken enigszins af van deze demografische ontwikkeling (en vertonen veeleer een zekere gelijkenis met de vorige cluster W1).

2. Landelijke gemeenten

De subgroep landelijke gemeenten bestaat uit 2 clusters met als kenmerk een erg lage verstedelijking op zowel morfologisch (factor 2) als functioneel (factor 3) vlak (*tabel 12*) en een inkomensniveau dat lager ligt dan het regionaal gemiddelde.

Deze gemeenten onderscheiden zich van elkaar door het ofwel agrarische ofwel bosrijke karakter en vooral door de toeristische aantrekkingskracht.

- **2.1. Overwegend agrarische gemeenten met zwakke toeristische activiteit (cluster W4)**

Deze categorie bestaat uit middelgrote of kleine gemeenten met een uitgesproken landelijk karakter en een inkomensniveau dat onder het gewestelijke gemiddelde ligt. In tegenstelling tot de gemeenten uit categorie W3 (woongemeenten in landelijke zones) vertonen deze gemeenten een lichte daling van hun bevolking (waarschijnlijk omdat ze verder van de grote werkgelegenheidscentra verwijderd liggen) en kennen ze niet of nauwelijks het fenomeen van de rurbanisatie. De centrumfunctie en de economische activiteit zijn er vrij zwak.

Tabel 12: Landelijke gemeenten

2.	2.1	2.2
Landelijke gemeenten	Overwegend agrarisch met zwakke toeristische activiteit (W4)	Overwegend bebost met toeristische activiteit (W6)
Aantal gemeenten	**32**	**36**
Gemiddelde bevolking	**5 764**	**3 732**
F1: Levensstandaard (+)	-	-
F2: Verstedelijking (+) / Landelijk karakter (-)	-	-
F3: Centrumfunctie – Uitrustingsgraad (+)	-	-
F4: Bevolkingsgroei (migratie) – Vastgoedevolutie (+)	/	+
F5: Bevolkingsgroei (geboortecijfer) – Vergrijzing (-)	/	+
F6: Toeristische activiteit (+)	/	+ +
F7: Industriële activiteit (+)	-	-
F8: Grensarbeiders	-	+/-

Heel wat gemeenten liggen ietwat verwijderd, zoals in het westen van Henegouwen (Vloesberg, Frasnes-lez-Anvaing ...), langs de Franse grens (Quévy, Rumes, Brunehaut, Hensies), in de laars van Henegouwen (Sivry-Rance, Beaumont), het zuiden van de Luikse Condroz (Ouffet, Hamoir), het zuiden van de provincies Namen (Onhaye, Doische) en Luxemburg (Meix-devant-Virton, Musson, Tintigny), en aan de grens met Nederland (Bassenge) en Duitsland (Plombières).

- **2.2. Overwegend beboste gemeenten met toeristische activiteit (cluster W6)**

Deze cluster omvat heel kleine landelijke gemeenten (gemiddeld tussen 2 500 en 5 000 inwoners) die sterk zijn afgestemd op de land- en/of bosbouw. Het inkomensniveau van de bevolking ligt meestal gevoelig onder het gemiddelde van het gewest. Deze gemeenten hebben daarentegen een bevolking die toeneemt, hetzij door de migatiecomponent (vooral in Somme-Leuze, Hotton en Vaux-sur-Sûre) hetzij door de natuurlijke component. Hoewel de centrumfunctie vrij zwak is, hebben deze gemeenten een zekere toeristische aantrekkingskracht.
Deze gemeenten vinden we vooral terug in de Ardennen (provincie Luxemburg en het zuiden van de provincies Luik en Namen) en in de Eifel (zuidelijk deel van Duitstalig België).

3. Gemeenten met een concentratie van economische activiteit

Deze subgroep bevat 2 clusters met als belangrijkste kenmerk de grote aanwezigheid van economische activiteit, hoofdzakelijk van het industriële type (*tabel 13*). Ze verschillen vooral door de graad van verstedelijking, hun centrumfunctie en de middelgrote bevolkingsomvang van de gemeenten.

- **3.1. In landelijke of semistedelijke zones (cluster W5)**

Voornamelijk kleine of middelgrote gemeenten (5 000 tot 10 000 inwoners) die weinig verstedelijkt en zelfs zeer landelijk zijn maar die zich daarentegen onderscheiden door een belangrijke aanwezigheid van economische activiteit (steengroeve, voedingsmiddelensector of industrie). Deze gemeenten kennen vrij grote verschillen in hun demografische evolutie, hebben een zwakke centrumfunctie (met uitzondering van Leuze-en-Hainaut en Aubel) en een zwakke toeristische aantrekkingskracht (met uitzondering van Momignies en Rouvroy).
Deze cluster omvat vooral gemeenten waarvan het kadastraal inkomen (gekoppeld aan de industrie) relatief tot de hoogste van Wallonië behoort. In dat geval gaat het om "kleine" gemeenten waar zich steengroeven bevinden (Engis, Antoing) of waar ondernemingen uit de voedingsmiddelenindustrie gevestigd zijn (Geer, Orey, Wanze, Aubel, Floreffe), of die langs de luchthaven van Luik liggen (Villers-le-Bouillet, Saint-Georges) of die een of meer grote bedrijven op hun grondgebied hebben (Ecaussines, Itter, Seneffe, Rouvroy).
De gemeente Itter (Forges de Clabecq) onderscheidt zich van de andere gemeenten van deze cluster door een veel hoger inkomenspeil. Zij vertoont in dit opzicht gelijkenissen met de gemeenten uit cluster W1.

Tabel 13: Gemeenten met een concentratie van economische activiteit

3.	3.1	3.2
Gemeenten met een concentratie van economische activiteit	In landelijke of semistedelijke zones (W5)	In verstedelijkte of agglomeratiezones (W11)
Aantal gemeenten	**22**	**17**
Gemiddelde bevolking	**6 756**	**20 985**
F1: Levensstandaard (+)	/	-
F2: Verstedelijking (+) / Landelijk karakter (-)	/	+
F3: Centrumfunctie – Uitrustingsgraad (+)	-	+/-
F4: Bevolkingsgroei (migratie) – Vastgoedevolutie (+)	/	-
F5: Bevolkingsgroei (geboortecijfer) – Vergrijzing (-)	/	-
F6: Toeristische activiteit (+)	-	-
F7: Industriële activiteit (+)	+ +	+ +
F8: Grensarbeiders	/	+

• **3.2. In verstedelijkte of agglomeratiezones (cluster W11)**

Deze cluster omvat vrij middelgrote gemeenten (15 000 tot 30 000 inwoners) die sterk verstedelijkt zijn en meestal een zekere centrumfunctie hebben (scholencentrum, administratie, uitrustingsgraad). Het inkomen ligt onder het regionaal gemiddelde, terwijl het bevolkingsaantal in dalende lijn gaat. Deze cluster vertoont zekere gelijkenissen met cluster W9 (stadsrandkernen, conurbatie). De hogere inkomens (die echter onder het gewestelijk gemiddelde liggen) maken evenwel het onderscheid en vooral de hoge scores voor de factor voor de economische activiteit (industrie, industriezone, steengroeven, transport). Deze gemeenten situeren zich hoofdzakelijk in de Luikse rand (Herstal, Flémalle, Ans, Wezet ...) en in de agglomeratie tussen Charleroi en Namen (Fleurus, Aiseau-Presles, Sambreville, Jemeppe-sur-Sambre). De cluster omvat eveneens bepaalde grensgemeenten, zoals Komen-Waasten, Kelmis, Wezet of Aubange.

4. Semistedelijke gemeenten en agglomeratiegemeenten

Deze subgroep bestaat uit 2 clusters met als gemeenschappelijk punt dat ze van het stedelijke of semistedelijke type zijn, maar met een zwakke centrumfunctie en economische activiteit, een inkomensniveau dat gevoelig onder het regionaal gemiddelde ligt en een dalend bevolkingsaantal (*tabel 14*).

• **4.1. Semistedelijke gemeenten (cluster W8)**

Deze cluster bestaat uit gemeenten van ongeveer 15 000 inwoners (met uitzondering van Quiévrain) die hoofdzakelijk in Henegouwen liggen (Chapelle-lez-Herlaimont, Dour, Anderlues ...) en in de Maasvallei (Amay, Andenne). Het stedelijk karakter en de centrumfunctie zijn niet zeer uitgesproken. De globaal genomen minder sterke verstedelijking valt te verklaren doordat het vaak fusiegemeenten zijn die relatief groot uitvallen en vrij heterogeen zijn samengesteld (uit zowel stadskernen met een meestal neergaande industriële activiteit als uit landelijke gemeenten).

Deze fusiegemeenten hebben daarentegen als kenmerk dat het inkomenspeil gevoelig lager ligt dan het regionaal gemiddelde (met uitzondering van Pont-à-Celles) en dat ze hun bevolkingsaantal fors zien dalen. De 2 gemeenten uit de Maasvallei (Amay en Andenne) vertonen een hoger inkomensniveau (dat echter altijd onder het gewestelijke gemiddelde ligt) en zien hun aantal inwoners minder sterk dalen dan de Henegouwse gemeenten van deze cluster.

• **4.2. Stadsrandkernen, conurbatie (cluster W9)**

Ten opzichte van de vorige cluster (W8) zijn de gemeenten van deze cluster gemiddeld groter (± 20 000 inwoners), veel meer verstedelijkt en hebben ze een zekere centrumfunctie. Het inkomenspeil van de bevolking is een van de laagste van de Waalse regio en het aantal inwoners loopt vrij sterk terug.

De gemeenten die een conurbatie vormen (aaneenschakeling van agglomeratiegemeenten) liggen voornamelijk in de Borinage (Boussu, Colfontaine, Quaregnon ...) en in het "région du Centre" (Binche, Morlanwelz) terwijl de stadsrandkernen te vinden

Tabel 14: Semistedelijke en agglomeratiegemeenten

4.	4.1	4.2
Semistedelijke en agglomeratiegemeenten	Semistedelijke gemeenten (W8)	Stadsrandkernen, conurbatie (W9)
Aantal gemeenten	**11**	**14**
Gemiddelde bevolking	**13 971**	**20 518**
F1: Levensstandaard (+)	- -	- -
F2: Verstedelijking (+) / Landelijk karakter (-)	+	+ +
F3: Centrumfunctie – Uitrustingsgraad (+)	-/+	-/+
F4: Bevolkingsgroei (migratie) – Vastgoedevolutie (+)	- -	- -
F5: Bevolkingsgroei (geboortecijfer) – Vergrijzing (-)	-	-
F6: Toeristische activiteit (+)	-	-
F7: Industriële activiteit (+)	-	-
F8: Grensarbeiders	-	/

zijn in de agglomeratie van Charleroi (Courcelles, Farciennes, Fontaine-l'Évêque ...), Luik (Saint-Nicolas) en Verviers (Dison). Tot de cluster behoren ook Beyne-Heusay en Fléron, twee randgemeenten van de Luikse agglomeratie die ten opzichte van de overige gemeenten van deze cluster wel een hoger inkomensniveau noteren, dat echter onder het regionaal gemiddelde blijft).

5. Centrumgemeenten

Deze subgroep bevat de 5 clusters met elk een verschillend relevant niveau van aantrekkingskracht – centrumfunctie (*tabel 15*). Het onderscheid tussen de clusters speelt voornamelijk op het vlak van de centrumfunctie, de bevolkingsgrootte, het inkomensniveau van de bevolking en de demografische evolutie.

• 5.1. Centrumgemeenten en toeristische centra (cluster W7)

Deze categorie omvat talrijke centrumgemeenten uit de provincie Luxemburg (Neufchâteau, Durbuy, La Roche-en-Ardenne, Bouillon ...), het zuiden van de provincie Namen (Rochefort, Philippeville, Couvin ...) en het zuiden van de provincie Luik (Stavelot, Aywaille). De primaire sector (land- en bosbouw) en het toerisme blijven de dominerende activiteit van deze categorie. Er is een zekere gelijkenis met cluster W6 (landelijk karakter, laag inkomenspeil) maar het onderscheid is dat ze veel groter zijn (7 500 tot 10 000 inwoners) en dat hun bevolkingsaantal minder sterk stijgt en zelfs achteruitgaat. Deze gemeenten hebben vooral als kenmerk dat ze een aanzienlijke centrumfunctie hebben en toeristische aantrekkingskracht (met uitzondering van Florennes), wat tot uiting komt in goede tertiaire voorzieningen, zowel in de openbare sector (administratie, scholen, ziekenhuizen) als in de privésector (winkels, hotels, restaurants enz.).

• 5.2. Kleine steden (Cluster W2)

Deze categorie omvat centrumgemeenten en kleine steden (van 10 000 tot 20 000 inwoners) met een toenemend aantal inwoners en een levensstandaard die lichtjes boven het regionaal gemiddelde ligt. De gemeenten hebben een zekere centrumfunctie (scholen- en handelscentrum, arrondissementshoofdplaats) en een zwakke verstedelijkingsgraad. Dat ze weinig verstedelijkt zijn vloeit meestal voort uit het feit dat er zich binnen de gemeente zowel een stadscentrum als landelijke zones bevinden (die gewoonlijk samenvallen met vroegere fusiegemeenten).

Geografisch liggen deze kleine steden vooral in Henegouwen (Zinnik, Aat, Thuin, Edingen, 's Gravenbrakel), Haspengouw (Geldenaken, Hannuit, Borgworm, Gembloers) en het arrondissement Verviers (Herve, Welkenraedt).

• 5.3. Centrumsteden in landelijke zones (cluster W12)

Deze cluster bestaat uit kleine steden (10 000 tot 15 000 inwoners) die in vrij landelijke en/of toeristische streken liggen.
Ondanks de zeer geringe bevolkingsomvang en zwakke verstedelijking, hebben deze gemeenten een belangrijke centrumfunctie (scholen, ziekenhuizen, arrondissementhoofdplaats) gecombineerd met een zekere toeristische aantrekkingskracht (winkels, horeca).
Het inkomen van de bevolking en de groei van het inwonersaantal liggen rond het regionaal gemiddelde.
Deze gemeenten zijn gelegen in de provincies Luik (Malmedy, Spa, Sankt-Vith), Luxemburg (Virton, Marche-en-Famenne, Bastenaken, Libramont) en Namen (Ciney, Dinant).

• 5.4. Middelgrote steden met hoge inkomens (cluster W13)

Deze cluster omvat middelgrote steden (20 000-30 000 inwoners) met hoge scores op het vlak van centrumfunctie (gelinkt aan hun rol van administratief, werkgelegenheids- en scholencentrum). Ze onderscheiden zich van de overige categorieën van steden (in het bijzonder W10 en W12) door inkomensniveaus (gezinnen en huurprijzen) die boven het gewestelijke gemiddelde liggen en door een forse bevolkingsaangroei.
Met uitzondering van Eigenbrakel, bestaat deze cluster meestal uit steden die de functie van hoofdplaats vervullen (Nijvel, Waver, Eupen, Aarlen, Hoei) en uit een universitair centrum (Ottignies-Louvain-la-Neuve).
De steden Hoei, Eupen, Aarlen en Nijvel hebben bovendien een groter gewicht qua economische activiteit, wat te maken heeft met de nadrukkelijke aanwezigheid van een industriezone of een kerncentrale (Hoei).

• 5.5. Grote steden en regionale steden (cluster W10)

Deze cluster omvat alle Waalse steden met meer dan 50 000 inwoners. Deze steden hebben zeer hoge scores voor verstedelijking (behalve Doornik) en de centrumfunctie. Het inkomensniveau van de bevolking ligt er ook lager dan het regionaal gemiddelde

Tabel 15: Centrumgemeenten

5.	5.1	5.2	5.3	5.4	5.5
Centrumgemeenten	Centrumgemeenten en toeristische centra (W7)	Kleine steden (W2)	Centrumsteden in landelijke omgeving (W12)	Middelgrote steden met hoge inkomens (W13)	Grote steden en regionale steden (W10)
Aantal gemeenten	**17**	**11**	**9**	**7**	**9**
Gemiddelde bevolking	**8 094**	**16 902**	**12 311**	**26 632**	**99 472**
F1: Levensstandaard (+)	-	+	/	+ +	- -
F2: Verstedelijking (+) / Landelijk karakter (-)	-	/	-	+ +	+ + +
F3: Centrumfunctie – Uitrustingsgraad (+)	+	+	+ +	+ + +	+ + +
F4: Bevolkingsgroei (migratie) – Vastgoedevolutie (+)	/	+	/	+	-
F5: Bevolkingsgroei (geboortecijfer) – Vergrijzing (-)	-	/	/	/	-
F6: Toeristische activiteit (+)	+ +	-	+	/	/
F7: Industriële activiteit (+)	-	/	+	+ +	+
F8: Grensarbeiders	/	/	+	+	-

(uitgezonderd voor Namen) en de demografische factoren halen er negatieve scores (migratiecomponent en natuurlijke component).

Los van deze gemeenschappelijke punten waardoor ze zich van de overige Waalse gemeenten onderscheiden, vertonen deze 9 steden ook onderlinge verschillen.
Schematisch bekeken is er een eerste subgroep (bestaande uit Luik, Namen, Bergen, Verviers en Doornik) met een meer uitgesproken centrumfunctie (tertiaire activiteit) en een tweede subgroep (bestaande uit Charleroi, La Louvière, Moeskroen en Seraing), die een lager inkomensniveau hebben maar tegelijk een grotere industriële activiteit.

3. Brussel

3.1. Resultaten van de voorafgaande verwerking: de factoranalyse

De factoranalyse die op de aanvankelijke statistische indicatoren werd uitgevoerd (cf. Methodologie, punt 3), resulteerde in vijf relevante factoren die een synthese vormen van bijna 80 % van de oorspronkelijke informatie.

In vergelijking met de statistische verwerking voor de twee andere gewesten zijn er voor de Brusselse regio een aantal bijzondere vaststellingen. Omdat de Brusselse regio slechts 19 gemeenten telt ligt het aantal waarnemingen namelijk gevoelig lager dan het aantal variabelen (+/-160), wat voor de statistische verwerking uiteraard een weerslag heeft op het relevante karakter van de statistische relaties tussen de oorspronkelijke variabelen (met name de correlatiecoëfficiënten).

In de zeer specifieke institutionele en administratieve context van de Brusselse hoofdstedelijke regio kan de statistische oefening bovendien ietwat geforceerd lijken. In feite komt de typologie van de 19 gemeenten voor Brussel immers neer op een intrastedelijke indeling van het centrale gedeelte van een morfologisch veel ruimere agglomeratie[33]. Dit heeft tot gevolg dat de indeling hier minder verscheidenheid vertoont dan voor de overige gewesten, die bijvoorbeeld veeleer met een dualiteit tussen stedelijke en landelijke ruimte worden geconfronteerd. Het verklaart het geringer aantal relevante factoren gegenereerd door de factoranalyse (5 voor Brussel, tegen 10 in Vlaanderen en 8 in Wallonië).

Twee specifieke zaken bemoeilijken de samenstelling van homogene groepen van gemeenten binnen de Brusselse regio: de verschillende omvang van de gemeenten en de infragemeentelijke verscheidenheid.

- De grootte van de gemeenten van de Brusselse regio is immers zeer variabel. Naast kleine gemeenten zoals Sint-Joost (minder dan 25 000 inw. op 1,1 km^2, d.i. minder dan 1 % van het gewestelijk grondgebied) zijn er entiteiten als Brussel-Stad (meer dan 140 000 inw. op 32,6 km^2, d.i. 20 % van het gemeentelijk grondgebied). Deze gemeenten vertonen zeer uitgesproken en contrasterende karakteristieken en hebben "atypische" profielen die per definitie moeilijk onder te brengen zijn.
- Sommige gemeenten zijn helemaal niet homogeen in sociaaleconomisch opzicht en laten belangrijke interne verschillen zien. De Brusselse hoofdstedelijke regio is een mozaïek van wijken met specifieke kenmerken waarvan de natuurlijke grenzen vaak de administratieve indeling van de gemeenten overstijgen.
  Via een statistische analyse op het niveau van de wijken (statistische sectoren) zouden de resultaten zeker aan homogeniteit hebben gewonnen.

Het doel van onze studie (cf. deel 2) bestaat er echter niet in homogene ruimtelijke zones af te bakenen, maar wel de gemeentelijke entiteiten zelf te classificeren. De gemeentebestuurders worden immers dagelijks geconfronteerd met interne verschillen in hun territoriaal kader, wat gedeeltelijk een weerslag heeft op de structuur van de gemeentebegroting (financieringsbronnen, behoeften van de bevolking).

De interpretatie van de 5 factoren die specifiek zijn voor de Brusselse gemeenten is gebaseerd op de (positieve of negatieve) relaties met de volgende beginvariabelen[34]:

Factor 1
"Sociaaleconomische positie / Levensstandaard" (36,8 %)

- % gezinnen met 2 of 3 auto's 0,98
- Gemiddeld inkomen per aangifte 0,97
- % woningen met "groot comfort" 0,95
- % van de gezinnen met pc en internet 0,94
- % inkomensaangiften > 25 000 EUR 0,94
- % bevolking van 40 tot 59 jaar 0,94
- % van de schoolgaande bevolking in het hoger onderwijs 0,91
- % woningen > 125 m^2 0,90
- % woningen met een grote tuin (> 300 m^2) 0,90
- Gemiddelde oppervlakte van de woningen per bewoner 0,87
- % aaneengesloten woningen /totaal privéwoningen 0,87
- Gemiddelde verkoopprijs van de woningen (periode 2000-2004) 0,85
- % werknemers in de privésector 0,83
- Kadastraal inkomen woningen (in EUR/inw.) 0,81

[33] Van Der Haegen H. en Pattyn M., "De Belgische stadsgewesten", in *Statistisch Tijdschrift*, nr. 3, p. 235-249.
[34] De coëfficiënt van de correlatie tussen de oorspronkelijke variabele en de factor wordt gespecificeerd naast elk van de variabelen, terwijl het verklarend percentage dat aan elke factor gekoppeld is, tussen haakjes naast zijn benaming wordt weergegeven.

- Vergrijzingscoëfficiënt potentiële beroepsbevolking[35] 0,80
- % bevolking van 80 jaar en ouder 0,77
- % actieve bevolking op de totale bevolking 0,76
- % woningen bewoond door de eigenaar 0,74
- % appartementen / totaal privéwoningen -0,76
- % buitenlandse bevolking (van buiten EU) -0,76
- Bevolkingsdichtheid -0,77
- Aantal leefloners / 1 000 inwoners -0,79
- % woningen met "beperkt of geen comfort" -0,88
- Geboortecijfer (1996-2005) -0,88
- Werkloosheid -0,89

Deze eerste factor weerspiegelt goed de sterke sociaaleconomische dualiteit in de Brusselse regio. Het gaat immers om talrijke indicatoren in verband met het inkomen (gemiddeld inkomen per aangifte, kadastraal inkomen van de woningen, inverse relatie met het leefloon ...), het comfort en de uitrusting van de woningen (% woningen "groot comfort", de grootte van de woningen, vrijstaande woningen, aanwezigheid van een tuin ...), de gezinnen (aantal auto's, internetaansluiting ...), de sociaaleconomische positie (relatief belang van de actieve bevolking, werknemers in de privésector, schoolgaande bevolking in het hoger onderwijs ...) maar ook de demografische evolutie ((oververtegenwoordiging volwassenen (40-59 jaar) en van zeer oude personen (80 jaar en ouder), inverse relatie met het geboortecijfer)). Er is eveneens een inverse relatie van deze factor met de buitenlandse bevolking (van buiten Europa) en de bevolkingsdichtheid.

In tegenstelling tot de overige gewesten, waar de levensstandaard en de demografische evolutie (natuurlijke component) tot uiting kwamen in afzonderlijke factoren, gaan voor de Brusselse regio de beide dimensies samen. Of meer concreet, de gemeenten waar de inkomens het hoogst zijn, hebben een zeer minieme natuurlijke bevolkingsaangroei. De gemeenten met de zwakste inkomens vertonen daarentegen een sterke bevolkingsgroei.
De afname van de bevolking in de welgestelde Brusselse gemeenten is waarschijnlijk te verklaren door het feit dat de woningen zo duur zijn dat ze voor jonge gezinnen (zelfs met een diploma en een job) vrijwel ontoegankelijk zijn geworden, waardoor ze verplicht zijn om zich in andere gemeenten, meestal buiten de Brusselse agglomeratie, te gaan vestigen[36].

De hoogste scores voor deze factor worden zonder grote verrassing opgetekend voor de woongemeenten in het oosten en zuiden van het gewest (voornamelijk in Sint-Pieters-Woluwe, Ukkel en Watermaal-Bosvoorde). De zwakste scores worden vastgesteld voor de gemeenten van de eerste gordel dicht bij de vijfhoek (Sint-Joost en Sint-Gillis) en in Molenbeek. Gemeenten zoals Elsene, Etterbeek, Ganshoren en Evere liggen rond het gemiddelde van het gewest (score in de buurt van nul).

Factor 2
"Dichtheid en ouderdom van de bebouwde oppervlakte (+) – Vergrijzing van de bevolking (-)" (16,7 %)

Deze tweede factor associeert eveneens indicatoren zoals de configuratie van het grondgebied en de bebouwde oppervlakte met indicatoren over de bevolking, wat eens te meer de aandacht vestigt op het complexe model van de sociale structuur in de Brusselse regio.
Hij geeft de tegenstelling weer tussen enerzijds gemeenten die kenmerken hebben zoals oudere gebouwen en dichtbebouwde oppervlakte, een sterke vertegenwoordiging van mensen van buitenlandse afkomst op actieve leeftijd en met een onstabiel statuut (leefloon, % lage inkomens, talrijke kleine woningen, zeer grote dichtheid) en anderzijds gemeenten die met een duidelijke vergrijzing van hun bevolking worden geconfronteerd. Ruimtelijk gezien, heeft deze factor betrekking op de tegenstelling tussen de centraal gelegen gemeenten in de buurt van de historische stadskern (zogenaamde gemeenten van de eerste gordel) en de veeleer excentrisch gelegen woongemeenten (zogenaamde gemeenten van de tweede gordel).

- Aantal actieven per oudere[37] 0,93
- % buitenlandse bevolking 0,92
- % woningen gebouwd vóór 1919 0,92
- % "gemeubileerde" woningen in het totale woningenbestand 0,88
- % bevolking van 20 tot 39 jaar 0,85
- % inkomensaangiften < 6 200 EUR 0,84
- gemiddelde jaarlijkse groei (1994-2004) van het inkomen 0,83
- % woningen < 35 m^2 0,78
- % commerciële gebouwen in het totaal van het aantal gebouwen 0,77
- Masculiniteitverhouding 0,75

[35] Verhouding oudere beroepsbevolking (40-59 jaar)/jongere beroepsbevolking (20-39 jaar).
[36] Dit proces vindt zijn tegenhanger in de clusters van woongemeenten die in zones net buiten de stad of in landelijke zones liggen (clusters V1 en V2 van Vlaanderen en W1 en W3 van Wallonië).
[37] Dit percentage vertegenwoordigt de potentiële actieve bevolking per persoon van 60 jaar en ouder. Het is de inverse van de coëfficiënt die de afhankelijkheid van ouderen meet.

- % woningen bewoond door de eigenaar 0,74
- Aantal leefloners / 1 000 inwoners 0,72
- % "vrijgesteld" kadastraal inkomen 0,68
- Bevolkingsdichtheid 0,66
- % bebouwde oppervlakte 0,63
- Verblijfscapaciteit 0,61
- Groei (1991-2001) van het aantal gepensioneerden -0,80
- Sterftecijfer -0,91
- % bevolking van 60 tot 79 jaar -0,92
- % weduwen/weduwnaars -0,96
- % gepensioneerden op de totale bevolking -0,97

De hoogste scores voor deze tweede factor gaan effectief naar de gemeenten van de eerste gordel (vooral Sint-Joost, Sint-Gillis en Elsene), d.w.z. de gemeenten die de centrale wijken van de stad uitmaken. Sinds de jaren 1950 trok de middenklasse massaal uit deze wijken weg om plaats te maken voor een bevolking die bijna hoofdzakelijk in het buitenland is geboren (% buitenlandse bevolking), en recenter, voor een aanzienlijke stroom van asielzoekers. Vele verouderde woningen (% woningen gebouwd vóór 1919), aanvankelijk vaak eengezinswoningen, werden opgedeeld in kleine appartementen (% woningen < 35m^2, % gemeubileerde woningen, % woningen bewoond door de eigenaar). Deze woningen worden meestal betrokken door grote gezinnen met een laag inkomen (% inkomensaangiften < 6 200 EUR, aantal leefloners).
De hoge concentratie allochtonen is niet zonder gevolgen voor de leeftijdsstructuur, met een oververtegenwoordiging van jonge volwassenen (% bevolking van 20 tot 39 jaar). De meer excentrisch gelegen gemeenten van het gewest (van de zogenaamde tweede gordel) daarentegen, hebben te kampen met de vergrijzing van hun bevolking (aantal gepensioneerden, % weduwnaren/weduwen, hoger sterftecijfer ...).
De zwakste scores, d.w.z. in tegenstelling tot de gemeenten van de eerste gordel, worden vooral opgetekend voor de woongemeenten in het noordwesten van het gewest (Jette, Sint-Agatha-Berchem, Ganshoren).

Zoals vele grote buitenlandse steden, krijgen de centraal gelegen wijken van de Brusselse regio sinds kort een exclusiever karakter[38]. Steeds meer jonge volwassen gediplomeerden die zich aangetrokken voelen door de nabijheid van de stadsvoorzieningen (diensten, cultuur) en zetels van grote ondernemingen of instellingen vestigen zich in sommige centrale wijken van de stad. Deze jonge volwassenen, die in een overgangsfase zitten qua beroep en gezin, vinden in deze zones eveneens kleine en/of financieel toegankelijke woningen[39].

Dit proces, samen met de toenemende vergrijzing van de bevolking in de meer excentrisch gelegen gemeenten, zou een verklaring kunnen vormen voor de *a priori* onverwachte statistische relatie tussen de sterkere stijging van de inkomsten van de gezinnen (tijdens de periode 1994-2004) en de centralere ligging van de gemeenten.

Factor 3
"Werkgelegenheidscentrum – Externe aantrekkingkracht" (11,1 %)

De volgende variabelen vertonen de hoogste saturaties met deze derde factor.

- Actief werkgelegenheidscentrum (percentage werknemers van buiten de gemeente in het totaal van de werknemers in de gemeente) 0,97
- Toegevoegde waarde tegen factorkosten 0,96
- Werkgelegenheid in de tertiaire sector (tewerkstellingscentrum) 0,94
- Werkgelegenheid in de horecasector (tewerkstellingscentrum) 0,92
- Politieagenten per inwoner 0,92
- Uitrustingsgraad (K.U.Leuven-ISEG) 0,91
- Kadastraal inkomen "kantoren-handelszaken" (in EUR/inw.) 0,90
- Totaal kadastraal inkomen (in EUR/inw.) 0,85
- Criminaliteitsgraad 0,81
- % van het gemeentelijk grondgebied bestemd voor kantoren en handelszaken 0,69
- Inactief werkgelegenheidscentrum (percentage werknemers dat in de gemeente verblijft en buiten de gemeente gaat werken) -0,84

Deze factor omvat de voornaamste indicatoren die de rol van werkgelegenheidscentrum van de gemeente weerspiegelen (% actieve bevolking in het tewerkstellingscentrum/actieve bevolking van de gemeente, werkgelegenheid in het tewerkstellingscentrum, toegevoegde waarde die op het grondgebied

[38] De vestiging in volkswijken van personen uit de midden- of bovenklasse die de bestaande bebouwde oppervlakte wijzigen of renoveren. Deze herinvesteringsdynamiek en de druk van de vastgoedprijzen die eruit voortvloeit, gaat gepaard met een geleidelijk vertrek van kansarme bevolkingsgroepen. Zie ook het artikel van Mathieu Van Criekingen, "Welke toekomst voor de Brusselse centrumwijken?", *Brussels Studies*, nr. 1, 12 december 2006.
[39] Didier Willaert en Patrick Deboosere, *Buurtatlas van de bevolking van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bij de aanvang van de 21ste eeuw*, BISA, Iris Uitgaven, nr.42.

van de gemeente wordt gegenereerd ...) evenals de indicatoren in verband met de centrumfunctie – externe aantrekkingskracht (commerciële en administratieve gebouwen, uitrustingsscore van de K.U.Leuven, criminaliteitsgraad). Het type van activiteiten heeft zeer duidelijk betrekking op de tertiaire sector (werkgelegenheid, kadastraal inkomen van de kantoren en handelszaken ...).
Anderzijds constateren wij logischerwijze een negatieve correlatie van deze factor met de variabele "index van inactief werkgelegenheidscentrum", d.w.z. de gemeenten waarvan een belangrijk gedeelte van de bevolking buiten de woongemeente gaat werken. De hoogste scores gaan bijna als vanzelfsprekend naar Brussel-Stad en, in mindere mate, naar Sint-Joost. De woongemeenten van het noordwesten daarentegen (Jette, Sint-Agatha-Berchem, Ganshoren en Koekelberg), hebben de zwakste scores voor deze factor.

Factor 4
"Gemiddelde grootte van de gezinnen (+) – Scholencentrum (-)" (8,4 %)

- % schoolgaande bevolking (in scholen op grondgebied van de gemeente) ten opzichte van de totale bevolking 0,97
- Gemiddeld aantal bewoners per woning 0,94
- Gemiddelde gezinsgrootte 0,88
- % bevolking jonger dan 20 jaar 0,86
- Werkloosheid 0,74
- % niet-actieve bevolking op totale bevolking 0,68
- % van het gemeentelijk grondgebied bestemd voor onderwijs -0,62
- Gemiddeld aantal verkochte woningen (2000-2004) per 1 000 inw. -0,62
- Migratiesaldo (1996-2005) -0,70
- % alleenstaanden -0,75
- Schoolgaande bevolking (in scholen op grondgebied van de gemeente/schoolplichtig deel van de bevolking dat in de gemeente woont) -0,78

Deze factor omvat variabelen die vooral geassocieerd worden met de schoolactiviteit en de gemiddelde gezinsgrootte. Schematisch heeft hij betrekking op de tegenstelling tussen gemeenten waar grote gezinnen wonen en die dus een grote schoolbevolking hebben in de gemeente (Sint-Joost, Molenbeek, Sint-Pieters-Woluwe) en gemeenten waar talrijke scholen gevestigd zijn en die heel wat studenten naar hun grondgebied aantrekken (% alleenstaanden). De meest representatieve gemeenten hiervoor (meest negatieve scores voor deze factor) zijn Elsene, Etterbeek, Sint-Lambrechts-Woluwe, namelijk de gemeenten waar zich de grootste universiteitscampussen bevinden.

Factor 5
"Industriële activiteit" (5,8 %)

- Kadastraal inkomen industriële gebouwen per inwoner 0,94
- % totaal kadastraal inkomen dat bestemd is voor industrie 0,92
- % gemeentelijk grondgebied dat bestemd is voor industrie 0,92
- Werkgelegenheid in de industrie (tewerkstelling in de gemeente) 0,89
- % van het gemeentelijk grondgebied dat niet bebouwd is 0,81

Deze laatste factor gaat over indicatoren in verband met de concentratie van industriële activiteit op het grondgebied van de gemeente (fabrieken, industriële tertiaire sector, verwerkende nijverheid). De hoogste scores gaan logischerwijze naar de gemeenten die langs het kanaal liggen (vooral Vorst en Anderlecht) en over meer ruimte beschikken voor dit type van activiteit, terwijl de laagste scores gaan naar de dichtbebouwde gemeenten in het centrum van de agglomeratie (Sint-Joost en Sint-Gillis).

3.2. Vorming en samenstelling van de categorieën (clusters)

De toepassing van de clusteranalyse op de factorscores die de 19 Brusselse gemeenten behalen voor de 5 genoemde factoren (cf. deel 3.1.), resulteert in 5 clusters van gemeenten. Aangezien de stad Brussel een categorie op zich is, werden de overige 18 gemeenten in 4 clusters onderverdeeld die dus 4 à 5 gemeenten omvatten.

Tabel 16 geeft een samenvatting van de verschillende clusters die het resultaat zijn van de groepering van de gemeenten via het identificeren van de sociaal-economische karakteristieken (d.w.z. de combinatie van factorscores).De verschillende clusters werden ondergebracht in 2 subgroepen, vooral op basis van de gemiddelde levensstandaard (factor 1) en de verstedelijkingsgraad (factor 2).

De verschillende clusters worden hieronder beknopt beschreven[40].

[40] Cf. bijlage 4 voor de exhaustieve samenstelling van de verschillende clusters.

Tabel 16: Samenvatting van de categorieën van Brusselse gemeenten

1.	Woongemeenten	Inkomens > regionaal gemiddelde	
1.1.	Cluster B1	Hoge inkomens	Woongemeenten zuidoosten
1.2.	Cluster B2	Middelmatige inkomens	Woongemeenten noordwesten
2.	Sterk verstedelijkte centrale gemeenten	Inkomens < regionaal gemiddelde	
2.1.	Cluster B3	Zeer sterk verstedelijkt	Gemeenten eerste gordel
2.2.	Cluster B4	Met industriële activiteit	Grote gemeenten van de kanaalzone
2.3.	Cluster B5	Werkgelegenheidscentrum	Brussel-Stad

Om de beschrijving van het "sociaaleconomische" profiel voor elke groep van gemeenten te vergemakkelijken en hun specifieke kenmerken weer te geven, bevatten de *tabellen 17* en *18* voor alle categorieën van gemeenten (clusters) een gemiddelde waarde[41] van de scores die werden behaald voor de verschillende factoren die in onze analyse in aanmerking werden genomen.

1. Woongemeenten

De subgroep woongemeenten bestaat uit 2 clusters die als gemeenschappelijk punt hebben dat het inkomensniveau hoger ligt dan of in de buurt ligt van het regionaal gemiddelde (factor 1), dat ze minder verstedelijkt zijn (factor 2) en minder economische activiteit hebben (factor 3 en factor 5).
Uitgezonderd de middelgrote bevolkingsomvang verschillen de 2 clusters vooral door het gemiddeld inkomen van de bevolking dat in de gemeenten van het zuidoosten veel hoger ligt (*tabel 17*).

• 1.1. Woongemeenten van het zuidoosten (cluster B1)

Deze cluster telt vijf gemeenten die deel uitmaken van de "tweede gordel" in het oosten en zuiden van de Brusselse agglomeratie (Oudergem, Ukkel, Watermaal-Bosvoorde, Sint-Lambrechts-Woluwe, Sint-Pieters-Woluwe) en waarvan de gemiddelde bevolking uit meer dan 40 000 inwoners bestaat.
Deze gemeenten onderscheiden zich zeer duidelijk van de overige Brusselse gemeenten door de hoge scores voor de factor die de synthese vormt van de indicatoren voor de levensstandaard (factor 1). De bevolking van deze gemeenten heeft immers een hoger inkomen en een sociaaleconomische positie en onderwijsniveau die boven het gemiddelde van het gewest liggen (en zelfs boven het gemiddelde van het land). De gemeenten in kwestie hebben bovendien een uitgesproken woonkarakter, met beter uitgeruste woningen die comfortabeler zijn dan het gemiddelde.
Deze gemeenten vertonen geen strikt homogene kenmerken, zowel onderling als op infragemeentelijk vlak. De gemeente Sint-Pieters-Woluwe heeft bijvoorbeeld een inkomensniveau dat gevoelig hoger ligt dan dat van de overige gemeenten van deze cluster, terwijl Ukkel belangrijke verschillen kent naargelang van de wijken.
De demografische groei is beperkt en daalt zelfs lichtjes in bepaalde gemeenten. Deze gemeenten worden immers geconfronteerd met een zekere vergrijzing van hun bevolking (die weegt op de natuurlijke component van de bevolkingsaangroei), terwijl de migratiestroom ietwat wordt afgeremd door de hoge kosten voor huisvesting (Sint-Lambrechts-Woluwe en in mindere mate Ukkel).
Hoewel de tertiaire activiteit (grootwinkelketens, kantoren) goed vertegenwoordigd is, is de industriële activiteit (factor 5) duidelijk ondervertegenwoordigd ten opzichte van de overige gemeenten.

• 1.2. Woongemeenten van het noordwesten (cluster B2)

Deze tweede cluster van het Brussels hoofdstedelijk gebied omvat eveneens vijf gemeenten (Sint-Agatha-Berchem, Evere, Ganshoren, Koekelberg, Jette), die echter veel kleiner zijn dan de gemeenten van de vorige cluster (met gemiddeld minder dan 25 000 inwoners). In geografisch opzicht maken deze gemeenten eveneens deel uit van de "tweede gordel" maar dan in het westen van de Brusselse agglomeratie.
Behalve hun "kleine" oppervlakte (uitgezonderd voor Jette), verschillen de gemeenten in kwestie van de woongemeenten in het zuidoosten (cluster B1) door hun veel lagere inkomens en wooncomfort. Deze

[41] Op basis van de gemiddelde score die werd behaald voor de verschillende factoren voor de betrokken cluster.

Kaart 3: De 5 clusters van Brusselse gemeenten

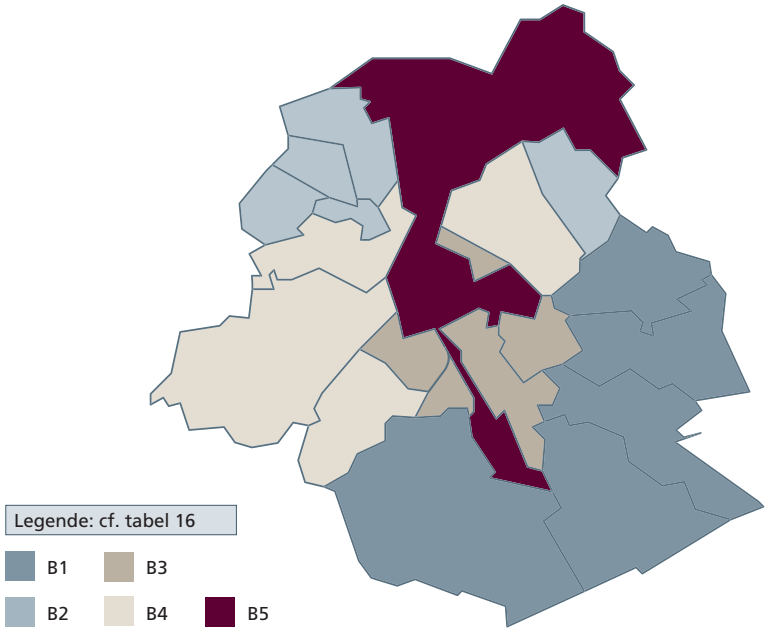

laatste gemeenten benaderen in feite vrij sterk het regionaal gemiddelde (met uitzondering van Koekelberg, waar het gemiddeld inkomen veel lager ligt). Deze gemeenten onderscheiden zich eveneens door een sterke tegenstelling tussen de componenten van de demografische groei, met een zeer negatieve natuurlijke groei (vergrijzing van de bevolking) en een positief migratiesaldo (instroom van nieuwkomers in de gemeente). Door de meer betaalbare vastgoedprijzen kenden deze gemeenten de jongste jaren een belangrijke toevloed van gezinnen uit de middenklasse met kinderen. Wat de demografische evolutie betreft, vertonen deze gemeenten het bijzondere kenmerk dat ze tegelijk met een meer uitgesproken vergrijzing van hun bevolking worden geconfronteerd (oververtegenwoordiging van bejaarde en zeer bejaarde personen) en een zeer sterke aangroei van kinderen en jongeren (doordat jonge gezinnen er zich gaan vestigen). Hieruit volgt dat deze gemeenten de meest uitgesproken

Tabel 17: Woongemeenten

1.	1.1	1.2
Woongemeenten	Woongemeenten zuidoosten (B1)	Woongemeenten noordwesten (B2)
Aantal gemeenten	**5**	**5**
Gemiddelde bevolking	**42 864**	**26 723**
F1: Levensstandaard (+)	+ +	+/-
F2: Verstedelijkingsgraad (+) / Vergrijzing bevolking (-)	-	- -
F3: Werkgelegenheidscentrum – Externe aantrekkingskracht (+)	/	-
F4: Gezinsgrootte (+) – Scholencentrum (-)	+	/
F5 : Industriële activiteit (+)	- -	-

Tabel 18: Sterk verstedelijkte centrale gemeenten

2.	2.1	2.2	2.3
Sterk verstedelijkte centrale gemeenten	Gemeenten eerste gordel (B3)	Grote gemeenten van de kanaalzone (B4)	Brussel-Stad (B5)
Aantal gemeenten	**4**	**4**	**1**
Gemiddelde bevolking	**46 425**	**82 565**	**142 853**
F1: Levensstandaard (+)	- -	- -	-
F2: Verstedelijkingsgraad (+) / Vergrijzing bevolking (-)	+ +	+/-	+
F3: Werkgelegenheidscentrum – Externe aantrekkingskracht (+)	+	-	+ + +
F4: Gezinsgrootte (+) – Scholencentrum (-)	- -	+	/
F5: Industriële activiteit (+)	- - -	+ +	+

afhankelijkheidscoëfficiënten[42] van de Brusselse regio hebben (die zelfs boven het gemiddelde van het land liggen).

2. Sterk verstedelijkte centrale gemeenten

Deze tweede subgroep, die uit 3 clusters bestaat, omvat de Brusselse gemeenten die tegelijk als kenmerk hebben dat de levensstandaard gevoelig lager ligt dan het regionaal gemiddelde en de oppervlakte zeer dicht bebouwd is (*tabel 18*).
Geografisch gezien liggen deze gemeenten in het centrale gedeelte van de agglomeratie (historische kern en eerste gordel) en langs het kanaal.
Deze clusters onderscheiden zich voornamelijk door hun middelgrote omvang (zowel qua bevolking als qua oppervlakte) en het belang van de (industriële of tertiaire) economische activiteit.

• 2.1. Gemeenten eerste gordel (cluster B3)

De gemeenten in kwestie maken deel uit van wat men gemeenzaam de "eerste gordel" noemt (Etterbeek, Elsene, Sint-Gillis en Sint-Joost). Ze hebben allemaal negatieve scores (weliswaar in een zeer verschillende mate) voor de factor die de levensstandaard weerspiegelt (factor 1) en zeer uitgesproken scores voor de dichtheid van de bebouwde oppervlakte (factor 2).
Deze gemeenten die in het centrum van de agglomeratie liggen en steeds meer verlaten worden door gezinnen uit de middenklasse vertonen trouwens een belangrijke instroom van buitenlanders (voornamelijk van buiten Europa) en asielzoekers.
Bovendien laten de zeer sterke dichtheid van de bebouwde oppervlakte en de mobiliteitsproblemen weinig mogelijkheden voor een ontwikkeling van industriële activiteit, die veel ruimte vereist.

Los van deze gemeenschappelijke punten, onderscheiden twee groepen van gemeenten zich vrij duidelijk binnen deze cluster:

- De gemeenten Sint-Gillis en Sint-Joost zijn kleiner (+/-25 000 inwoners) en hebben de zwakste scores van de Brusselse regio voor de factor die betrekking heeft op de levensstandaard (factor 1) en de hoogste scores voor de verstedelijkingsgraad (factor 2). Wat deze 2 criteria betreft, vormen ze de tegenpool van de woongemeenten in het zuidoosten (cluster B1). Voor de demografische groei ten slotte, kennen deze twee gemeenten een zeer sterke natuurlijke component (meer geboorten dan overlijdens).
- De gemeenten Etterbeek en Elsene zijn veel groter (respectievelijk 42 000 inw. en 77 000 inw.) en de bevolking heeft een veel hogere levensstandaard, die dicht aanleunt bij het regionaal gemiddelde. Dit gemiddelde is in feite het resultaat van sterke verschillen binnen de gemeente zelf (tussen de wijken vlak bij de "kleine ring" en de wijken die grenzen aan de woongemeenten van de tweede gordel). Deze twee gemeenten zijn eveneens belangrijke centra van hoger onderwijs (factor 4), wat in feite een weerslag heeft op de bevolkingsstructuur per leeftijd. Ze hebben een zeer groot percentage jonge volwassenen (20-39 jaar) die alleen wonen, terwijl

[42] Deze coëfficiënt wordt verkregen door de bevolking uit de meest afhankelijke leeftijdscategorieën (0 tot 19 jaar, 60 jaar en ouder) te delen door de bevolking in de leeftijdscategorieën die meestal een beroepsactiviteit uitoefenen (20 tot 59 jaar).

kinderen als bevolkingsgroep er zeer duidelijk ondervertegenwoordigd zijn. Dit heeft tot gevolg dat deze twee gemeenten de zwakste afhankelijkheidscoëfficiënt van de Brusselse regio hebben (een van de zwakste van het hele land), in tegenstelling tot de woongemeenten van het noordwesten (cluster B2).

- **2.2. Grote gemeenten van de kanaalzone (cluster B4)**

Deze cluster omvat vier gemeenten die in de onmiddellijke buurt van het kanaal liggen (Anderlecht, Vorst, Sint-Jans-Molenbeek en Schaarbeek).
Vergeleken met de vorige cluster (B3) hebben deze gemeenten gemiddeld een veel grotere bevolkingsomvang (gemiddeld meer dan 75 000 inwoners en 2 gemeenten met ongeveer 100 000 inwoners) en hebben ze meer industriële activiteit op hun grondgebied (factor 5). De twee gemeenten uit het zuiden van de agglomeratie (Vorst en Anderlecht) hebben echter een meer uitgesproken industrieel karakter dan de twee andere gemeenten.
De gemeenten van de kanaalzone kennen een levensstandaard (factor 1) die lager ligt dan het regionale gemiddelde. De levensstandaard ligt evenwel veel lager in Molenbeek en daardoor dus dichter bij het regionale gemiddelde in Vorst.
Met uitzondering van Anderlecht, dat nog over minder sterk bebouwde stukken grondgebied beschikt, zijn de gemeenten van deze cluster vrij sterk verstedelijkt (factor 2), hoewel minder sterk dan de gemeenten van de eerste gordel (cluster B3).
Ten slotte vertonen deze gemeenten een vrij sterke demografische ontwikkeling die veeleer aan de natuurlijke component dan wel aan de migratiecomponent is toe te schrijven.

- **2.3. Brussel-Stad (cluster B5)**

De laatste cluster bestaat slechts uit één gemeente, nl. Brussel-Stad, dat een zeer specifiek sociaaleconomisch profiel heeft.
Deze gemeente is niet alleen groter dan de andere gemeenten van de agglomeratie, ze onderscheidt er zich vooral van door haar belangrijke economische activiteit, haar administratieve functies en haar rol als werkgelegenheidscentrum (factor 3). Deze specificiteit is overigens institutioneel erkend aangezien de stad aanspraak maakt op een bijzondere financiering door de federale overheid (bijzondere dotatie en samenwerkingsakkoord).
De stad Brussel behaalt daarentegen scores die in de buurt van het regionaal gemiddelde liggen, voor zowel de levensstandaard (factor 1) als de verstedelijkingsgraad (factor 2). In feite zijn deze "gemiddelde" scores het resultaat van zeer tegengestelde situaties tussen heel wat wijken met specifieke kenmerken. Zoals de gemeenten van cluster B4, vertoont Brussel-Stad een zeer sterke demografische expansie aangewakkerd door een zeer positief migratiesaldo en een sterke natuurlijk groei.

Slotbeschouwingen

1. Bijdrage van de statistische verwerking

1.1. Inzameling van de primaire gegevens

Het opstellen van de typologie van de gemeenten berust in de eerste plaats op het aanleggen van een sociaaleconomische database voor alle gemeenten.

Om een beeld te krijgen van de diversiteit van de gemeenten, gebruikten we voor de statistische analyse meer dan 150 variabelen, die niet alleen representatief zijn voor de (fysiek waarneembare) morfologische verschillen maar ook voor de sociaaleconomische verscheidenheid van de gemeenten (bevolkingsstructuur, economische activiteit enz.). De classificatie mag niet uitsluitend op een momentopname berusten. Daarom hebben wij eveneens dynamische indicatoren (groei over een vrij lange periode) opgebouwd, waardoor een dimensie tijd aan de analyse kon worden toegevoegd.

In tegenstelling tot heel wat studies die Belfius Bank over de gemeentefinanciën heeft gepubliceerd, hebben alle in de analyse gebruikte variabelen niets met het beheer van de gemeente te maken. Ze kenschetsen het grondgebied of de bevolking van elke gemeente maar zijn niet van financiële aard en niet gebonden aan keuzes die de gemeenten maakten qua organisatie (beheer van voorzieningen van algemeen belang, bevoegdheden toevertrouwd aan andere instellingen, enz.).
Om de onmiskenbare invloed te vermijden van het grootte-effect (kleine versus grote gemeenten), hebben wij bovendien systematisch indicatoren uitgewerkt waarmee de initiële brutovariabele in relatieve termen kan worden uitgedrukt (index, percentage, inwoners per km^2 enz.).

De gegevens werden ingezameld voor het hele land (589 gemeenten) en daarbij werd eventueel een beroep gedaan op de gewest- en gemeenschapsinstanties. Op enkele uitzonderingen na, is het voor de statistische verwerking beschikbare materiaal dus identiek voor de gemeenten van de drie gewesten van het land. In het kader van deze belangrijke fase voor de inzameling van de primaire gegevens waarderen wij de inspanningen die de federale en gewestelijke instituten voor de statistiek hebben geleverd om de statistieken die op gemeentelijk vlak beschikbaar zijn kwantitatief en kwalitatief te verbeteren en ze toegankelijker te maken voor het publiek (vooral via de portaalsite).

1.2. Resultaten van de factoranalyse

De **factoranalyses** die afzonderlijk voor de drie gewesten van het land werden uitgevoerd op basis van dezelfde oorspronkelijke informatie, vormen een zeer krachtige en leerrijke statistische verwerking.

Naast de synthese van de begininformatie, die onontbeerlijk is om de gemeenten in clusters te kunnen indelen, bevatten de nieuwe synthetische variabelen (factoren) vaak zeer rijke informatie door de koppeling van de beginvariabelen uit de verschillende dimensies (grondgebied, inkomens, demografie enz.). Deze associaties wijzen op een soms complexe evolutiedynamiek die de gemeenten ondergaan en die niet zonder gevolgen is voor het bestuur van de gemeente. Heel wat factoren (bijv. vergrijzing van de bevolking, migratie ...) koppelen bijvoorbeeld gelijktijdige ontwikkelingen van onroerend goed, de structuur van de leeftijdsgroepen van de bevolking, de inkomsten uit grondbezit en het gezinsinkomen aan elkaar, wat concrete gevolgen heeft voor de uitdagingen waarmee de gemeentebesturen zullen worden geconfronteerd, zowel op het vlak van ruimtelijke ordening als op het vlak van toekomstige belastinggrondslagen en dus de inzetbare middelen om bepaalde lokale beleidsopties te financieren.

Hoewel het oorspronkelijke statistische materiaal identiek is, vertonen de resultaten van de factorana-

lyses een aantal gelijkenissen **tussen de gewesten** maar er zijn ook specifieke kenmerken per gewest.

- Het aantal in aanmerking genomen factoren (die gemakkelijk te interpreteren en relevant zijn) varieert naargelang van het gewest: tien voor Vlaanderen, acht voor Wallonië en vijf voor Brussel.
- De afgeleide factoren, die een synthese vormen van het statistische beginmateriaal, vertonen sterke gelijkenissen voor de drie gewesten. Ze zijn representatief voor verschillende sociaaleconomische dimensies die men schematisch in vier categorieën kan indelen:
  - levensstandaard en sociaaleconomische positie;
  - "morfologische" en "functionele" verstedelijkingsgraad;
  - belang van de economische activiteit (industrie, tertiaire sector, toerisme);
  - demografische evolutie (natuurlijke en migratiecomponent).

Deze vier dimensies komen goed tot uiting in de factoranalyse die voor de drie gewesten werd uitgevoerd, maar worden volgens de specifieke kenmerken van de gemeentelijke structuur in elk gewest weergegeven door een aantal factoren of verschillende combinaties van factoren (*tabel 19*).

In dit opzicht blijkt de Brusselse regio ietwat atypisch te zijn, omdat het in feite over één enkele stedelijke agglomeratie gaat (intrastedelijke typologie van gemeenten), die dus minder diversiteit vertoont dan de overige gewesten waar bijvoorbeeld eerder een sterke dualiteit tussen stedelijke en landelijke ruimte tot uiting komt. Tegelijk verklaart dit waarom de factoranalyse slechts vijf relevante factoren voor dit gewest genereert. De dimensie "verstedelijkingsgraad" op zich is geen differentiatiecriterium, terwijl de dimensie "toeristische activiteit" niet voldoende uitgesproken of geconcentreerd is in een gedeelte van de Brusselse agglomeratie om als criterium voor differentiatie van gemeenten in aanmerking te komen.

De factoranalyse genereert daarentegen meer (duidelijk interpreteerbare) factoren voor Vlaanderen en Wallonië, die een meer gediversifieerde gemeentelijke structuur vertonen. Het verschil tussen deze twee gewesten zit echter in de volgorde waarin de factoren worden afgeleid (*tabel 19*) waarbij de afleiding van de factoren gebeurt in dalende volgorde van bijdrage (cf. Methodologie, punt 3). Wat betekent dat de eerste factoren die via de statistische verwerking werden afgeleid belangrijkere informatie bevatten dan de volgende factoren.

De "**sociaaleconomische positie / het inkomensniveau**" van de bevolking is globaal genomen de eerste factor van differentiatie tussen de gemeenten. Deze factor bekleedt de eerste positie in Wallonië en Brussel maar staat slechts op de tweede plaats in Vlaanderen (na de factor die de vergrijzing van de bevolking weergeeft), wat zou kunnen doen veronderstellen dat de inkomensverschillen van de bevolking tussen de gemeenten groter zijn in Wallonië en Brussel dan in Vlaanderen. Voor Brussel is deze factor "inkomensniveau" nauw verweven met talrijke demografische variabelen (vooral de natuurlijke evolutie van de bevolking), terwijl diezelfde variabelen voor de twee andere gewesten een verschillende factor vormen.

De dimensie "**verstedelijking**" kan globaal beschouwd worden als het tweede differentiatiecriterium voor de

Tabel 19: Afgeleide factoren: vergelijking per gewest

Factoren	Vlaanderen	Wallonië	Brussel
Inkomensniveau – Sociaaleconomische positie	F2	F1	F1
"Morfologische" verstedelijkingsgraad (+) – Landelijk karakter (-)	F3	F2	F2
"Functionele" verstedelijkingsgraad (aantrekkingskracht)	F4	F3	F3
Industriële activiteit	F7	F7	F5
Tertiaire sector	F6	(F3)	(F3)
Toeristische activiteit	F5	F6	(F2)
Demografische groei – Migratiecomponent	F9	F4	(F1)
Demografische groei – Natuurlijke component / Vergrijzing	F1/F8	F5	F2/F4
Grensfenomeen	F10	F8	-

Grafiek 5: "Morfologische" en "functionele" verstedelijkingsgraad

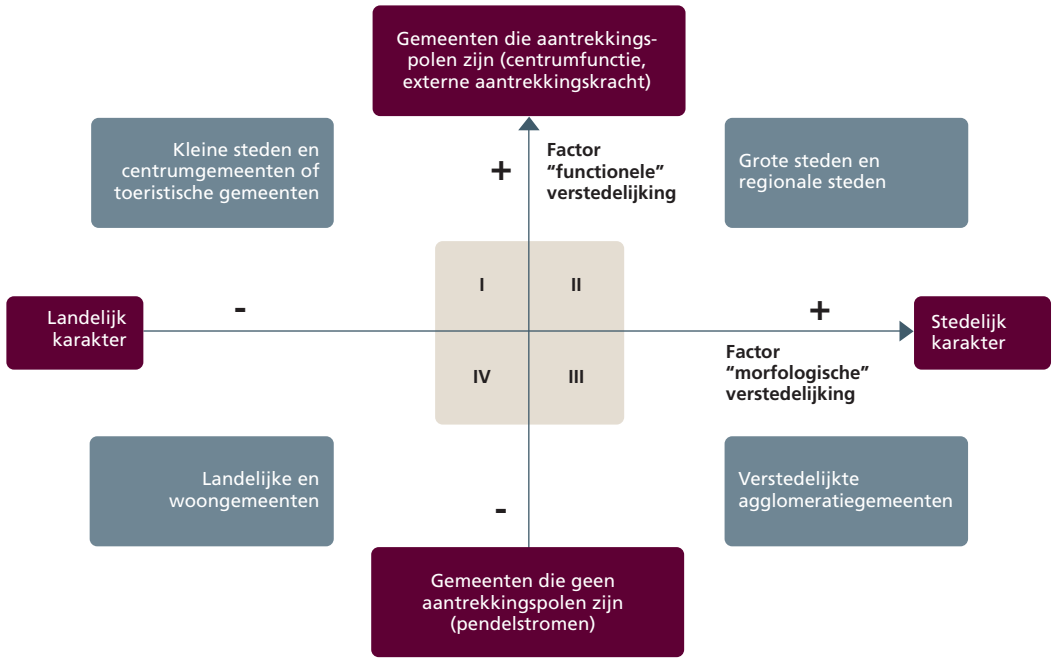

gemeenten. Het is interessant om vast te stellen dat deze dimensie in onze analyse duidelijk tot uiting komt aan de hand van twee factoren. Het begrip stad wordt immers weergegeven enerzijds in zijn fysieke of morfologische dimensie (bevolkingsdichtheid, bebouwde ruimte enz.) en anderzijds in zijn functionele of hiërarchische dimensie (werkgelegenheids- en scholencentrum, kantoren en handelszaken, openbare diensten veiligheidsdiensten enz.).
Het gaat om twee onafhankelijke assen, zodat bepaalde dichtbebouwde en dichtbevolkte gemeenten een zwakke centrumfunctie kunnen hebben, terwijl gemeenten in een landelijk milieu zeer aantrekkelijk kunnen blijken (cf. *grafiek 5*). Dit dubbele onderscheid komt uiteraard veel minder duidelijk tot uiting voor de Brusselse gemeenten maar is toch zichtbaar als men de centraal gelegen dichtbebouwde en dichtbevolkte gemeenten (eerste gordel) vergelijkt met de meer excentrisch gelegen woongemeenten (tweede gordel).

Het belang van de **economische activiteit** op het gemeentelijk grondgebied vormt een derde grote factor van differentiatie tussen de gemeenten.
Deze dimensie weegt zeer sterk door voor Vlaanderen omdat ze via drie afzonderlijke factoren wordt weergegeven, namelijk de industriële activiteit (energie, voedingsmiddelennijverheid, zware en verwerkende nijverheid ...), de tertiaire sector (kantoor, logistiek, distributie enz.) en het toerisme.
Vlaanderen is het enige gewest met een afzonderlijke factor voor de activiteit van het tertiaire type, terwijl in de andere gewesten deze factor met de functionele verstedelijking wordt geassocieerd (aantrekkingskracht, centrumfunctie).
De factor "toeristische aantrekkingskracht" is veeleer sterk geconcentreerd voor bepaalde gemeenten in Vlaanderen (vooral de kustgemeenten), terwijl deze factor meer verspreid is voor de Waalse gemeenten.
Ten slotte wordt de landbouwactiviteit niet door een afzonderlijke factor geïdentificeerd, maar (negatief) geassocieerd met de factor morfologische verstedelijking (namelijk met de landelijke ruimte).

De **demografische evolutie** ten slotte, vormt een vierde fundamenteel element van differentiatie tussen de gemeenten. Dat geldt vooral voor Vlaanderen, waar deze dimensie door drie verschillende factoren wordt weergegeven: een "natuurlijke" component (verschil tussen geboorten en overlijdens), een "migratiecomponent" (verschil tussen de instroom en de uitstroom) en, ten slotte, een factor "vergrijzing van de bevolking". Deze laatste factor vormt bij de analyse die werd uitgevoerd op de statistische gegevens van de Vlaamse gemeenten zelfs de eerste factor (en heeft dus de grootst mogelijke verklarende

waarde). In deel 1.1. van het hoofdstuk "Resultaten" wordt hij statistisch met andere ontwikkelingen in verband gebracht (onroerend goed, beroepsbevolking, belastinggrondslag) en vormt schematisch een tegenstelling tussen de gemeenten van West-Vlaanderen (met name de kustgemeenten en de gemeenten van de Westhoek) en de Limburgse en Kempense gemeenten. Deze factor verschilt trouwens, *a priori* verrassend, van de factor die de natuurlijke demografische evolutie samenvat (cf. commentaar bij factor 8 p. 18).
Terwijl in Wallonië de demografische evolutie zeer duidelijk wordt weergegeven door twee verschillende factoren, nl. de migratiecomponent en de natuurlijke component, blijkt het grote contrast in deze dimensie onduidelijker tussen de Brusselse gemeenten. Beide componenten zijn immers nauw verweven met andere karakteristieken, zoals het inkomensniveau (migratiecomponent) en de dichtheid van bebouwing (natuurlijke component).

1.3. Resultaten van de sociaal-economische clusteranalyses

De categorieën van gemeenten werden samengesteld op basis van de factorscores die aan de gemeenten werden toegekend voor de verschillende factoren die in elk van de gewesten naar voor kwamen. Het gebruikte algoritme (cf. deel 4 van het hoofdstuk "Methodologie") brengt, via een iteratief proces, de gemeenten samen die een combinatie van factorscores hebben die zo dicht mogelijk bij elkaar liggen en dus de meest aanverwante sociaaleconomische context vertonen.

Deze statistische benadering leverde 16 clusters van gemeenten voor Vlaanderen, 14 voor Wallonië en 5 voor Brussel, wat overeenkomt met een gemiddelde van ongeveer twintig gemeenten voor de clusters van Vlaanderen en Wallonië (tegen slechts 4 gemeenten voor de Brusselse regio). Op die manier streefden wij, voor elk van de gewesten, naar een evenwicht tussen een zinvol en beperkt aantal categorieën van gemeenten en het behoud van de grootst mogelijke homogeniteit binnen elk van de categorieën.

Daarna werden de verschillende clusters in **subgroepen** samengebracht volgens hun dominerende kenmerken (woonkarakter, verstedelijkingsgraad, centrumfunctie, belang van de economische activiteit) en hun gelijkenissen. In *tabel 20* worden op die basis de typologieën voor de drie gewesten vergeleken (*tabellen 3, 10* en *16*) en wordt getracht om tussen de clusters van de verschillende gewesten punten van overeenkomst vast te leggen.

Afgezien van bepaalde overheersende gemeenschappelijke kenmerken die eigen zijn aan elke subgroep (cf. derde kolom van *tabel 20*) verschillen de diverse clusters van eenzelfde subgroep voornamelijk op basis van de verstedelijkingsgraad, de demografische evolutie of het min of meer hoge niveau van de inkomens of de centrumfunctie.

Bij deze samenvattende tabel, en meer bepaald de resultaten van de typologie, horen volgende commentaar en voorzorg bij de interpretatie:

- Hoewel sommige sociaaleconomische clusters voor de drie gewesten enkele gelijkenissen kunnen

Tabel 20: Gewestelijke vergelijking van de resultaten van de clusteranalyse

	Subgroepen	Dominante kenmerken	Vlaanderen	Wallonië	Brussel
1.	Woongemeenten	Inkomens > regionaal gemiddelde en zwakke centrumfunctie	V1, V2, V10, V11	W1, W3, W14	B1, B2
2.	Landelijke gemeenten (of semilandelijke)	Verstedelijkingsgraad < regionaal gemiddelde en zwakke centrumfunctie	V3, V9, V12	W4, W6	
3.	Semiverstedelijkte gemeenten of agglomeratiegemeenten	Inkomens < regionaal gemiddelde en zwakke centrumfunctie	V6, V7	W8, W9	B3
4.	Gemeenten met concentratie van economische activiteit	Economische activiteit > regionaal gemiddelde en Inkomens < regionaal gemiddelde	V4, V13, V8	W5, W11	B4
5.	Centrumgemeenten	Centrumfunctie > regionaal gemiddelde	V5, V14, V15	W2, W7, W10, W12, W13	B5
6.	Toeristische gemeenten	Sterke toeristische activiteit > regionaal gemiddelde	V16	(W6 en W7)	

vertonen, zijn ze toch niet strikt vergelijkbaar. Het clusteren gebeurde immers op basis van factorscores van factoren die verschillen naargelang van het gewest.

- Hoewel we de optie namen om voor elk gewest een typologie op te stellen met als rechtvaardiging dat de gewestelijke overheid een toenemende rol speelt in het bepalen van het regelgevende en financiële kader van de gemeenten (cf. deel 2.3. van het hoofdstuk "Problematiek van de classificatie van de gemeenten"), mag niet uit het oog worden verloren dat sommige evoluties de grenzen van de gewesten overstijgen. Dat is vooral het geval voor een aantal clusters die gemeenten van Vlaams- of Waals-Brabant omvatten en duidelijk het resultaat zijn van de Brusselse stedelijke dynamiek (suburbanisatie, wegtrekken van bedrijven uit de stad enz.).
  Bepaalde categorieën van gemeenten hebben immers geen gelijkwaardige cluster in een ander gewest van het land (vooral in de Brusselse regio).

- De homogeniteit van de gemeenten binnen een cluster is lang niet absoluut. De keuze om het aantal clusters te beperken en dus soms een groot aantal gemeenten te groeperen, impliceert immers *de facto* het bestaan van een zekere diversiteit binnen elke cluster (verschillen binnen de klassen). Zeer concreet, indien de gemeenten die een cluster vormen, voor bepaalde dominante factoren (bijv. de sociaaleconomische levensstandaard, de graad van verstedelijking enz.) sterke convergenties vertonen, is het praktisch onvermijdelijk dat de gemeenten van diezelfde cluster verschillen voor sommige andere factoren te zien geven (bijv. het niveau van economische activiteit, de demografische evolutie enz.). De gebruikte methodologie garandeert echter dat de **verschillen binnen de klassen** kleiner zijn dan die tussen de klassen. Anders gezegd, elke gemeente vertoont meer gemeenschappelijke punten met de andere gemeenten van haar cluster dan met de gemeenten van de overige clusters.

- Om de resultaten van de typologie correct te beoordelen, moet men zich ook bewust zijn van het feit dat bepaalde gemeenten tot een cluster behoren op basis van een aantal zeer belangrijke factoren die ruimtelijk niet altijd onmiddellijk zichtbaar zijn, zoals de demografische evolutie, de vergrijzing van de bevolking en het belang van de centrumfunctie.

- Ten slotte kan de gemeente zelf soms ook een grote interne heterogeniteit vertonen, zowel qua sociaaleconomische kenmerken van de bevolking als qua functionele samenstelling van het grondgebied (woonzones, industriezones, winkelzones, landbouwzones enz.), en dit vooral sinds de fusie van de gemeenten in 1977.

- De analyse van de samenstelling van de diverse clusters, ongeacht het gewest, en vooral de spreiding van deze clusters op de kaart, toont op een indrukwekkende manier de **territoriale relatie** (ruimtelijke correlatie) tussen de diverse gemeenten. Het is immers merkwaardig vast te stellen dat volledige delen van gewesten, provincies of arrondissementen geconcentreerd zijn in bepaalde clusters. Dit resultaat is des te merkwaardiger omdat de statistische verwerking gebeurde zonder ruimtelijke verwijzing (bijvoorbeeld via de geografische coördinaten van de gemeenten).

2. Verband tussen de sociaaleconomische clusters en de gemeentefinanciën

Het onderliggende doel van de samenstelling van sociaaleconomische clusters dat wij nastreven, bestaat erin een relevant refentiekader te scheppen voor de analyse en vergelijking van de financiële aspecten van de gemeenten (fiscaal vermogen, investeringsniveau, de bijdrage voor sociale bijstand en veiligheid, de schuldenlast ...). De gemeenten worden inderdaad geconfronteerd met een veranderlijke lokale sociaaleconomische context die een rechtstreekse of onrechtstreekse weerslag heeft op zowel de ontvangsten als de uitgaven van de gemeenten.

In welke mate de sociaaleconomische clusters de verschillen kunnen reduceren die we vaststelden zowel in verband met het financiële draagvlak als in de begrotingsstructuur van de gemeenten (*tabel 1* p. 8), vormt een relevant referentiekader voor de financiële analyse.
Dit zou kunnen gebeuren door een strikte statistische analyse en zou op zich alleen al een nieuwe studie rechtvaardigen. Wij zullen er ons in het kader van deze publicatie toe beperken om enkele vrij duidelijke concrete voorbeelden te geven.

In de *grafieken 6a*, *6b* en *6c* vindt u de **structuur van de gewone financiering van de gemeenten** voor een selectie van clusters in elk van de gewesten. Om een

vergelijkende basis te kunnen bieden, zijn de cijfers uitgedrukt in EUR/inwoner en geven we het regionale gemiddelde weer.

De *grafieken 6a* en *6b* hebben respectievelijk betrekking op Vlaanderen en Wallonië en vestigen vooral de aandacht op het verschillende niveau van de middelen naargelang van de clusters van gemeenten. De grote en de regionale steden alsook de kustgemeenten beschikken over duidelijk grotere begrotingen (vrijwel het dubbele) dan de woon- of landelijke gemeenten.

De drie grafieken illustreren eveneens de grondige verschillen in de financieringsstructuur van de gemeenten.

Deze drie grafieken onderstrepen vooral het zeer grote belang van de toelagen van andere overheidsniveaus (Gemeentefonds en toelagen) in de financiering van de steden. Omgekeerd doen de woongemeenten sterk beroep op de belastingen en halen ze weinig uit het Gemeentefonds. Een meer verfijnde analyse van de fiscaliteit geeft overigens aan dat de hogere fiscale opbrengst in de woongemeenten het resultaat is van de toepassing van aanslagvoeten die gevoelig lager liggen dan in de stedelijke gemeenten en zich zelfs onder het regionale gemiddelde bevinden.

Ook de eveneens zeer bijzondere financiële structuur van de kustgemeenten valt op (*grafiek 6a*). Deze gemeenten kennen een zeer hoge fiscale opbrengst (die alleen al op zich groter is dan de totale ontvangsten van andere categorieën van gemeenten), terwijl deze gemeenten precies bekend staan om hun milde belastingheffing op de inkomsten (aanvullende gemeentebelasting op de personenbelasting). In feite halen de kustgemeenten hun belastingontvangsten voornamelijk uit vastgoed (onroerende voorheffing, belasting op tweede verblijven) en uit economische en toeristische activiteit (verhuur, horeca enz.).

Wat de Waalse gemeenten betreft (*grafiek 6b*) is er het bijzondere aspect voor de land- en bosbouwgemeenten, waarvan de ontvangsten uit prestaties (die vooral verband houden met de houtkap) gemiddeld bijna 20 % van de totale ontvangsten vertegenwoordigen, terwijl dat gemiddelde slechts 5 % bedraagt voor alle gemeenten samen.

Grafiek 6a: Structuur van de gewone ontvangsten per cluster – Vlaamse gemeenten (EUR/inw.)

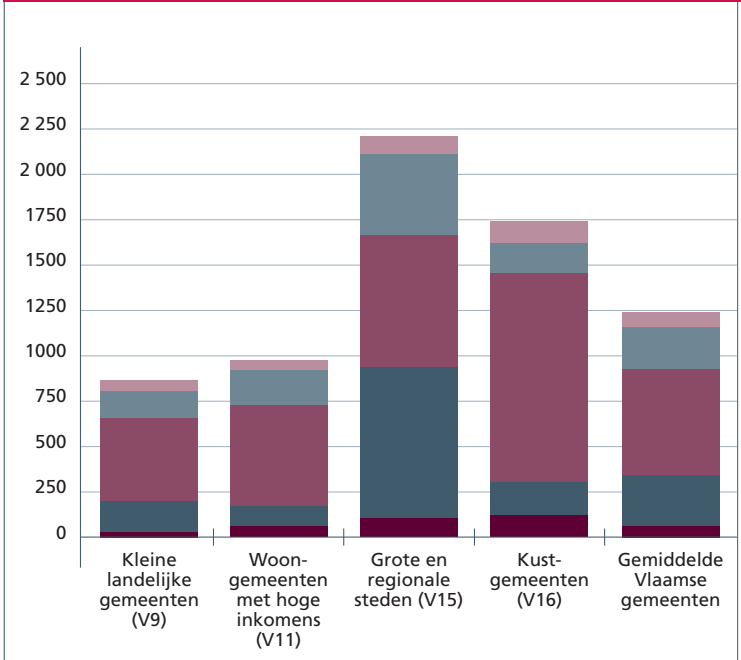

Grafiek 6b: Structuur van de gewone ontvangsten per cluster – Waalse gemeenten (EUR/inw.)

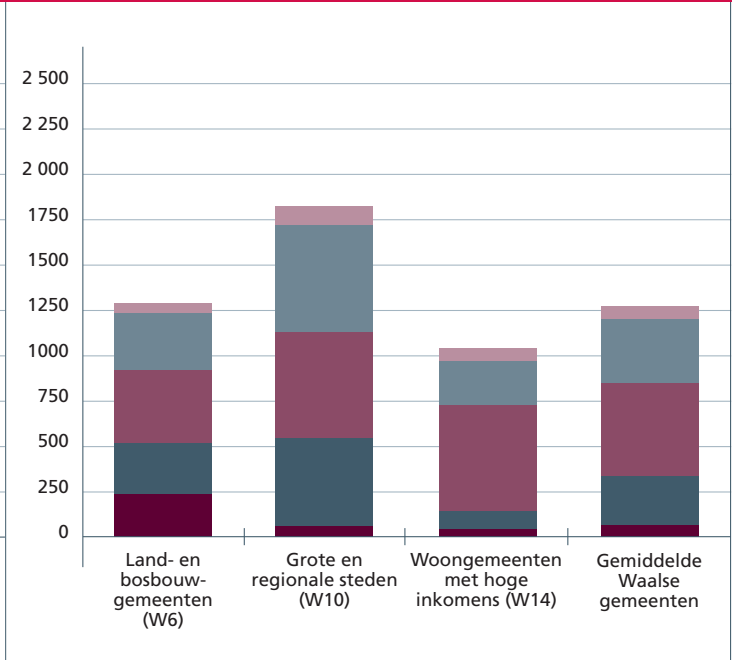

Prestaties | Fondsen | Belastingen | Overige toelagen | Financiële opbrengsten

Ten slotte, noteren wij binnen de Brusselse agglomeratie (*grafiek 6c*) de scherpe tegenstelling qua financiering tussen de centrale wijken (eerste gordel) en de meer excentrisch gelegen woongemeenten (tweede gordel).

Grafiek 6c: Structuur van de gewone ontvangsten per cluster – Brusselse gemeenten (EUR/inw.)

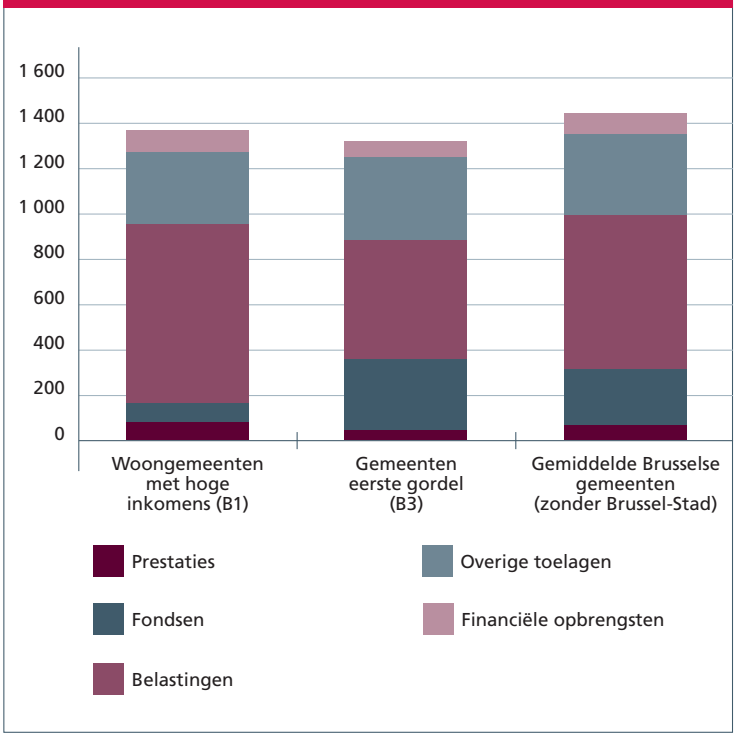

Het sociaaleconomische kader beïnvloedt gedeeltelijk de structuur van de ontvangsten en dat geldt ook voor de uitgaven. *Tabel 21* vermeldt voor dezelfde selectie van sociaaleconomische clusters de **gemiddelde nettolast** voor de begrotingsrubrieken *Verkeer – Wegen*, *Veiligheid*, *Sociale bijstand – Gezondheidszorg* en *Cultuur – Sport*.
De nettolast voor een bepaalde begrotingsfunctie wordt verkregen door van de bruto-uitgaven de overeenkomstige te innen ontvangsten af te trekken. De nettolast weerspiegelt dus op een duidelijke manier de begrotingsopties of -verplichtingen van de gemeenten.

Zo bestaan er grondige verschillen in de toewijzing van de middelen onder de verschillende categorieën van gemeenten, vooral in Vlaanderen en Wallonië. De stedelijke centra (in de 3 gewesten van het land) kennen hoge nettolasten voor de functies *Veiligheid* (d.w.z. de dotatie aan de politiezone en de kosten van de brandweerdiensten[43]), *Sociale bijstand – Gezondheidszorg* (d.w.z. de dotatie aan het OCMW en de tegemoetkoming in de tekorten van de openbare ziekenhuizen) alsook voor *Cultuur – Sport*.
De landelijke en woongemeenten besteden daarentegen meer middelen aan het onderhoud van het wegennet. Dat geldt vooral voor Wallonië, waar heel wat gemeenten geconfronteerd worden met het beheer van een vrij uitgestrekt en dunbevolkt grondgebied.

[43] Met uitzondering van de Brusselse gemeenten, waar deze bevoegdheid werd overgenomen door het gewest (DBDMH).

Tabel 21: Nettolasten per begrotingsfunctie (in EUR/inw.)

	Verkeer – Wegen	Veiligheid (politie – brandweer)	Sociale bijstand – Gezondheidszorg	Cultuur – Sport
Kleine landelijke gemeenten (V9)	92	74	77	40
Woongemeenten met hoge inkomens (V11)	99	112	88	67
Grote steden en regionale steden (V15)	41	349	262	181
Kustgemeenten (V16)	158	234	134	203
Vlaamse gemeenten	**88**	**151**	**136**	**107**
Land- en bosbouwgemeenten (W6)	199	79	93	44
Grote steden en regionale steden (W10)	89	257	157	138
Woongemeenten met hoge inkomens (W14)	162	118	118	47
Waalse gemeenten	**133**	**149**	**122**	**79**
Woongemeenten met hoge inkomens (B1)	68	161	231	106
Gemeenten eerste gordel (B3)	30	164	259	59
Brusselse gemeenten (zonder Brussel-Stad)	**46**	**174**	**274**	**81**

De kustgemeenten hebben in verhouding meer kosten op alle domeinen, wat in verband moet worden gebracht met de noodzaak aan financieringsbronnen en het belang van de belastingheffing in het bijzonder (cf. *grafiek 6a*).

3. Algemeen besluit

Achter deze ogenschijnlijke uniformiteit zit er voor de gemeenten in feite een verschillende sociaaleconomische, culturele en financiële realiteit.
Om deze diversiteit van de gemeentelijke sector beter te begrijpen, werkte Belfius Bank in 1997 voor het eerst een sociaaleconomische typologie van de gemeenten uit. Tijdens een decennium kunnen bepaalde gemeenten grondige wijzigingen ondergaan, zowel op hun grondgebied als op het vlak van bevolking of economische activiteit. Deze typologie moest dus worden geactualiseerd op basis van de recentste statistieken.

Dankzij een dubbele statistische verwerking van een database die representatief is voor het grondgebied en de bevolking van de gemeente en die werd samengesteld op basis van zeer verschillende bronnen, kon voor de drie gewesten van het land een nieuwe sociaaleconomische typologie van de gemeenten worden opgesteld.

De toegepaste methodologie biedt, zonder *a priori*, de mogelijkheid om een aanzienlijke massa gegevens te verwerken, met coherente en goed interpreteerbare resultaten.

Naast dit theoretische aspect is het ook belangrijk om categorieën van gemeenten samen te stellen op basis van hun sociaaleconomische omgeving zodat gemeentebesturen over een aanvullend referentiekader kunnen beschikken voor een relevante vergelijking van de financiële toestand van hun bestuur.
Dankzij deze aanpak kan ook een soms monolithisch beeld van de gemeentesector worden doorbroken en de aandacht worden gevestigd op de vaak tegengestelde groeidynamiek van gemeenten, wat vertaald wordt in evenveel beperkingen als uitdagingen voor de gemeentebestuurders.

Bijlagen

Bijlage 1 – Lijst van de beginvariabelen

1. Bestemming van de bodem en de gebouwen / woningen (comfort, faciliteiten)	Bron[1]
Statische indicatoren	
• Bestemming van de bodem (in % van de gekadastreerde oppervlakte)	ECODATA
• landbouw, veeteelt en fruitteelt	
• bossen	
• parken en tuinen	
• **totaal niet-bebouwd**	
• woningen	
• appartementen / buildings	
• industrie	
• kantoren / winkels	
• openbare gebouwen	
• gebouwen voor onderwijs	
• gebouwen voor sociale hulp en gezondheid	
• sport- en cultuurgebouwen	
• **totaal bebouwd**	
• **totale (gekadastreerde) oppervlakte**	
• Gemiddelde prijs (2000-2004) van de verkoop van onroerende goederen	ECODATA
• woningen (gemiddelde prijs per transactie)	
• bouwgronden (gemiddelde prijs per ca)	
• aantal verkopen van woningen per 1 000 inwoners	
• aantal verkopen van gronden per 1 000 inwoners	
• Oppervlakte van privéwoningen	NIS
• oppervlakte per bewoner (in m^2)	
• % woningen < 35 m^2	
• % woningen > 125 m^2	
• gemiddeld aantal bewoners per woning	
• % opp. privéwoningen in verhouding tot totale opp. van de gemeente	
• Aard van de woningen (in % van het aantal privéwoningen)	NIS
• appartementen	
• vrijstaande huizen	
• halfopen woningen en rijtjeswoningen	
• caravans, chalets, woonwagens	

[1] De belangrijkste statistische bronnen die we gebruikten zijn:
- NIS: Nationaal Instituut voor de Statistiek – algemene socio-economische enquête 2001 en andere statistische reeksen
- ECODATA: FOD Economie – Tijdreeksen en multidimensionele tabellen
- Studiediensten en regionale diensten voor statistiek:
  - Vlaanderen – portaal "Lokale Statistieken" (Studiedienst voor het Algemeen Regeringsbeleid (APS);
  - Wallonië – Institut wallon de l'évaluation, de la prospective et de la statistique (IWEPS);
  - Brussel – Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA).

• Soorten bewoning (% van het aantal privéwoningen)	NIS
• woningen bewoond door de eigenaar	
• woningen waarvan de eigenaar een socialehuisvestingsmaatschappij is	
• gemeubileerde woningen	
• Comforttype (in % van het aantal privéwoningen)	NIS
• groot comfort	
• beperkt of geen comfort	
• % woningen met minstens 1 badkamer	ECODATA
• % woningen met centrale verwarming	
• % woningen met staanplaatsen (garage, parking)	
• % gezinnen met pc	NIS
• % gezinnen met internet	
• Woningen met tuin (in % van het aantal privéwoningen)	NIS
• zonder tuin	
• met tuin > 300 m^2	
• Transportmiddelen (in % van het aantal privéwoningen)	NIS
• zonder fiets	
• met 2 auto's	
• met 3 auto's	
• Volgens bouwperiode (in % van het aantal privéwoningen)	NIS
• voor 1919	
• 1919-1945	
• 1946-1970	
• 1971-1990	
• 1991-1995	
• 1996 en later	
• Sociale woningen	
• aantal sociale woningen (per inwoner en in % van het totale woningpark)	SWL, VHM, BISA
• Leefruimte per inwoner / bevolkingsdichtheid per km^2	NIS
• Wegennet (km / inw.)	FOD Mobiliteit
• autowegen	
• gewest- en provinciewegen	
• gemeentewegen	
Dynamische indicatoren	
• Evolutiepercentage van het aantal woningen (1995-2005)	ECODATA
• Evolutiepercentage van de bebouwde oppervlakte (1995-2005)	ECODATA
• Groeivoet van de verkoopprijs van gronden en woningen (2000-2004)	ECODATA
• Aantal afgeleverde bouwvergunningen (laatste 5 jaar) in verhouding tot het aantal woningen/gebouwen (nieuwbouw, afbraak, renovatie)	ECODATA
• Aantal en oppervlakte van nieuwgebouwde woningen (1996-2005)	ECODATA

2. Inkomensniveau	**Bron**
Statische indicatoren	
• Mediaan inkomen (aanslagjaar 2004)	NIS
• Gemiddeld inkomen per aangifte (aanslagjaar 2004)	NIS
• Gemiddeld inkomen per inwoner (aanslagjaar 2004))	NIS
• Interkwartiele coëfficiënt en interkwartiel verschil	NIS
• % inkomensaangiften < 6 200 EUR	NIS
• % inkomensaangiften > 25 000 EUR	NIS

• Begunstigden van het leefloon (per 1 000 inw.)	FOD Maatschap-pelijke Integratie
• Welvaartsindicator	NIS
• Kadastraal inkomen per inwoner (2005)	ECODATA
• Kadastraal inkomen – toegewezen aan woningen – per inwoner (2005)	ECODATA
Dynamische indicatoren	
• Evolutiepercentage van het gemiddeld inkomen per inwoner (1994-2004)	NIS
• Evolutiepercentage van de totale belastbare som (1994-2004)	NIS
• Evolutiepercentage van het gemiddeld kadastraal inkomen per inwoner (1995-2005)	NIS
• Evolutiepercentage van het totaal kadastraal inkomen (1995-2005)	NIS
• Evolutiepercentage van het gemiddeld kadastraal inkomen toegewezen aan woningen per inwoner (1995-2005)	NIS
• Evolutiepercentage van het kadastraal inkomen toegewezen aan woningen (1995-2005)	NIS

3. Economische activiteit en structuur van de actieve bevolking	Bron
Statische indicatoren	
• Toegevoegde waarde tegen factorkosten (2002 – in EUR/inw.)	ULB-IGEAT
• Werkloosheid (werkzoekenden / actieve bevolking)	IWEPS / VDAB / BISA
• Aantal personen met vervroegd pensioen	
• Participatiegraad van de bevolking van de gemeente op de arbeidsmarkt (actieve bevolking (woonplaats) in verhouding tot totale bevolking)	NIS
• Actieve bevolking (woonplaats) per beroepsstatuut	NIS
• zelfstandigen	
• loontrekkenden	
• arbeiders	
• ambtenaren	
• Actieve bevolking (tewerkstellingscentrum) volgens activiteitssector	RSZ en RSVZ
• landbouw en visvangst (RSVZ 100+200)	
• agro-industrie	
• industrie (chemie, staalsector, andere verwerkende nijverheid) (RSVZ 300)	
• gebouwen, burgerlijke bouwkunde en transport	
• handel (groot- en kleinhandel) (RSVZ 400)	
• horeca	
• openbare diensten (administraties, onderwijs, andere (gezondheid ...))	
• privédiensten (banken en verzekeringen, diensten aan bedrijven, andere (vrije beroepen ...) (RSVZ 500 + 600)	
• Deel van de actieve bevolking (tewerkstellingscentrum) tewerkgesteld	RSZ
• in de privésector	
• in de publieke sector	
• als handarbeiders	
• Bodembestemming (in % van het belastbaar kadastraal inkomen):	ECODATA
• onbebouwd	
• woningen	
• industrie	
• kantoren/winkels	
• vrije tijd	
• % vrijgesteld van het KI	
• Verhouding commerciële gebouwen (in % van het totaal aantal gebouwen)	ECODATA

Dynamische indicatoren	
• Groeivoet van de toegevoegde waarde (1995-2002)	ULB, IGEAT
• Evolutie van de structuur van de actieve bevolking met woonplaats in de gemeente (1991-2001)	NIS
◦ tewerkgestelde actieve bevolking	
◦ werkzoekenden	
• Groeivoet (1995-2005) van het KI van industrie	ECODATA
• Groeivoet (1995-2005) van het KI van kantoren en winkels	ECODATA

4. Demografische structuur	**Bron**
Statische indicatoren	
• Totale bevolking	
• Leeftijdsstructuur	ECODATA
◦ bevolking van 0 tot 19 jaar	
◦ bevolking van 20 tot 39 jaar	
◦ bevolking van 40 tot 59 jaar	
◦ bevolking van 60 tot 79 jaar	
◦ bevolking van 80 jaar en ouder	
• Afhankelijkheidsindicator (bevolking < 20 en > 59 jaar) / (bevolking tussen 19 en 60 jaar)	
• Vergrijzingsindicator (bevolking tussen 40 en 64 jaar / bevolking tussen 15 en 39 jaar)	
• Afhankelijkheid van de ouderen (%)	
• Aantal actieven per oudere (inverse van de afhankelijkheid van ouderen)	
• Veroudering van de potentiële actieven (potentieel actieve bevolking van (40 tot 59 jaar) / (20 tot 39 jaar))	
• Veroudering in de veroudering (bevolking van 80 jaar en meer / bevolking 60 jaar en meer)	
• Buitenlandse bevolking (in % van de totale bevolking)	ECODATA
◦ buurlanden	
◦ andere landen van de EU	
◦ buiten EU	
• Structuur van de niet-actieve bevolking	NIS
◦ personen die onderwijs volgen	
◦ gepensioneerden	
• Burgerlijke staat en gemiddelde gezinsgrootte	ECODATA
◦ % alleenstaanden	
◦ % gescheiden personen	
◦ % weduwen of weduwnaars	
◦ % eenpersoonsgezinnen	
• Masculiniteitverhouding (aantal mannen in verhouding tot het aantal vrouwen)	ECODATA
• Structuur van de schoolgaande bevolking	NIS
◦ basisonderwijs	
◦ ASO	
◦ TSO en KSO	
◦ hoger onderwijs	
Dynamische indicatoren	
• Groei van de bevolking (1996-2005)	ECODATA
◦ Saldo natuurlijke groei (1996-2005)	NIS
◦ Migratiesaldo (1996-2005)	NIS

• Geboortecijfer (1996-2005)	ECODATA
• Sterftecijfer (1996-2005)	ECODATA
• Evolutie van de leeftijdsstructuur (1996-2005)	ECODATA
• bevolking van 0 tot 19 jaar	
• bevolking van 20 tot 59 jaar	
• bevolking van 60 jaar en ouder	
• Evolutie van de structuur van de niet-actieve bevolking (1991-2001)	NIS
• personen die onderwijs volgen	
• gepensioneerden	

5. Externe factoren en aantrekkingskracht – Uitrustingsgraad	Bron
Statische indicatoren	
• Aantal werknemers in de gemeente in verhouding tot de actieve bevolking die verblijft in de gemeente	NIS
• Index actief werkgelegenheidscentrum (percentage werknemers van buiten de gemeente in het totaal van de werknemers in de gemeente)	NIS
• Index inactief werkgelegenheidscentrum (percentage werknemers dat in de gemeente verblijft en buiten de gemeente gaat werken)	NIS
• Percentage actieve inwoners dat in een buurland werkt	NIS
• Percentage werknemers dat de gemeente verlaat ten opzichte van degenen die toekomen	NIS
• Schoolgaande bevolking (in scholen op grondgebied van de gemeente/ schoolplichtig deel van de bevolking dat in de gemeente woont)	APS (Vlaamse Gemeenschap) en Ministerie van de Franse en van de Duitstalige Gemeenschap
• Basisonderwijs	
• Secundair	
• Hoger	
• Totale schoolgaande bevolking	
• Schoolgaande bevolking in het gemeentelijk onderwijs per 1 000 inwoners (enkel beschikbaar voor Brussel en Wallonië)	
• Criminaliteitsgraad (per type van inbreuk)	FOD Binnenlandse Zaken
• Aantal verkeersongevallen	ECODATA
• Toeristische activiteit:	
• Aantal overnachtingen (in verhouding tot de bevolking) (enkel Vlaanderen)	Vlaamse Gemeenschap
• Verblijfscapaciteit (hotels, campings ...)	ECODATA
• Uitrustingsscore	K.U.Leuven-ISEG
• Verkeersconcentratie	FOD Mobiliteit
• Afgelegde km / km wegennet	
• Afgelegde km op het gemeentelijk wegennet / km gemeentelijk wegennet	
• Aantal bioscoopbezoeken	ECODATA
• Aantal ziekenhuisopnames per inwoner	Belfius Bank (studie Maha)
• Aantal politieagenten per inwoner	Infozone

Bijlage 2 – Samenstelling van de sociaaleconomische clusters – Vlaamse gemeenten

1. Woongemeenten

1.1. Woongemeenten in landelijke zones (Cluster V2)

AFFLIGEM
BEGIJNENDIJK
BOECHOUT
BOORTMEERBEEK
BUGGENHOUT
DESTELBERGEN
ERPE-MERE
GAVERE
JABBEKE
KALMTHOUT
KAPELLE-OP-DEN BOS
LONDERZEEL
LOVENDEGEM
NEVELE
NIJLEN
OOSTERZELE
OUD-TURNHOUT
PUTTE
RANST
ROOSDAAL
SINT-KATELIJNE-WAVER
SINT-LIEVENS-HOUTEM
WAASMUNSTER
ZANDHOVEN
ZINGEM

1.2. Woongemeenten in de stadsrand (Cluster V1)

BERTEM
BIERBEEK
BONHEIDEN
BOUTERSEM
HAACHT
HERENT
HOLSBEEK
HULDENBERG
KAMPENHOUT
KEERBERGEN
KORTENBERG
LENNIK
LINT
LUBBEEK
MEISE
MELLE
MERCHTEM
MERELBEKE
NAZARETH
OPWIJK
OUD-HEVERLEE
ROTSELAAR
STEENOKKERZEEL
TREMELO
VOSSELAAR
ZEMST
ZOERSEL

1.3. Agglomeratiegemeenten met tertiaire activiteit (Cluster V10)

AARTSELAAR
ASSE
BEERSEL
BORSBEEK
DILBEEK
DROGENBOS
EDEGEM
GRIMBERGEN
KONTICH
MACHELEN
MORTSEL
SCHOTEN
SINT-PIETERS-LEEUW
TERNAT
WIJNEGEM
WOMMELGEM
ZAVENTEM

1.4. Residentiële randgemeenten met hoge inkomens (Cluster V11)

BRASSCHAAT
KAPELLEN
HOVE
SCHILDE
HOEILAART
KRAAINEM
LINKEBEEK
OVERIJSE
ST-GENESIUS-RODE
WEMMEL
WEZEMBEEK-OPPEM
TERVUREN
DE PINTE
SINT-MARTENS-LATEM

2. Landelijke gemeenten (of verstedelijkte plattelandsgemeenten)

2.1. Kleine agrarische gemeenten (Cluster V9)

BEKKEVOORT
BEVER
BORGLOON
GALMAARDEN
GEETBETS
GINGELOM
GLABBEEK
GOOIK
HEERS
HERNE
HERSTAPPE
HOEGAARDEN
HOREBEKE
KORTENAKEN
LIERDE
LINTER
MAARKEDAL
NIEUWERKERKEN
PEPINGEN
RIEMST
SINT-LAUREINS
TIELT-WINGE
VOEREN
WORTEGEM-PETEGEM
ZOUTLEEUW
ZUIENKERKE
ZWALM

2.2. Erg landelijke gemeenten met sterke vergrijzing (Cluster V3)

ALVERINGEM
ARDOOIE
ASSENEDE
BEERNEM
DAMME
DEERLIJK
HEUVELLAND
HOUTHULST
ICHTEGEM
INGELMUNSTER
KAPRIJKE
KNESSELARE
KOEKELARE
KORTEMARK
LAARNE
LANGEMARK
LEDEGEM
LENDELEDE
LICHTERVELDE
LO-RENINGE
MALDEGEM
MESEN
MEULEBEKE
MOERBEKE-WAAS
MOORSLEDE
OUDENBURG
PITTEM
RUISELEDE
SPIERE-HELKIJN
STADEN
VLETEREN
ZOMERGEM
ZONNEBEKE

2.3. Landelijke gemeenten of verstedelijkte plattelandsgemeenten met sterke demografische groei (Cluster V12)

ARENDONK
AS
BAARLE-HERTOG
BALEN
BILZEN
BOCHOLT
BRECHT
DIEPENBEEK
DILSEN-STOKKEM
ESSEN
HAM
HECHTEL-EKSEL
HERENTHOUT
HERK-DE-STAD
HERSELT
HOESELT
HULSHOUT
KASTERLEE
KINROOI
KORTESSEM
LANAKEN
LILLE
LOCHRISTI
LOMMEL
MAASEIK
MEEUWEN-GRUITRODE
MERKSPLAS
NEERPELT
PEER
RAVELS
RETIE
STEKENE
VORSELAAR
WELLEN
WUUSTWEZEL
ZONHOVEN
ZUTENDAAL

3. Gemeenten met een concentratie van economische activiteit

3.1. Landelijke en agrarische gemeenten met industriële activiteit (Cluster V4)

ALKEN	HALEN	LAAKDAL	RIJKEVORSEL
ANZEGEM	HAMONT-ACHEL	LUMMEN	WINGENE
BREE	HOOGLEDE	MEERHOUT	ZEDELGEM
DENTERGEM	KLUISBERGEN	OOSTKAMP	ZULTE
DESSEL	KRUISHOUTEM	OOSTROZEBEKE	ZWEVEGEM

3.2. Verstedelijkte plattelandsgemeenten met industriële activiteit en demografische groei (Cluster V13)

AALTER	GROBBENDONK	OLEN	TESSENDERLO
BEERSE	HOOGSTRATEN	OPGLABBEEK	WESTERLO
DEINZE	MALLE	OVERPELT	WIELSBEKE

3.3. Steden en agglomeratiegemeenten met een industriële activiteit (Cluster V8)

BEVEREN	DUFFEL	KUURNE	WAREGEM
BORNEM	IZEGEM	PUURS	ZWIJNDRECHT

4. Semistedelijke gemeenten of agglomeratiegemeenten

4.1. Weinig verstedelijkte gemeenten met demografische achteruitgang (Cluster V6)

AVELGEM	HAALTERT	LIEDEKERKE	WAARSCHOOT
BERLAAR	HERZELE	RUMST	WACHTEBEKE
BERLARE	KRUIBEKE	SCHERPENHEUVEL	WICHELEN
BRAKEL	LANDEN	STABROEK	
DENDERLEEUW	LEBBEKE	SINT-AMANDS	
GISTEL	LEDE	SINT-GILLIS-WAAS	

4.2. Sterk verstedelijkte gemeenten met lage inkomens (Cluster V7)

BERINGEN	HEMIKSEM	MENEN	WEVELGEM
BOOM	HEUSDEN-ZOLDER	NIEL	WILLEBROEK
EVERGEM	HOUTHALEN-HELCHTEREN	RONSE	ZELE
HAMME	LOKEREN	SCHELLE	ZELZATE
HARELBEKE	MAASMECHELEN	TEMSE	
HEIST-OP-DEN-BERG		WERVIK	

5. Centrumgemeenten

5.1. Middelgrote steden (Cluster V5)

AARSCHOT	GERAARDSBERGEN	MOL	TIENEN
DENDERMONDE	HALLE	NINOVE	TONGEREN
DIEST	HERENTALS	OUDENAARDE	TORHOUT
DIKSMUIDE	IEPER	POPERINGE	VEURNE
EEKLO	LEOPOLDSBURG	SINT-TRUIDEN	WETTEREN
GEEL	LIER	TIELT	ZOTTEGEM

5.2. Regionale steden (Cluster V14)

AALST	KORTRIJK	ROESELARE	TURNHOUT
GENK	MECHELEN	SINT-NIKLAAS	VILVOORDE

5.3. Grote steden en regionale steden (Cluster V15)

ANTWERPEN	GENT	LEUVEN
BRUGGE	HASSELT	OOSTENDE

6. Toeristische gemeenten

6.1. Kustgemeenten (Cluster V16)

BLANKENBERGE	DE PANNE	MIDDELKERKE
BREDENE	KNOKKE-HEIST	NIEUWPOORT
DE HAAN	KOKSIJDE	

Bijlage 3 – Samenstelling van de sociaaleconomische clusters – Waalse gemeenten

1. Woongemeenten

1.1. Woongemeenten in landelijke zones (Cluster W3)

ANTHISNES	BAELEN	BURDINNE	DALHEM
ASSESSE	BERLOZ	CLAVIER	DONCEEL
ATTERT	BRAIVES	CRISNEE	ETALLE

FAIMES
FERNELMONT
FERRIERES
FEXHE-LE-HAUT-CLOCHER
GESVES
HABAY
HAMOIS
HELECINE
HERON
INCOURT
LIJSEM
MODAVE
MUSSON
OHEY
OLNE
ORP-JAUCHE
RAMILLIES
REMICOURT
ST-LEGER
THIMISTER-CLERMONT
TINLOT
VERLAINE
WASSEIGES

1.2. Woongemeenten in de stadsrand of in grenszones (Cluster W1)

AWANS
BLEGNY
KASTEELBRAKEL
CHASTRE
COURT-SAINT-ETIENNE
EGHEZEE
FOSSES-LA-VILLE
GENEPIEN
JALHAY
JUPRELLE
JURBISE
LA BRUYERE
LES BONS VILLERS
LONTZEN
MESSANCY
MONT-SAINT-GUIBERT
PERWIJS
PROFONDEVILLE
RAEREN
REBECQ
OPZULLIK
SOUMAGNE
SPRIMONT
THEUX
VILLERS-LA-VILLE
WALCOURT
WALHAIN
YVOIR

1.3. Residentiële randgemeenten met hoge inkomens (Cluster W14)

BEVEKOM
CHAUDFONTAINE
CHAUMONT-GISTOUX
ESNEUX
GERPINNES
GRAVEN
HAM-SUR-HEURE
TERHULPEN
LASNE
MONTIGNY-LE-TILLEUL
NANDRIN
NEUPRE
RIXENSART
WATERLOO

2. Landelijke gemeenten

2.1. Overwegend agrarische landelijke gemeenten met zwakke toeristische activiteit (Cluster W4)

ANHEE
BITSINGEN
BEAUMONT
BRUNEHAUT
CELLES
CHIEVRES
COMBLAIN-AU-PONT
DOISCHE
ELZELE
ESTINNES
VLOESBERGEN
FRASNES
HAMOIR
HAVELANGE
HENSIES
HONNELLES
LE ROEULX
LENS
LOBBES
MEIX-DEVANT-VIRTON
MERBES-LE-CHATEAU
METTET
MONT-DE-L'ENCLUS
NASSOGNE
ONHAYE
OUFFET
PLOMBIERES
QUEVY
RUMES
SIVRY-RANCE
TINTIGNY
TROOZ

2.2. Overwegend beboste landelijke gemeenten met toeristische activiteit (Cluster W6)

AMEL
BERTOGNE
BIEVRE
BULLINGEN
BURG-REULAND
BUTGENBACH
CERFONTAINE
CHINY
DAVERDISSE
EREZEE
FAUVILLERS
FROIDCHAPELLE
GEDINNE
GOUVY
HASTIERE
HERBEUMONT
HOTTON
HOUYET
LEGLISE
LIBIN
LIERNEUX
MANHAY
MARTELANGE
PALISEUL
RENDEUX
SOMME-LEUZE
STE-ODE
STOUMONT
TELLIN
TENNEVILLE
TROIS-PONTS
VAUX-SUR-SURE
VIROINVAL
VRESSE-SUR-SEMOIS
WEISMES
WELLIN

3. Gemeenten met een concentratie van economische activiteit

3.1. Gemeenten met economische activiteit in landelijke of semistedelijke zones (Cluster W5)

ANTOING
AUBEL
BRUGELETTE
ECAUSSINNES
ENGIS
ESTAIMPUIS
FLOREFFE
GEER
ITTER
LEUZE-EN-HAINAUT
LIMBOURG
MARCHIN
MOMIGNIES
OERLE
PECQ
PEPINSTER
ROUVROY
SENEFFE
SOMBREFFE
ST-GEORGES
VILLERS-LE-BOUILLET
WANZE

3.2. Gemeenten met economische activiteit in verstedelijkte of agglomeratiezones (Cluster W11)

AISEAU-PRESLES
ANS
AUBANGE
KOMEN-WAASTEN
FLEMALLE
FLEURUS
GRACE-HOLLOGNE
HERSTAL
JEMEPPE-SUR-SAMBRE
KELMIS
LESSEN
MANAGE
OUPEYE
SAMBREVILLE
ST-GHISLAIN
TUBEKE
WEZET

4. Semistedelijke gemeenten en agglomeratiegemeenten

4.1. Zwak verstedelijkte gemeenten (Cluster W8)

AMAY
ANDENNE
ANDERLUES
BELOEIL
BERNISSART
CHAPELLE-LEZ-HERLAIMONT
DOUR
ERQUELINNES
PERUWELZ
PONT-A-CELLES
QUIEVRAIN

4.2. Stadsrandkernen, conurbatie (Cluster W9)

BEYNE-HEUSAY
BINCHE
BOUSSU
CHATELET
COLFONTAINE
COURCELLES
DISON
FARCIENNES
FLERON
FONTAINE-L'EVEQUE
FRAMERIES
MORLANWELZ
QUAREGNON
ST-NICOLAS

5. Centrumgemeenten

5.1. Centrumgemeenten en toeristische centra (Cluster W7)

AYWAILLE
BEAURAING
BERTRIX
BOUILLON
CHIMAY
COUVIN
DURBUY
FLORENNES
FLORENVILLE
HOUFFALIZE
LA ROCHE-EN-ARDENNE
NEUFCHATEAU
PHILIPPEVILLE
ROCHEFORT
STAVELOT
ST-HUBERT
VIELSALM

5.2. Kleine steden (Cluster W2)

AAT
S GRAVENBRAKEL
EDINGEN
GEMBLOUX
HANNUT
HERVE
GELDENAKEN
ZINNIK
THUIN
BORGWORM
WELKENRAEDT

5.3. Centrumsteden in landelijke omgeving (Cluster W12)

BASTENAKEN
CINEY
DINANT
LIBRAMONT-CHEVIGNY
MALMEDY
MARCHE-EN-FAMENNE
SANKT-VITH
SPA
VIRTON

5.4. Middelgrote steden met hoge inkomens (Cluster W13)

AARLEN
EIGENBRAKEL
EUPEN
HOEI
NIJVEL
OTTIGNIES
WAVER

5.5. Grote steden en regionale steden (Cluster W10)

CHARLEROI
LA LOUVIERE
LUIK
BERGEN
MOESKROEN
NAMEN
SERAING
DOORNIK
VERVIERS

Bijlage 4 – Samenstelling van de sociaaleconomische clusters – Brusselse gemeenten

1. Woongemeenten

1.1. Woongemeenten van het zuidoosten (Cluster B1)

OUDERGEM
UKKEL
WATERMAAL-BOSVOORDE
SINT-LAMBRECHTS-WOLUWE
SINT-PIETERS-WOLUWE

1.2. Woongemeenten van het noordwesten (Cluster B2)

SINT-AGATHA-BERCHEM
EVERE
GANSHOREN
JETTE
KOEKELBERG

2. Sterk verstedelijkte centrale gemeenten

2.1. Gemeenten van de eerste gordel (Cluster B3)

ETTERBEEK
ELSENE
SINT-GILLIS
SINT-JOOST-TEN-NODE

2.2. Grote gemeenten van de kanaalzone (Cluster B4)

ANDERLECHT
VORST
SINT-JANS-MOLENBEEK
SCHAARBEEK

2.3. Werkgelegenheidscentrum (Cluster B5)

BRUSSEL-STAD

Deze studie werd gerealiseerd door
de Directie Research van Belfius Bank
Arnaud Dessoy
Met de medewerking van Anne-Leen Erauw en Webster Rombouts
Pachecolaan 44 - 1000 Brussel

Eindsdatum redactie
Augustus 2007

Bijkomende informatie
In verband met de verspreiding van deze brochure:
Directie Communicatie - Tel.: 02 222 45 50
In verband met de inhoud:
Directie Research - Tel.: 02 222 56 10

De trimestriële studie "Lokale financiën"
(Sociaaleconomische typologie van de gemeenten) alsook
de bijbehorende statistieken kunnen geraadpleegd worden
op PubliLink en op het internet: www.belfius.be

Concept en opmaak
Plume Production - Brussel

Druk
Goekint Graphics

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag, zelfs gedeeltelijk, worden verveelvoudigd, vertaald of bijgewerkt onder welke vorm ook, noch opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Verantwoordelijke uitgever: Dirk Smet, Belfius Bank, Pachecolaan 44, 1000 Brussel
RPR Brussel BTW BE 0403.201.185 – SDRA0929-2 – AUGUSTUS 2012

Belfius
Bank & Verzekeringen